

پژوهشگاه نیرو

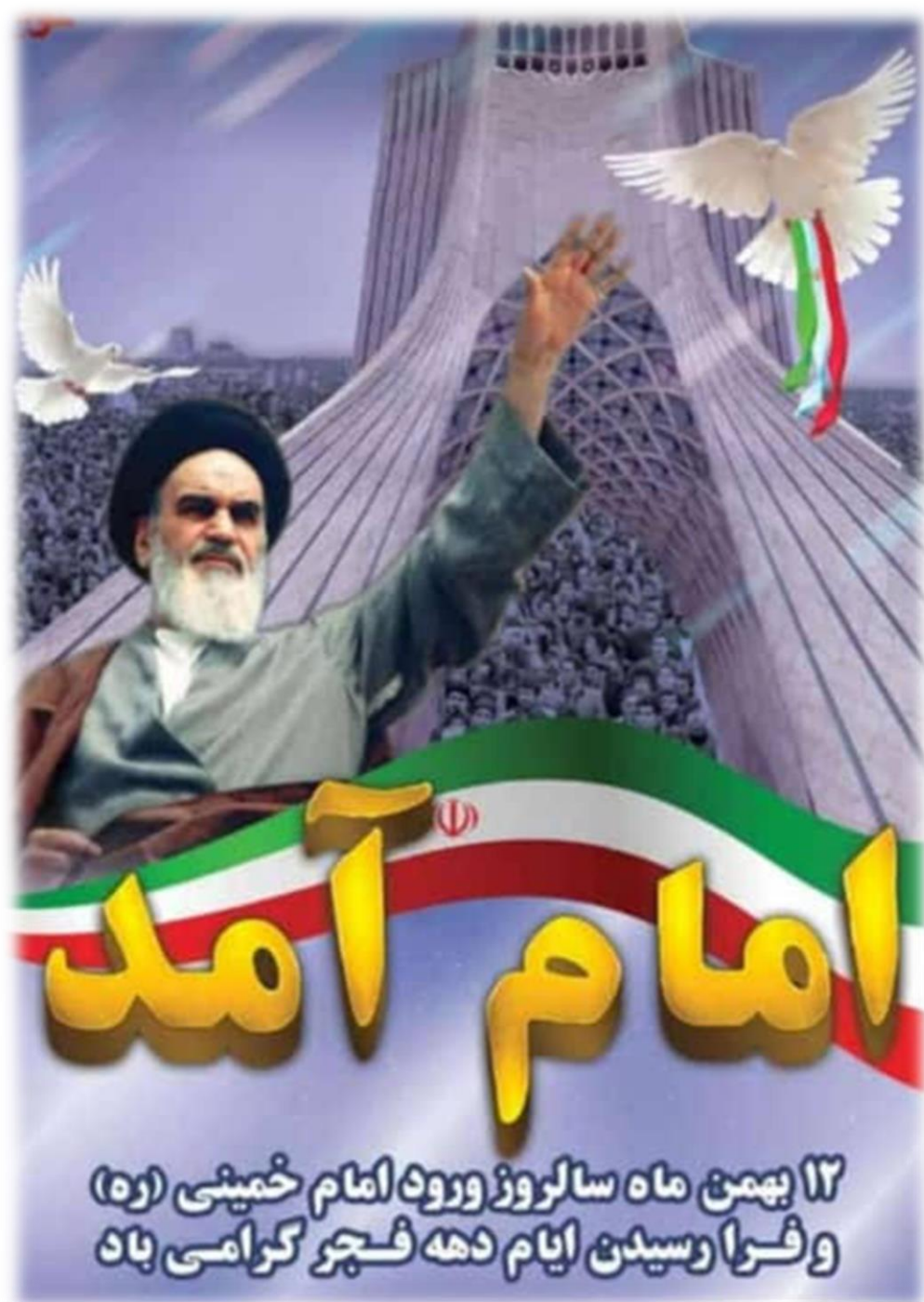
برونداد تخصصی گروه پژوهشی حقوق

سال اول، شماره اول، بهمن ۱۳۹۹

**«علمی که مسائل کشور را حل می‌کند، علمِ نافع است. یعنی با مسائل
گوناگونی که در کشور وجود دارد، مواجهه‌ی علمی بشود»**

مقام معظم رهبری – ۸ خرداد ۱۳۹۸

برونداد تخصصی گروه پژوهشی حقوق – پژوهشگاه نیرو

سال اول، شماره اول، بهمن‌ماه ۱۳۹۹

صاحب‌امتیاز

پژوهشگاه نیرو

مدیرمسئول

حسین مهدی زاده کسرینه

سردبیر

سعید آریان پور

صفحه‌آرا، و گرافیکست

نسبیه تأییدی

طراح پشت جلد

سها علی اکبری

همکاران این شماره

حسین مهدی زاده کسرینه، محمدبرزگر خسروی، علی نظری

منتظر، منصور آزادی، مینا حسینی، مهدی هفتانی، سعید آریان

پور، مسعود سلوک، نسبیه تأییدی

همکاران معاونت پژوهشی:

مسعود حسنی مرزونی

نشانی: تهران، شهرک غرب، انتهای بلوار، شهید دادمان، پژوهشگاه نیرو، گروه پژوهشی حقوق

تلفن: ۸۸۳۶۹۰۸۴

Lawdept@nri.ac.ir

فهرست مطالب

	سخن سردبیر	
	مقدمه	
۱	گزارش پروژه نقشه راه گروه پژوهشی حقوق	
۴۸	گزارش پروژه به روز رسانی قراردادهای تجاری سازی	
۶۷	مروری بر محورهای پژوهشی	
۷۰	طراحی رشته کارشناسی ارشد حقوق انرژی	
۷۱	همایش حل و فصل اختلافات در صنعت انرژی	
۷۲	کتاب قوانین برق	
۷۳	معاهده منشور انرژی (ECT)	
۷۹	قراردادهای هوشمند (Smart Contract)	
۸۲	ترجمه کتاب حقوق تجارت برق اتحادیه اروپا	
۸۶	فعالیت‌های محور پژوهشی حقوق مالکیت فکری:	
۸۶	اهمیت و ضرورت تصویب نظام نامه حقوق مالکیت فکری در پژوهشگاه نیرو	
۹۰	۲- آشنایی با روش های بررسی و فرآیند ثبت اختراع	
۱۰۱	ICJ(International Court of Justice Press Release No. 2021/5 3 February 2021)	
۱۰۲	وبینار	

آغاز هر نشریه علمی - پژوهشی به سان طلوعی نوین در عرصه آگاهی و دانش است، به ویژه در زمینه علوم انسانی که جایگاه چالش های بزرگ و تعیین کننده می باشد.

اینک به لطف الهی اولین برون داد گروه پژوهشی حقوق انتشار می یابد، ذکر این نکته ضروری است که؛ مقالات باید با هدف برطرف نمودن نیازهای برخاسته از جمع خوانندگان گرامی، خاصه پژوهشگران و متخصصان صنعت برق و انرژی کشور و با هدف ارتقای سطح دانش در زمینه های حقوقی منتشر گردد.

امید است همکاران و خوانندگان گرانمایه با انعکاس نظرات و آراء نقادانه خویش بر غنای علمی این برون داد بیفزایند.

ضمناً لازم می دانم از زحمات تمامی همکاران محترم که در راه اندازی و انتشار این برون داد تلاش مجدانه داشتند از جمله جنابان آقایان دکتر مهدی زاده، دکتربرزگر خسروی، دکتر علی نظری منتظر و و سرکار خانم تأییدی صمیمانه قدردانی نموده و برای همه بزرگواران آرزوی توفیق روزافزون مسئلت می نمایم.

از آنان که دل در گرو صنعت آب و برق دارند و از مردم عزیز و مخاطبان گرامی، خواهشمندم که انتقادات و پیشنهادات خود را به آدرس ایمیل گروه (Lawdept@nri.ac.ir) ارسال فرمایید

سعید آریان پور

«به نام خداوند جان آفرین»

حقوق انرژی، رشته‌ای «میان‌رشته‌ای» است که به‌طور خلاصه می‌توان گفت به تبیین مسائل و موضوعات مشترک بین «علم حقوق» با «صنعت انرژی» می‌پردازد. در گروه حقوق پژوهشگاه نیرو، آن بخش از صنعت انرژی مدنظر است که در حیطه وظایف و صلاحیت‌های وزارت نیرو قرار دارد. لازم می‌دانم ولادت بانوی دوعالم (سلام ا... علیها) و دهه فجر انقلاب اسلامی را خدمت یکایک شما خوانندگان ارجمند تبریک عرض کنم. همچنین از زحمات تیم حقوقی کشور که در دفاع از مرزهای حقوقی کشور، گل کاشتند، (گزارش صفحه ۱۰۱ این برونداد) قدردانی و سپاسگزاری نمایم. بهمن‌ماه، ماه گزارش دستاوردها است. از طریق انتشار عمومی این برونداد تخصصی، گزارش اقدامات گروه پژوهشی حقوق را در آیین داورى دواستاران صنعت آب و برق کشور قرار داده و از هرگونه نقد و نظر سازنده استقبال می‌کنیم.

حسین مهدی زاده

عضو هیأت علمی و مدیر گروه پژوهشی حقوق

گزارش فصل اول از فاز یک: تعیین ارکان جهت ساز، شناخت و تحلیل محیط

گروه پژوهشی حقوق

عنوان پروژه: نقشه راه تحقیقاتی گروه پژوهشی حقوق – پژوهشگاه نیرو

واحد مجری پروژه: گروه پژوهشی حقوق

ناظر پروژه: دکتر مهدی پیری

مدیر پروژه: دکتر محمدبرزگر خسروی

از آنجاکه مطابق اساسنامه، پژوهشگاه نیرو؛ پژوهشگاه سازمانی است که در راستای تحقق اهداف و وظایف وزارت نیرو اقدام می‌نماید (صلاحیت پژوهشگاه، تابعی از صلاحیت وزارت نیرو است) و با توجه به اینکه وزارت نیرو چهار وظیفه اصلی را بر عهده دارد: «۱- تولید، انتقال و توزیع برق در سراسر کشور ۲- ذخیره، انتقال، تصفیه و توزیع آب ۳- جمع‌آوری، انتقال و تصفیه فاضلاب ۴- مطالعه و اجرای طرح‌های تولید برق با کاربست انرژی‌های تجدید پذیر»؛
نظر به اینکه در وزارت نیرو و کلیه مراکز، سازمان‌ها، شرکت‌های تابعه و وابسته، به‌منظور انجام تحقیقات و پژوهش‌های حقوقی، منحصرأ یک گروه پژوهشی «با ساختار هیأت علمی» تشکیل شده است؛ لذا این گروه خود را موظف به انجام تحقیقات و پژوهش‌های مرتبط با موضوعات ذیل می‌داند:

- حقوق برق
- حقوق آب و آبفا
- حقوق انرژی‌های تجدید پذیر

پروژه نقشه راه گروه پژوهشی حقوق پژوهشگاه نیرو، در ۳ فاز در حال انجام است.
فاز یک- تعیین ارکان جهت ساز، شناخت و تحلیل محیط
فاز دو- شناسایی چالش‌های حقوقی وزارت نیرو و پژوهشگاه نیرو
فاز سه- تعیین اقدامات عملیاتی و اولویت‌ها
در ادامه، برگ‌هایی منتخب از فصل اول از فاز یک پروژه نقشه راه گروه حقوق پژوهشگاه نیرو را ملاحظه می‌فرمایید.
در اینجا لازم است از کارشناسان محترمی که در تهیه گزارش‌های پروژه نقشه راه گروه حقوق مشارکت داشته‌اند، همچنین از مدیر محترم پروژه و ناظر محترم پروژه، صمیمانه قدردانی نمایم.

با احترام

حسین مهدی زاده

مدیر گروه پژوهشی حقوق

پیشگفتار

پژوهش آغازگاه رشد کشور است. پژوهش نیازمند شناخت آینده و داشتن راهبرد در خصوص نیازهای آتی، رفع کاستی‌ها و ساخت آینده مناسب‌تر است. این امر بدون آینده‌نگاری ممکن نیست. آینده‌نگاری، پروسه‌ای با رویکرد سیستمی، مشارکتی، معطوف به تولید هوشمندی آینده‌نگر، میان‌رشته‌ای با چشم‌انداز متوسط و بلندمدت با هدف آگاهی‌بخشی به تصمیم‌گیری‌های جاری و ایجاد اقدامات مشترک است.

نظر به ویژگی‌های مطالعات آینده‌نگاری، استفاده از سایر دانش‌ها و رویکرد مشارکتی، ضرورت انجام این پروژه است که این مهم، با حوصله و تساهل ممکن خواهد شد. نظر به جوان بودن دانش مطالعات آینده و نظر به اینکه این پروژه، اولین پروژه گروه پژوهشی حقوق از جنس آینده‌نگاری است، شایسته است تا تجربیات این پروژه و دانش مزبور، در پروژه‌های آتی گروه مدنظر قرار گیرد.

همچنین، این پروژه صرفاً ناظر به تدوین نقشه راه است و اجرای این نقشه که در دوره‌های زمانی بعدی نیازمند بازنگری است، مقوله دیگری است که انجام آن متعاقب موفقیت‌آمیز بودن این پروژه، ضروری خواهد بود. باید توجه داشت که مدیریت راهبردی یک چرخه (چرخه دمینگ) چهار جزئی است (شکل زیر) که تدوین نقشه راه یکی از این اجزا است.

شکل ۱- چرخه دمینگ

از جناب آقای دکتر پیری بابت نظارت بر این پروژه میان‌رشته‌ای، کمال تشکر را دارم.

محمد برزگر خسروی

مدیر پروژه

مقدمه و روش تحقیق

امروزه برنامه‌ریزی راهبردی اهمیت حیاتی در رشد مراکز پژوهشی و نیز حوزه انرژی دارد. به‌عنوان نمونه می‌توان به برنامه راهبردی وزارت انرژی ایالات متحده آمریکا اشاره کرد.^۱ برخی از مراکز پژوهشی با اینکه ماهیت مأموریت‌محور (نه در قالب بنگاه اقتصادی و سودمحور) دارند، به دلیل مشکلات و بعضاً به‌صورت ناخواسته بدون داشتن نقشه راه و در مدل «بگذار بشود» اداره می‌شوند. از منظر رئیس پژوهشگاه نیرو، برای ارتقای توانمندی کشور در حوزه حقوق انرژی، تدوین ره نگاشت ضرورت دارد^۲ و در نتیجه گروه پژوهشی حقوق باید دارای نقشه راه باشد.

پروژه حاضر از نوع آینده‌نگاری (Foresight)، ناظر بر آینده‌های باورپذیر است. نقشه راه از روش‌های متخصص محور آینده‌نگاری است. البته در این پروژه از روش‌های مشارکتی و تعاملی و شناخت زیست‌بوم نیز استفاده شده است. در نگاه کاربردی، نقشه راه را باید یک روش برنامه‌ریزی آینده‌گرا و لایه به لایه دانست. شکل کلی نقشه راه، متشکل از نموداری چندلایه است که چارچوب ساختاریافته‌ای را برای به تصویر کشیدن راهبرد و نوآوری فراهم کرده است. در این روش، امکان ترسیم دیدگاه‌های مختلف در خصوص مسائل و پیشرفت‌های آتی وجود داشته و ارتباط موجود میان دیدگاه‌های مذکور نیز مورد بررسی قرار می‌گیرد. بنابراین، نقشه راه را می‌توان به‌عنوان نوعی چارچوب نظام‌مند مطرح کرد که تکامل تدریجی یک سامانه را مورد بررسی قرار داده و آن را ترسیم می‌کند و از توسعه و پیشرفت نوآوری، راهبرد و همچنین گسترش آن در تمامی سطوح حمایت می‌کند. نقشه راه گروه پژوهشی حقوق پژوهشگاه نیرو به دنبال پاسخگویی به سؤالات کلیدی زیر است:

(۱) هم‌اکنون در چه مکانی قرار داریم؟

(۲) قصد داریم به‌سوی کجا حرکت کنیم؟

(۳) چگونه می‌توانیم به مقصد موردنظر برسیم؟

طرح چنین سؤالاتی، ساده است؛ اما پاسخ به آن‌ها به علت وجود مسائلی چون پیچیدگی، عدم قطعیت، کمبود دانش و وجود مشکلات و چالش‌های ارتباطی، اغلب ساده نیستند.

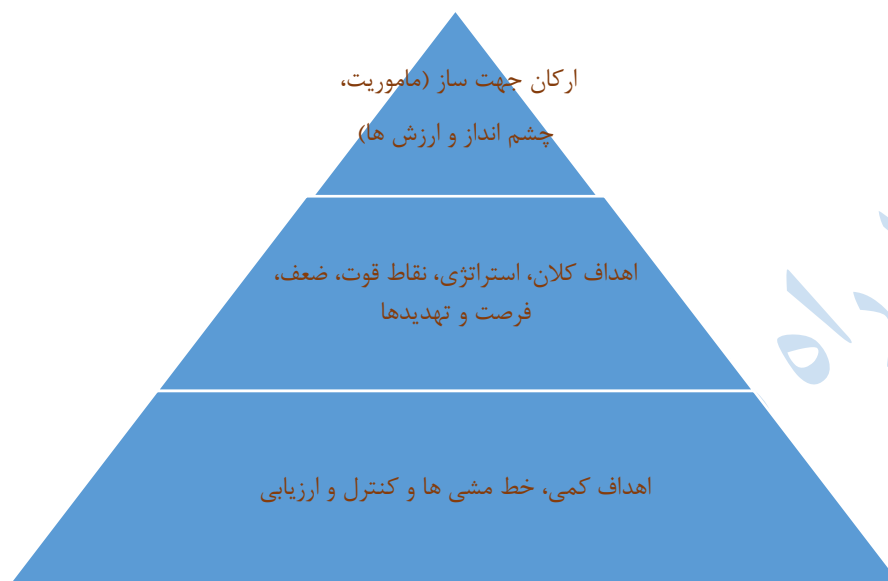
جوهره نقشه راه، بررسی احتمالات و سناریوهای آینده و شناسایی وضعیت‌های کلیدی و عدم قطعیت‌ها است. این امر از طریق مطالعه آینده و تحلیل ریسک‌های احتمالی و بررسی فرصت‌ها و تهدیدات صورت می‌گیرد. موفقیت نقشه راه، نیازمند هم راستاسازی دیدگاه‌های راهبردی، بازار، محصول، فناوری، منابع و سایر عوامل است. جنبه کلیدی نقشه راه، این است که برای پاسخگویی به نیازهای احتمالی آینده، راه‌حل‌های از پیش معین وجود ندارد و یا مسیر تقلید و دنباله‌روی چندان اثربخش نیست؛ لذا نوآوری در خلق پاسخ‌های بدیع اهمیت زیادی دارد.

گزارش مرحله اول این پروژه با عنوان «تعیین ارکان جهت ساز، شناخت و تحلیل محیط»، در جهت پاسخ به دو سؤال اول از سؤالات کلیدی فوق‌الذکر است که عمدتاً به تبیین و تحلیل رأس هرم برنامه‌ریزی راهبردی (شکل زیر) می‌پردازد. به دلیل

۱. https://www.energy.gov/sites/prod/files/2014/04/f14/2014_dept_energy_strategic_plan.pdf

۲. <https://www.nri.ac.ir/news/ctl/ArticleView/mid/1681/articleId/4102/categoryId/3> (تاریخ مشاهده ۱۳۹۹/۵/۱۶)

چسبندگی و پیوستگی اجزای این هرم به یکدیگر (و با توجه به شرح تعریف پروژه) بخش‌هایی از این گزارش در گزارشات مراحل بعدی پروژه تکمیل خواهند شد.

شکل ۲- برنامه‌ریزی راهبردی

بر این اساس، جهت پاسخ به سؤالات کلیدی اول و دوم و تبیین و تحلیل اینکه گروه پژوهشی حقوق از حیث سازمانی (و نه عملکردی) در چه جایگاهی قرار دارد و باید در کجا قرار داشته باشد، با توجه به ماهیت گروه که واحدی مأموریت‌محور است، باید با رویکرد تجویزی به این سؤال پاسخ داد؛ لذا مطالعه و تحلیل اسناد بالادستی و قوانین و مقررات لازم‌الاجرا و شناخت نقشه راه سازمان‌های مشابه، لازمه پاسخ به این سؤالات است؛ که این مباحث در فصل اول خواهد آمد. نتیجه فصل اول، تعیین ارکان جهت ساز گروه، براساس مطالعات تحلیلی مورد اشاره است.

برای پاسخ به سؤال سوم مبنی بر اینکه گروه چگونه به چشم‌انداز خود خواهد رسید، نمی‌توان تحلیل عوامل واقعی، فعالان و ذی‌نفعان و مسائل محیطی را نادیده گرفت. بر این اساس شناخت و تحلیل زیست‌بوم و تحلیل محیط، لازم است که بخشی از این کار در فصل دوم این گزارش انجام گرفته است (که در این برونداد درج نشده است).

روش تحقیق^۱

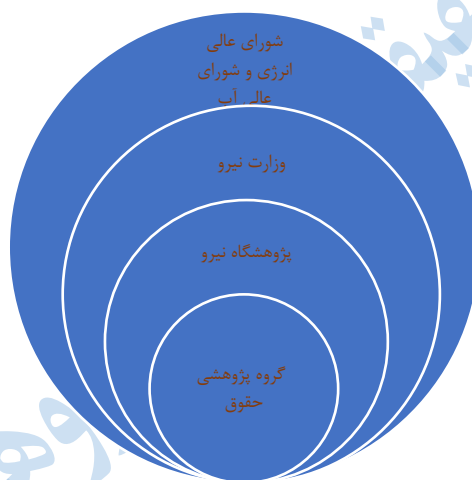
در ادبیات موضوع، تعاریف متعددی برای پژوهش ارائه شده که یکی از ساده‌ترین و پرکاربردترین آن‌ها عبارت است از: «فرآیند جستجوی منظم برای مشخص کردن یک موقعیت نامعین».

۱ - در این تحقیق از سه نوع روش تحقیق شامل روش الگوبرداری (Benchmark)، تحلیل SWOT و تحلیل اکوسیستم استفاده شده است که جزییات آن در گزارش کامل پروژه وجود دارد.

۱-۱- شناخت گروه پژوهشی حقوق پژوهشگاه نیرو و تعیین ارکان جهت ساز گروه

مقدمه

برای شناخت و تحلیل گروه پژوهشی حقوق و تعیین ارکان جهت ساز آن (مأموریت، چشم‌انداز و ارزش‌ها)، ناگزیر از مطالعه تطبیقی نقشه راه سازمان‌های متناظر با گروه و شناخت پژوهشگاه نیرو هستیم؛ زیرا گروه حقوق رکنی از پژوهشگاه است و باید با توجه به صلاحیت و ساختار پژوهشگاه و سایر ارکان آن، مورد تحلیل و شناخت قرار گیرد. شناخت پژوهشگاه نیرو نیز به جهت وابستگی به وزارت نیرو، مستلزم شناخت وزارت نیرو است. از بازخوانی اهداف و وظایف پژوهشگاه نیرو که در مواد ۲ و ۳ اساسنامه پژوهشگاه نیرو تصریح شده‌اند، به این نتیجه می‌رسیم که صلاحیت‌های پژوهشگاه نیرو نمی‌تواند و نباید خارج از محدوده صلاحیت‌های وزارت نیرو باشد. به عبارت دیگر، لازم است به این سؤال پاسخ دهیم که وزارت نیرو در حوزه برق، آب و آبفا و انرژی‌های تجدید پذیر، دارای چه صلاحیت‌هایی است. برای شناسایی این صلاحیت‌ها لازم است ابتدا با قوانین و مقررات لازم‌الاجرا، اسناد بالادستی (شامل قانون اساسی و سیاست‌های کلی نظام) و شوراهای عالی مرتبط، به شرح ذیل آشنا شویم. بر این اساس می‌توان شناخت گروه را منوط به شناخت اشخاص فرادست این گروه، به شکل زیر (شکل شماره ۳) دانست.

شکل ۳- جایگاه گروه پژوهشی حقوق

یکی از اصول حاکم بر نظام حقوقی هر کشوری، اصل انطباق است. براساس این اصل، هنجار حقوقی مادون باید حسب مورد مطابق یا عدم مغایر، با هنجار حقوقی مافوق باشد. بر این اساس، در مطالعه و تحلیل و شناخت صلاحیت گروه پژوهشی حقوق مبتنی بر قوانین، باید به این اصل توجه ویژه داشت. اصل حاکمیت قانون باید با رعایت سلسله‌مراتب قوانین اجرا شود.^۱

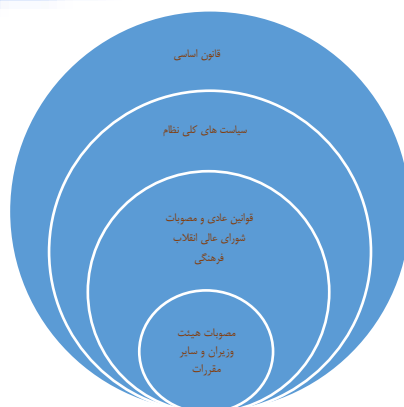
۱- امامی، محمد و استوارسنگری، کوروش، حقوق اداری، تهران، میزان، چاپ هفتم، جلد اول، ۱۳۸۸، ص ۸۲؛ موسی‌زاده، ابراهیم، حقوق اداری، تهران، دادگستر، ۱۳۹۱، ص ۹۰.

در کشورهای پیرو نظام حقوق نوشته، بالاترین هنجار حقوقی، قوانین اساسی هستند. فارغ از چالش‌های سلسله‌مراتب هنجاری در ایران،^۱ معیار تنظیم سلسله‌مراتب هنجارهای حقوقی، شکلی (یعنی برحسب واضع آن هنجار)^۲ و به شرح ذیل به نظر می‌رسد:

۱. موازین اسلامی تشخیص داده‌شده توسط فقهای شورای نگهبان (موضوع اصل ۴ قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران (از این پس به اختصار «قانون اساسی»))
 ۲. فرامین رهبری (حکم حکومتی موضوع ولایت مطلقه امر و امامت امت مندرج در اصل ۵۷ قانون اساسی)
 ۳. قانون اساسی: اصولی از قبیل اصول ۴۴، ۵۲، ۵۳ و ۵۵ قانون اساسی، حاکم بر پژوهشگاه نیرو هستند.
 ۴. تفاسیر شورای نگهبان از قانون اساسی (موضوع اصل ۹۸ قانون اساسی)
 ۵. سیاست‌های کلی نظام (موضوع بند ۱ اصل ۱۱۰ قانون اساسی)؛ مصوبات رهبری در مورد حل معضلات نظام (موضوع بند ۸ اصل ۱۱۰ قانون اساسی)؛ مصوبات رهبری در مورد حل اختلاف و تنظیم روابط قوا (موضوع بند ۷ اصل ۱۱۰ قانون اساسی)؛ مصوبات شورای عالی امنیت ملی (موضوع اصل ۱۷۶ قانون اساسی) و مصوبات مجلس خبرگان رهبری (موضوع اصل ۱۰۸ قانون اساسی)
 ۶. مصوبات مجمع تشخیص مصلحت نظام در مورد حل اختلاف مجلس شورای اسلامی (از این پس به اختصار «مجلس») و شورای نگهبان (موضوع اصل ۱۱۲ قانون اساسی)؛
 ۷. مصوبات مجلس (قوانین عادی)، مصوبات شورای عالی انقلاب فرهنگی و مصوبات شورای عالی فضای مجازی؛
 ۸. مصوبات شوراهای شهر و روستا (موضوع فصل هفتم قانون اساسی)
 ۹. آیین‌نامه و تصویب‌نامه مصوب هیئت وزیران و مصوبه کمیسیون متشکل از چند وزیر؛ آیین‌نامه و بخشنامه مصوب رئیس‌جمهور، رئیس قوه قضائیه و وزیران؛ اقدامات، تصمیمات و تفاسیر اجرایی مقامات ذیصلاح.
- شورای عالی آب و شورای عالی انرژی به‌عنوان بالاترین رکن سازمانی فرادست گروه پژوهشی حقوق، به‌عنوان کمیسیون مرکب از چند وزیر (موضوع اصل ۱۳۸ قانون اساسی)، براساس اصل انطباق (حاکمیت قانون) ملزم به رعایت قواعد بالادستی حاکم بر تصمیمات خود (شکل شماره ۴) هستند.

۱- ویژه، محمدرضا، «تأملی بر سلسله‌مراتب هنجارها در نظام حقوقی جمهوری اسلامی ایران»، راهبرد، شماره ۵۰، بهار ۱۳۸۸، صص ۱۰۱-۱۳۰.

۲- قاضی، ابوالفضل، بایسته‌های حقوق اساسی، تهران: نشر میزان، چاپ هجدهم، ۱۳۸۴، صص ۴۶-۴۷.

شکل ۴- قوانین بالادستی

در ادامه، برای شناخت گروه پژوهشی حقوق، به تحلیل سازمان های فرادست گروه و نیز قوانین حاکم (به شرح اشکال و توضیحات مذکور) می پردازیم.

۱-۱- مطالعه تطبیقی نقشه راه سازمان های متناظر با گروه

هدف از مطالعه تطبیقی در بررسی برنامه راهبردی سازمان های مشابه، این است که با ادبیات اجرایی در این خصوص آشنا شویم. همان طور که بیان شد، مرحله نخست برنامه ریزی راهبردی، تعیین ارکان جهت ساز است. ارکان جهت ساز شامل چشم انداز، مأموریت و ارزش ها است.

چشم انداز (Vision)

چشم انداز که از آن به دورنما، منظر، آینده متصور و یا آینده آرمانی و مطلوب نیز نام برده می شود، توصیفی است از شرایط آینده و به عبارت دیگر، تصویری است از وضعیت آینده یک مجموعه، زمانی که به اهداف و استراتژی های خود دست یافته باشد. چشم انداز و آرمان ها، معمولاً زاینده فکر و خلاقیت مدیران مجموعه بوده و در ابعاد مختلفی همچون فناوری، دانش، وضعیت مالی، بازار و مواردی از این دست، به تصویر کشیده می شوند.

مأموریت (Mission)

مأموریت که از آن با عناوینی چون رسالت، فلسفه وجودی، اهداف بنیادین و یا مقصود اصلی نیز یاد می شود، عبارت است از فلسفه وجودی و یا نقشی که سازمان در قبال جامعه خود، برعهده گرفته تا با ایفای آن، نیازهایی از جامعه را برآورده سازد. به عبارت دیگر، مأموریت یک بیان کلی از نیت سازمان است که با استفاده از نقطه نظرات مدیران ارشد آن سازمان، تعریف شده و در قالب «بیانیه مأموریت»، ارائه می گردد. بیانیه مأموریت را گاهی گزاره اعتقادات، بیان فلسفه، بیان باورها و بیان اصول سازمان نیز می نامند. براساس الگوهای مدیریتی و برنامه ریزی استراتژیک، پیش از تدوین استراتژی ها، باید مأموریت سازمان را به شیوه ای روشن تهیه کرد.

تدوین مأموریت

به طور کلی فلسفه وجودی باید به صورت کلی بیان شود و سازمان نباید فلسفه وجودی خود را طوری انتخاب نمایند که در یک زمان، آن فلسفه وجودی به پایان برسد و از بین برود. مأموریت متأثر از چشم انداز یا بینش است. چشم انداز نیز می تواند متأثر از تحولات، تجربیات، مطالعات، تربیت خانوادگی، نیاز جامعه، تقاضاهای محیطی و ... باشد. در واقع، چشم اندازها، مأموریت سازمان ها را می سازند. مأموریت باید تا حد امکان به صورت کلی باشد و اهداف کلی سازمان را بیان نماید؛ اما این کلی بودن نباید به گونه ای باشد که بی محتوا بوده، بلکه باید جهت دهنده باشد.

در بیانیه مأموریت بایستی به پنج سؤال اساسی زیر پاسخ داده شود:

- ۱- چه چیزی؟ (خدماتی که سازمان ارائه می دهد و چه نیازی از جامعه را با ارائه این خدمات برآورده می سازد)
- ۲- چه کسی؟ (مشتریان چه کسانی هستند؟)
- ۳- کجا؟ (حیطه رقابتی کجا است؟)
- ۴- چرا؟ (هدف بهینه سازمان چیست؟)
- ۵- چگونه؟ (ویژگی های منحصربه فرد و مزیت های رقابتی سازمان در رسیدن به این هدف ها چیست؟)

جدول ۱- مقایسه چشم انداز و مأموریت

چشم انداز	مأموریت
تمرکز بر مسیر آینده سازمان	تمرکز بر فعالیتهای جاری
سازمانی که می توانیم بشویم	سازمانی که الان هستیم
نیازهای شناسایی نشده که می توانیم در آینده به آنها جواب دهیم	نیازهای جاری که به پاسخگویی آنها مشغول هستیم
قابل تغییر است	ثابت است
آینده آرمانی سازمان	فلسفه وجودی سازمان
وعده انجام آن تعیین می شود	تعهد به انجام آن وجود دارد
از جنس رهبری است	از جنس مدیریت است

در داخل کشور، هیچ گروه پژوهشی حقوقی ای که متمرکز بر حوزه «حقوق برق، آب و آبفا و انرژی تجدید پذیر» باشد، یافت نشد. با این حال، می توان به موارد زیر به عنوان نمونه های مراکز پژوهشی دارای نقشه راه اشاره کرد. در غالب این مراکز، چشم انداز و مأموریت آنها تعیین شده است و با تحلیل هایی، اهداف و اقدامات این مراکز تعیین شده است.

۱. پژوهشگاه نیرو، برنامه راهبردی پژوهشگاه نیرو برای سال ۱۴۰۰^۱
۲. سند راهبردی پژوهشگاه صنعت نفت که در آدرس ذیل قابل مشاهده است.^۲

۱- جهت دسترسی به برنامه راهبردی پژوهشگاه نیرو به دفتر برنامه ریزی و کیفیت مراجعه گردد.

۲- https://www.ripi.ir/images/PDF/Sanad_Rahbordi_1398.pdf

۳. برنامه راهبردی مدرسه حقوقی ایالتی پنسیلوانیا (۲۰۱۵-۲۰۲۰) حاوی مأموریت، چشم‌انداز، اصول بنیادین، اولویت‌های راهبردی، تفصیل ارزش‌ها و آینده این مدرسه است.

۴. برنامه راهبردی دانشکده حقوق دانشگاه (UTS) (۲۰۱۹-۲۰۲۲)^۱ و نیز برنامه راهبردی دانشکده حقوق دانشگاه می‌سی‌سی‌پی^۲ حاوی مأموریت، ارزش‌ها و اهداف این دانشکده‌ها است.

۱-۲- شناخت و ارکان جهت ساز گروه در پرتو صلاحیت‌های پژوهشگاه نیرو

گروه پژوهشی حقوق از اجزای پژوهشگاه نیرو و مشمول مقررات داخلی پژوهشگاه نیرو است. پس از آشنایی مختصر با تاریخچه تأسیس پژوهشگاه نیرو، به بیان موقعیت گروه پژوهشی حقوق در این پژوهشگاه، می‌پردازیم.

تأسیس پژوهشگاه نیرو در جلسه مورخ ۱۳۷۴/۴/۴ شورای گسترش آموزش عالی به تصویب رسید و اساسنامه آن نیز در تاریخ ۱۳۷۵/۲/۸ به تصویب آن شورا رسید. براساس ماده (۱) «قانون احکام دائمی برنامه‌های توسعه کشور» مصوب ۱۳۹۵/۱۱/۱۰، مراکز پژوهشی دارای مجوز از شورای گسترش آموزش عالی وزارتخانه علوم، تحقیقات و فناوری، بدون رعایت قوانین و مقررات عمومی حاکم بر دستگاه‌های دولتی به‌ویژه قانون محاسبات عمومی کشور، قانون مدیریت خدمات کشوری، قانون برگزاری مناقصات و اصلاحات و الحاقات بعدی آن‌ها، فقط در چارچوب مصوبات و آیین‌نامه‌های مالی، معاملاتی، اداری، استخدامی و تشکیلاتی مصوب هیئت‌امنا که به تأیید وزیر علوم، تحقیقات و فناوری می‌رسد، عمل می‌کنند. بر این اساس هیئت‌امنا پژوهشگاه نیرو، عالی‌ترین مرجع در پژوهشگاه نیرو است که صلاحیت لازم برای تصویب مقررات داخلی^۳ پژوهشگاه را دارد. البته هیأت عمومی دیوان عدالت اداری، با ابطال مصوبات هیئت‌امنای چند دانشگاه،^۴ دایره شمول ماده ۱ قانون احکام دائمی برنامه‌های

۱- <https://www.uts.edu.au/sites/default/files/article/downloads/UTS%20Law%20strategic%20plan.pdf>

۲- <https://law.olemiss.edu/about/strategic-plan>

۳- در حوزه امور اداری-استخدامی براساس مصوبه ۱۳۹۲/۵/۲۳ هیئت‌امنای پژوهشگاه نیرو، مقررات حاکم بر کارکنان پژوهشگاه بدین شرح است: - اعضای هیئت‌علمی تابع «آیین‌نامه استخدامی اعضای هیئت‌علمی مصوب ۱۳۹۲/۱/۱۲» - پژوهشگران غیر هیئت‌علمی و کارکنان مشاغل کارمندی (رسته غیر پژوهشی) تابع «آیین‌نامه استخدامی اعضای غیر هیئت‌علمی مصوب ۱۳۹۲/۱/۱۲». در امور مالی-معاملاتی، «آیین‌نامه مالی و معاملاتی پژوهشگاه نیرو مصوب ۱۳۹۵/۱۲/۷ هیئت‌امنا» حاکم است. طبق ماده ۳۱ این آیین‌نامه، پرداخت‌ها پس از طی مراحل تشخیص، تأمین اعتبار، تعهد، تسجیل و دستور پرداخت انجام می‌شود که براساس ماده ۳۲، صلاحیت و اختیار تشخیص و همچنین مسئولیت انجام تعهد، تسجیل و دستور پرداخت به عهده رئیس پژوهشگاه یا مقام مجاز است و تأمین اعتبار، به عهده مدیر امور مالی است. طبق ماده ۴، منظور از مقام مجاز، معاون اداری، مالی و مدیریت منابع (یا عناوین مشابه) پژوهشگاه است که رئیس پژوهشگاه اختیارات مالی خود را به وی تفویض می‌کند. پیش‌تر و براساس مصوبه جلسه هجدهم هیئت‌امنا مورخ ۱۳۹۲/۵/۲۳، تفویض اختیار توسط رئیس پژوهشگاه به مقامات مجاز (شامل مجریان، مدیران طرح‌ها و پروژه‌ها، روسای پژوهشکده‌ها و مراکز و مدیران مرتبط با تشخیص رئیس پژوهشگاه) در هر مورد تا سقف معاملات متوسط (ناظر بر تبصره ۱ ماده ۱۷ آیین‌نامه مالی و معاملاتی مصوب ۱۳۹۲/۱/۱۲ هیئت‌امنا)، بلامانع دانسته شده بود. طبق ماده ۶۸ آیین‌نامه مالی و معاملاتی، پژوهشگاه نیرو می‌تواند در مواردی که در این آیین‌نامه برای آن‌ها حکمی پیش‌بینی نشده و یا به نحوی مسکوت مانده است، تا زمان تصویب موضوع در هیئت‌امنا، با موافقت رئیس پژوهشگاه، از مصوبات هیئت‌های امنای سایر دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی و پژوهشی و یا سایر قوانین و مقررات عمومی استفاده کند.

۴- برای مثال می‌توان به شماره دادنامه ۸۴۰ مورخ ۱۳۹۸/۵/۱ در خصوص ابطال مصوبه هیئت‌امنای دانشگاه تهران در خصوص تصویب اساسنامه شرکت مدیریت دارایی‌های دانشگاه تهران و شماره دادنامه ۱۸۵ مورخ ۱۳۹۸/۲/۱۷ در خصوص غیرقابل تفویض بودن اختیارات هیئت‌امنا، اشاره کرد (تفصیل این آراء در گزارش بخش دوم این پروژه خواهد آمد).

توسعه کشور^۱ را تفسیر قضایی کرده است. با توجه به مفهوم و مصداق «قوانین و مقررات مندرج در ماده ۱ قانون احکام دائمی»، اسناد بالادستی (شامل قانون اساسی و سیاست‌های کلی نظام) بر پژوهشگاه نیرو (و به تبع آن بر گروه پژوهشی حقوق) حاکم هستند و صرفاً از رعایت «قوانین و مقررات عمومی حاکم بر دستگاه‌های دولتی» مستثنا شده‌اند.

گروه پژوهشی حقوق براساس مصوبه جلسه هجدهم هیئت‌امنا مورخ ۱۳۹۲/۵/۲۳، ذیل مرکز مدیریت و اقتصاد برق ایجاد شد. هیئت‌امنا در این مصوبه، بر نقش این مرکز در مدیریت پژوهش‌های موردنیاز صنعت برق کشور در حوزه علوم انسانی و استفاده مؤثر از ظرفیت دانشگاه‌ها و مؤسسات پژوهشی در این ارتباط تأکید کرد.^۲ در جلسه بیستم هیئت‌امنای پژوهشگاه نیرو مورخ ۱۳۹۳/۱۲/۲۳، بر استقلال تخصصی گروه‌های پژوهشی تصریح شده است. بر این اساس می‌توان گروه را به‌عنوان یک هویت مستقل تخصصی و در عین حال وابسته به پژوهشگاه نیرو مورد تحلیل قرار داد. در حال حاضر (تاریخ ۱۳۹۹/۱۱/۱۱)، گروه پژوهشی حقوق به‌صورت بالفعل دارای ۲ عضو هیئت‌علمی تمام‌وقت است که در آینده نزدیک، دو عضو جدید هم شروع بکار خواهند نمود. بنا بر آخرین تحولات (توافق با سازمان اداری و استخدامی کشور)^۳، تعداد پست مصوب گروه، عبارت از ۶ عضو هیئت‌علمی و ۳ کارشناس پژوهشی تمام‌وقت است.

طبق اساسنامه پژوهشگاه نیرو مصوب ۱۳۷۵/۲/۸ شورای گسترش آموزش عالی، پس از هیئت‌امناء، «رئیس پژوهشگاه» عالی‌ترین مقامی است که اداره پژوهشگاه را بر عهده دارد؛ شورای پژوهشی نیز صلاحیت تصویب طرح‌های پژوهشی و نظارت بر اجرای آن‌ها را بر عهده دارد. گروه‌های پژوهشی زیر نظر ریاست پژوهشگاه قرار دارند.

طبق ماده ۳ اساسنامه پژوهشگاه نیرو، وظایف پژوهشگاه نیرو عبارت است از:

«۱- انجام طرح‌های پژوهشی بنیادی، کاربردی و توسعه‌ای با هدف دستیابی به دانش فنی و موردنیاز وزارت نیرو به داخل کشور و با توجه به اصل توسعه پایدار.

۲- انجام خدمات کارشناسی و مشاوره علمی و فنی به بخش خصوصی در ارتباط با برنامه‌های تحقیقاتی موردنظر وزارت نیرو.

۱ - براساس ماده ۱۲۲ قانون برنامه ششم توسعه مصوب ۱۳۹۵/۱۲/۱۴: «قانون احکام دائمی برنامه‌های توسعه کشور مصوب ۱۳۹۵/۱۱/۱۰ و ... به‌عنوان بخشی از این قانون در طول اجرای قانون برنامه حاکم بوده و با لحاظ موارد زیر اعمال می‌گردد: الف- بر احکام این قانون، حکم ماده (۱) قانون احکام دائمی برنامه‌های توسعه کشور مصوب سال ۱۳۹۵ حاکم است». در نتیجه، حکم ماده ۱ مزبور علاوه بر دائمی بودن، به جهت جزئی از قانون برنامه ششم توسعه، و بلکه حاکم بر قانون برنامه ششم توسعه، اعتبار بیشتری یافته است؛ زیرا براساس جزء ۵ بند (د) ماده ۱۱۷ و ماده ۱۸۱ قانون آیین‌نامه داخلی مجلس، هرگونه اصلاح قانون برنامه به‌صورت مستقل و یا در ضمن طرح‌ها و لوایح نیازمند رأی دوسوم نمایندگان مجلس می‌باشد. باید توجه داشت که در ماده ۱ قانون احکام دائمی برنامه‌های توسعه کشور، بر دو قید «قوانین و مقررات عمومی» و «حاکم بر دستگاه‌های دولتی» تصریح شده است؛ لذا پژوهشگاه نیرو مشمول قوانینی است که آن قوانین یا عمومی نیستند (نظیر قوانین خاص حاکم بر یک سازمان مشخص) و یا قوانین عمومی حاکم بر همه اشخاص (و نه صرفاً حاکم بر دستگاه‌های دولتی) هستند. به‌بیان دیگر، ماده ۱ مزبور «قوانین و مقررات عمومی» را مدنظر دارد و نه قوانین و مقررات مخصوص به‌نظام آموزشی و پژوهشی و دانشگاه‌ها و مراکز پژوهشی را؛ و نیز در ماده ۱ مزبور، قوانین و مقررات عمومی «حاکم بر دستگاه‌های دولتی» مورد حکم قرار گرفته است و نه قوانین و مقررات عمومی (مثل قانون مدنی) که در نظام حقوقی به‌عنوان یک هنجار عام، بر همگان حاکم است.

۲ - صورتجلسه و مصوبات هیئت‌امنای پژوهشگاه نیرو، ۱۳۹۷، ص ۱۲۸.

۳ - استعلام‌شده به صورت شفاهی در تاریخ ۱۳۹۸/۱۲/۱۰ از جناب آقای دکتر رضایی آبادچی، دبیر محترم هیئت اجرایی جذب پژوهشگاه نیرو.

۳- بررسی و شناسایی نیازهای گوناگون برنامه‌های تحقیقاتی موردنظر در زمینه‌های مختلف علمی و تحقیقاتی و بهره‌گیری مطلوب از امکانات در جهت برنامه‌ریزی طرح‌های تحقیقاتی مرتبط و متناسب با نیازهای وزارت نیرو.

۴- انجام فعالیت‌های ضروری در جهت به‌کارگیری نتایج تحقیقات.

۵- ...

۶- بررسی و شناسایی و رفع نیازهای تحقیقاتی موردنیاز وزارت نیرو.

۷- ایجاد ارتباط فعال و سازنده با سایر مؤسسات و جوامع علمی و پژوهشی در داخل و خارج کشور از طریق ...

۸- ایجاد ارتباط مطلوب با نیروهای متخصص و مبتکر در مراکز علمی و پژوهشی کشور ...

۹- ...

۱۰- مطالعه و تحقیق در مورد ساخت و تأمین نیازهای بنیادی و فنی انواع نیروگاه‌ها، پست‌ها، خطوط انتقال نیرو و سایر مسائل مرتبط با وزارت نیرو و کارخانجات وابسته به آن.

صلاحیت پژوهشگاه نیرو از یکسو، براساس ماده ۳ اساسنامه آن، وابستگی به صلاحیت‌های وزارت نیرو دارد. بر این اساس، لازم است تا صلاحیت‌های وزارت نیرو مورد تحلیل قرار گیرد. (از سوی دیگر، پژوهشگاه نیرو به‌عنوان یک مرکز پژوهشی دارای شخصیت حقوقی مستقل از وزارت نیرو، براساس سایر قوانین و مقررات کشور، دارای صلاحیت‌های اختصاصی است).

۱-۳- شناخت و ارکان جهت ساز گروه در پرتو صلاحیت‌های وزارت نیرو

با توجه به اساسنامه پژوهشگاه نیرو، صلاحیت (وظایف و اختیارات) پژوهشگاه نیرو تابعی از صلاحیت وزارت نیرو است. ده هدف بزرگ سازوکارهای پویش الف-ب ایران^۱ در مقام اجرای هدفمند برخی از صلاحیت‌های وزارت نیرو است. در خصوص صلاحیت وزارت نیرو، قوانین و مقررات متعددی وجود دارد^۲ که از جمله مهم‌ترین آن‌ها^۳ به ترتیب تاریخ تصویب عبارتند از:

- قانون راجع به تأسیس وزارت آب و برق مصوب ۱۳۴۲: این قانون اولین قانون ناظر بر تشکیلات دولتی فعال در حوزه آب و برق کشور است و پیش از آن، بخش خصوصی عهده‌دار این مسئله بود. طبق ماده ۱: «این وزارتخانه به‌منظور حداکثر استفاده از منابع آب و تأمین برق کافی برای مصارف ایجاد شد و وظایف این وزارتخانه عبارت بود از: «تهیه و اجرای برنامه‌ها و طرح‌های مربوط به تأمین آب و انتقال آن به مراکز عمده مصرف (بند «الف»)، اداره تأسیساتی که طبق بند «الف» این ماده ایجاد می‌شود و بهره‌برداری از آن‌ها (بند «ب»)، نظارت بر نحوه

۱- <https://a-b-iran.moe.gov.ir/>

۲ - متأسفانه به جهت عدم کارآمدی نظام قانون‌گذاری کشور، مشکل تولید و بازتولید قوانین متعدد متداخل و متعارض، نه‌تنها حل نشده است بلکه روز به روز توسعه و عمق بیشتری می‌یابد. بر همین اساس، علاوه بر بند ۱۰ سیاست‌های کلی نظام قانون‌گذاری ابلاغی ۱۳۹۸/۷/۶ مقام معظم رهبری که حکم به «تعیین عناوین قوانین جامع، تبویب، تنقیح و تعیین شناسه قوانین موجود کشور در طول برنامه ششم توسعه» داده است، بند ۹ همان سیاست نیز حکم به «رعایت اصول قانون‌گذاری و قانون‌نویسی و تعیین سازوکار برای انطباق لوایح و طرح‌های قانونی با تأکید بر: ... - شفافیت و عدم ابهام. ... - انسجام قوانین و عدم تغییر یا اصلاح ضمنی آن‌ها بدون ذکر شناسه تخصصی» کرده است (با توجه به تعدد و تداخل قوانین، لازم است جهت شناخت صلاحیت‌های وزارت نیرو، قوانین حوزه انرژی کشور تنقیح شود که این امر خود نیازمند انجام پروژه دیگری است).

۳ - برای تفصیل بیشتر ر.ک: مجموعه قوانین و مقررات آب، برق و آب و فاضلاب، تهران، شرکت برق منطقه‌ای تهران، چاپ دوم، ۱۳۹۵؛ و کتاب قوانین برق، تهران، پژوهشگاه نیرو، ۱۳۹۸، صص ۴-۱۹.

استفاده از منابع آب کشور (بند «ج»)، نظارت بر نحوه جاری ساختن فاضلاب شهرها و واحدهای صنعتی (بند «د»)، تهیه و اجرای برنامه‌ها و طرح‌های تولید و انتقال نیرو به منظور تأسیس مراکز تولید برق منطقه‌ای و ایجاد شبکه‌های فشارقوی سراسر کشور (بند «ه»)، اداره تأسیسات برق که طبق بند «ه» این ماده ایجاد می‌شود (بند «و») و بهره‌برداری از آن‌ها و نظارت بر نحوه استفاده از نیروی برق (بند «ز»).

• قانون سازمان برق ایران مصوب ۱۳۴۶ با اصلاحات بعدی آن: «این قانون، قانون مادر در حوزه برق کشور است که چارچوب قانونی مسائل برق کشور را بیان کرده است. برای نمونه، طبق ماده ۲، وزارت نیرو موظف به تشکیل شرکت‌های برق منطقه‌ای شد و براساس ماده ۵، اخذ پروانه از وزارت برای تولید، انتقال و توزیع برق لازم و ضروری اعلام گردید.»

• قانون آب و نحوه ملی شدن آن مصوب ۱۳۴۷: مواد ۲۰ تا ۲۲ این قانون، صلاحیت‌های وزارت نیرو را در اجرای این قانون بیان می‌کند.^۱

• قانون تأسیس وزارت نیرو مصوب ۱۳۵۳ با اصلاحات بعدی آن: «برابر ماده ۱ این قانون، هدف وزارت نیرو به «حداکثر استفاده از منابع انرژی و آب کشور و همچنین تهیه و تأمین انرژی و آب برای انواع مصارف» توسعه یافت که صرفاً محدود به آب و برق نبود بلکه شامل انواع انرژی بود و بر این اساس، «تحقیق درباره انواع انرژی و تنظیم برنامه‌های کوتاه‌مدت و درازمدت برای استفاده از منابع مختلف و برآورد میزان قابل تولید سالانه انواع انرژی و همچنین برآورد میزان احتیاجات انرژی کشور در بخش‌های مختلف و هماهنگ نمودن مصارف انواع انرژی» و «تعیین سیاست انرژی کشور» را در زمره وظایف اساسی این وزارتخانه برشمرده بود. این ماده صراحتاً «تهیه و اجرای طرح‌های لازم در زمینه ... تأسیسات شیرین کردن آب شور» (بند «ط»)، «انجام مطالعات به منظور شناخت مشخصات منابع آب کشور اعم از سطحی و زیرزمینی» (بند «ی»)، «انجام مطالعات تفصیلی برای توسعه بهره‌برداری از منابع آب زیرزمینی و مهار کردن آب‌های سطحی» (بند «ک»)، «احداث تأسیسات مربوط به آب و بهره‌برداری از آن‌ها» (بند «ل»)، «کنترل بهره‌برداری از منابع آب و اجرای قانون آب و نحوه ملی شدن آن» (بند «م»)، «انجام تحقیقات لازم درباره مسائل آب و بکار بردن روش‌های جدید علمی و فنی برای بهره‌وری بیشتر و بهتر منابع آب» (بند «ن») و «تهیه و تدارک و ساخت وسائل و لوازم و ماشین‌آلات مربوط به امر تولید و انتقال و توزیع آب و برق» (بند «ع»)، را جزء وظایف اساسی وزارت نیرو دانسته است.»

وزارت نیرو مرجع سیاست‌گذاری انرژی در حوزه «نفت، گاز و پتروشیمی» نبوده و نیست: طبق مواد ۵۶ و ۶۲ اساسنامه شرکت ملی نفت ایران مصوب ۱۳۵۳، مقررات این اساسنامه مادام که مصرحاً به موجب قانون نسخ نشده باشد، معتبر است؛ لذا نمی‌توان وزارت نیرو را مرجع سیاست‌گذاری در تمامی انواع انرژی تلقی کرد؛ چرا که ماده ۱ اساسنامه مزبور اشعار می‌داشت که این شرکت «عملیات خود را با توجه به وظایف و حقوق و اختیارات مقرر در قانون نفت مصوب ۱۳۵۳ و سایر قوانین خاص مربوط به نفت و گاز و پتروشیمی طبق مقررات این اساسنامه اجرا می‌نماید». فارغ از ظهور لفظی ماده ۱ اساسنامه، رویه قانون‌گذار پیش از انقلاب از استعمال مفهوم «اشخاص مستلزم تصریح نام»، برخلاف رویه مقنن پس از انقلاب، این بود که قوانین مصوب قبلی و بعدی شامل آن شخص نمی‌شود مگر اینکه بر عنوان آن شخص در قانون مزبور تصریح شود. از سوی دیگر، ماده ۸ قانون تأسیس وزارت نیرو مصوب ۱۳۵۳ به صراحت بیان می‌داشت: «در مورد نفت و گاز و فرآورده‌های آن‌ها شرکت ملی

۱ - به موجب قانون فهرست قوانین و احکام منسوخ در حوزه محیط‌زیست مصوب شهریور ۱۳۹۹ مجلس شورای اسلامی، مواد ۴۰، ۳۱، ۲۷، ۱۹، ۲۰، ۱ و تبصره آن، ۵۶ تا ۵۸ و ۶۰ قانون آب و نحوه ملی شدن آن مصوب ۱۳۴۷/۴/۲۷ مجلسین، نسخ شده‌اند.

نفت ایران و شرکت‌های فرعی و وابسته آن در حدود مفاد قانون نفت و سایر قوانین مربوط به خود عمل خواهند کرد. شرکت ملی نفت ایران برنامه‌های تولید - پالایش و توزیع نفت و گاز را به اطلاع وزارت نیرو خواهد رسانید. وزارت نیرو عهده‌دار هم آهنگ کردن آن برنامه‌ها با برنامه‌های سایر منابع انرژی خواهد بود.» وزارت نفت به منظور تحقق سیاست‌های کلی نظام در بخش نفت و گاز، سیاست‌گذاری، راهبری، برنامه‌ریزی و نظارت بر کلیه عملیات بالادستی و پایین‌دستی صنعت نفت، گاز، پتروشیمی و پالایشی تشکیل شده است و به نمایندگی از طرف حکومت اسلامی بر منابع و ذخایر نفت و گاز اعمال حق حاکمیت و مالکیت عمومی می‌کند (ماده ۱ قانون وظایف و اختیارات وزارت نفت مصوب ۱۳۹۱). بنابراین وزارت نیرو مرجع سیاست‌گذاری انرژی در حوزه «نفت، گاز و پتروشیمی» نبوده و نیست.

وزارت نیرو، مرجع سیاست‌گذاری انرژی در حوزه «انرژی اتمی» نبوده و نیست:

براساس قانون سازمان انرژی اتمی ایران مصوب ۱۳۵۳، «برای استفاده از اشعه و انرژی اتمی در صنایع و کشاورزی و خدمات و ایجاد نیروگاه‌های اتمی و کارخانه‌های شیرین کردن آب شور و تولید مواد اولیه مورد نیاز صنایع اتمی و ایجاد زیربنای علمی و فنی لازم برای اجرای طرح‌های مزبور و همچنین برقراری هماهنگی و نظارت بر کلیه امور مربوط به انرژی اتمی در کشور تأسیس» شد. طبق ماده ۲ قانون مزبور، این «سازمان ... منحصرأ تابع مقررات این قانون و اساسنامه مربوط و آیین‌نامه‌های استخدامی و مالی و اداری مخصوص به خود می‌باشد مگر آنکه در قانونی صراحتاً از «سازمان انرژی اتمی ایران» نام برده شده باشد». باین‌وجود، ماده ۹ قانون تأسیس وزارت نیرو، به صراحت بیان می‌داشت: «سازمان انرژی اتمی ایران به وزارت نیرو وابسته می‌شود». این تغییر ساختار تا انقلاب اسلامی دوام آورد. هیئت‌وزیران در جلسه مورخ ۱۳۶۰/۱۲/۱۹ به استناد اختیارات حاصله از تبصره ۳۶ قانون بودجه سال ۱۳۶۰ تصویب کرد: «سازمان انرژی اتمی از وزارت نیرو منتزع و وظایف قانونی خود را مستقلاً تحت نظر نخست‌وزیر انجام دهد. ... سازمان مذکور مکلف است در اسرع وقت نسبت به تهیه و پیشنهاد لایحه قانونی و اساسنامه خود براساس اهداف جمهوری اسلامی ایران اقدام نماید.»

وزارت نیرو، مرجع سیاست‌گذاری در خصوص «زغال‌سنگ به‌عنوان حامل انرژی و سوخت نیروگاهی» نیست:

وزارت صنعت، معدن و تجارت (صمت)، مسئول تولید زغال‌سنگ از معادن در هر سه بخش اقتصادی دولتی، تعاونی و خصوصی است. طبق بند ۲ ماده ۱ قانون تمرکز امور صنعت و معدن و تشکیل وزارت صنایع و معادن مصوب ۱۳۷۹ مجلس، «تعیین سیاست‌ها، برنامه‌ها و ضوابط کلی بخش صنعت و معدن کشور» در صلاحیت وزارت صمت است. با توجه به وجود تقاضای بیشتر از عرضه در بازار، در بیشتر سال‌ها، تراز تجاری ایران در زمینه زغال‌سنگ و کک، منفی بوده است (ترازنامه انرژی سال ۱۳۹۶، ۱۳۹۶: بخش زغال‌سنگ). زغال‌سنگ برای تولید انرژی در نیروگاه‌های برق استفاده می‌شود.^۲ به موجب ماده ۶ قانون مزبور، سازمان توسعه و نوسازی معادن و صنایع معدنی ایران (ایمیدرو) «به منظور بررسی، تهیه و اجرای طرح‌های احداث، توسعه، تجهیز

۱- تبصره ۳۶: «به دولت اجازه داده می‌شود در سال ۱۳۶۰ هر نوع حذف، ادغام و تبدیل شکل حقوقی و تغییر در مفاد اساسنامه دستگاه‌های اجرایی اعم از مرکزی و محلی لازم بداند، به عمل آورد و سازمان برنامه‌بودجه نیز مکلف است به تبع اقدامات و تغییرات مذکور، اعتبارات مصوب مربوط را بین دستگاه‌های اجرایی نقل و انتقال دهد.»

۲- یعقوبی، مهدی، «الزامات توسعه فناوری برای ارتقای کیفیت و توان رقابت‌پذیری زغال‌سنگ کک‌شوی ایران»، گزارش کارشناسی مرکز پژوهش‌های مجلس، شماره مسلسل: ۱۶۵۵۷، تاریخ انتشار: ۱۳۹۸/۵/۱۲، ص ۳۲.

و نوسازی صنایع تولیدی متالورژی، استخراج و فرآوری مواد معدنی و اجرای طرح‌های اکتشافی» تأسیس شد و اداره آن به موجب قانون تأسیس سازمان گسترش و نوسازی صنایع ایران (ایدرو) مصوب ۱۳۴۶/۴/۲۶ است. با توجه به ماده ۲ قانون تأسیس ایدرو مصوب ۱۳۴۶، ایمیدرو و کلیه شرکت‌ها و واحدهای تابعه و وابسته به آن، تابع قوانین و مقررات و آیین‌نامه‌های عمومی مربوط به مؤسسات دولتی و وابسته به دولت و قانون محاسبات عمومی نمی‌باشند مگر آنکه در قانونی صراحتاً از سازمان اسم برده شود. بر این اساس، حوزه معادن و به خصوص زغال سنگ نیز به عنوان حامل انرژی و سوخت نیروگاهی، در اختیار مدیریتی وزارت نیرو قرار نداشته و ندارد.

بنا بر مطالب پیش گفته، انواع انرژی، به جز «زغال سنگ»، «نفت، گاز و پتروشیمی» و «انرژی اتمی»، که شامل انرژی برق و انرژی‌های تجدید پذیر^۱ می‌شوند در صلاحیت وزارت نیرو قرار دارند.

• اساسنامه شرکت مادر تخصصی مدیریت تولید، انتقال و توزیع نیروی برق ایران (توانیر) مصوب (۱۳۴۷ و ۱۳۵۴ کمیسیون مجلسین و ۱۳۸۱ هیئت وزیران)^۲ طبق ماده ۲، هدف از تشکیل این شرکت، ساماندهی فعالیت‌های تصدی دولت در زمینه بهره‌برداری و توسعه صنعت برق در چارچوب سیاست‌های وزارت نیرو، راهبری شرکت‌های زیرمجموعه، افزایش بازدهی و بهره‌وری و استفاده مطلوب از امکانات صنعت برق کشور^۳ است. سرمایه شرکت ۱۰۰ درصد متعلق به دولت است (ماده ۶).
نظام‌نامه مدیریت و راهبری پژوهش و فناوری وزارت نیرو^۴ از حیث مقررات لازم‌الاجرا، بندهای (۱-۳-۴) و (۵-۳-۴)، پژوهشگاه نیرو را در سطح مدیریت پژوهش در کنار شرکت‌های مادر تخصصی، و در سطح اجرای پژوهش در کنار موسسه تحقیقات آب و شرکت‌ها و سایر مجریان، به شرح زیر دارای صلاحیت دانسته است:
«مراکز پژوهشی وزارت نیرو ... محل انباشت دانش مرتبط با صنعت آب و انرژی بوده ... عهده‌دار وظایف زیر می‌باشند:

- مدیریت تحقیقات کاربردی و توسعه‌ای صنعت آب و برق
- آینده‌نگاری، سیاست پژوهی و برنامه‌ریزی فناوری‌های نوین در عرصه صنعت آب و انرژی^۵
- تهیه نقشه راه طرح‌های پژوهش کاربردی و توسعه فناوری وزارت نیرو
- همکاری در اجرای طرح‌های کلان ملی پژوهش و فناوری مرتبط با وزارت نیرو

۱ - طبق تبصره ۱ ماده ۱ قانون اساسنامه سازمان انرژی‌های تجدید پذیر و بهره‌وری انرژی برق (ساتبا) مصوب ۱۳۹۵/۹/۲۴ مجلس: «منابع تجدید پذیر انرژی شامل انرژی بادی، خورشیدی، زمین گرمایی، آبی کوچک (تا ده مگاوات)، دریایی و زیست توده (بیومس) (اجزاء قابل تجزیه زیستی از محصولات، پسماندها و زائدات کشاورزی) شامل مواد گیاهی و دامی، جنگل‌ها و صنایع وابسته و همچنین زائدات صنعتی و شهری قابل تجزیه که قابلیت تولید برق، حرارت، سوخت‌های مایع، سوخت‌های گازی و انواع کاربردهای مفید شیمیایی را دارا می‌باشد). هیدروژنی، پیل سوختی و سایر منابع حاصل از انرژی‌های تجدید شونده و پاک می‌باشد».

۲ - مستظهر به ماده (۴) قانون برنامه سوم توسعه و مؤید به نظر شماره ۸۱/۳۰/۲۳۳۱ مورخ ۱۳۸۱/۱۰/۱۹ شورای نگهبان: اصلاح اساسنامه مزبور توسط هیئت وزیران بعدها (سال‌های ۱۳۸۳ و ۱۳۸۴) مورد ایراد رئیس مجلس (موضوع نامه شماره ۹۴۴۴/۲۲۹۲۷ هـ.ب مورخ ۱۳۸۵/۵/۳) قرار گرفت و شورای نگهبان نیز در نظر شماره ۹۳/۱۰۲/۱۵۱۰ مورخ ۱۳۹۳/۴/۲۴ و نظر شماره ۹۴/۱۰۲/۳۵۳ مورخ ۱۳۹۴/۲/۷ و نظر شماره ۹۴/۱۰۲/۱۳۹ مورخ ۹۴/۱۰/۱۰ به ۱۳۹۴/۵/۱۰ اصلاح اساسنامه مزبور توسط دولت ایراد گرفت.

۳- ابلاغی طی نامه شماره ۹۴/۱۰۴۴۲/۵۰/۱۰۰ مورخ ۱۳۹۴/۱/۱۶ وزیر نیرو، صص ۳ و ۷.

۴ - براساس صفحه ۴۶ برنامه راهبردی ۱۴۰۴ وزارت نیرو، این وزارت «در بخش‌های برق و انرژی عهده‌دار سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی کلان انرژی ... در راستای توسعه پایدار و امنیت عرضه انرژی کشور» است. اطلاق این مصوبه نیز به جهت تجاوز از حدود قانونی، معتبر به نظر نمی‌رسد. البته در عمل، این مصوبات تا زمانی که نهادهای نظارتی بر آن‌ها خدشه‌ای وارد نساخته‌اند، قابل اجرا هستند.

- انجام تحقیقات کاربردی و بنیادی در حوزه صنعت آب و برق با بهره‌گیری از ظرفیت‌های مختلف کشور در چارچوب مصوبات شورا ...
 - تجاری‌سازی نتایج تحقیقات و به‌کارگیری در صنعت آب و برق»
- وزارت نیرو در امور «آب، آبفا، برق و انرژی تجدید پذیر» دارای صلاحیت است. وزارت نیرو چهار وظیفه اصلی را بر عهده دارد:
- ۱- تولید، انتقال و توزیع برق در سراسر کشور ۲- ذخیره، انتقال، تصفیه و توزیع آب ۳- جمع‌آوری، انتقال و تصفیه فاضلاب
 - ۴- مطالعه و اجرای طرح‌های تولید نیروی برق با کاربست انرژی‌های تجدید پذیر.^۱

۱-۴- شناخت و ارکان جهت ساز گروه در پرتو عضویت وزیر نیرو در شوراهای عالی

برخی متخصصان^۲ حقوق و سیاست انرژی را حاصل تعامل سه مؤلفه اقتصاد (تأمین مالی)، محیط‌زیست (کاهش تغییر اقلیم) و سیاست (امنیت انرژی) می‌دانند.^۳

در کنار قوانینی که راجع به صلاحیت وزارت نیرو هستند، که شرح آن قبلاً گذشت، از آن دسته قوانینی که به‌موجب آن‌ها، وزیر نیرو عضو برخی شوراهای عالی کشور است، نباید غافل شد. این شوراهای عالی عبارتند از:

شورای اقتصاد^۴

شورای انرژی اتمی^۵

شورای عالی اشتغال^۶

شورای عالی آب^۷

۱- www.moe.gov.ir

۲- Heffron, Raphael J. (2015), *Energy Law: An Introduction*, Springer, pp. 3-4.

۳- هفرون، رافائل ج. (۱۳۹۴)، مقدمه‌ای بر حقوق انرژی، ترجمه علی اکبر سیاهپوش، تهران: مجد، صص ۲۶-۲۷.

۴- این شورا طبق ماده (۲) قانون برنامه‌بودجه کشور مصوب ۱۳۵۱/۱۲/۱۰: «به‌منظور هدایت و هم‌آهنگ کردن امور اقتصادی کشور» ایجاد شد. طبق این ماده، «شورایی مرکب از عده‌ای از وزیران به شرح زیر و به ریاست نخست‌وزیر به نام شورای اقتصاد تشکیل می‌شود: ...» در حال حاضر با توجه به قوانین مختلف اعضای این شورا عبارتند از: ۱. رئیس‌جمهور (رئیس شورا)، ۲. وزیر امور اقتصادی و دارایی، ۳. وزیر تعاون، کار و رفاه اجتماعی، ۴. وزیر جهاد کشاورزی، ۵. یکی از وزیران به انتخاب رئیس‌جمهور (به‌موجب ابلاغیه مورخ ۱۳۹۳/۱۰/۱۷ رئیس‌جمهور، وزیر نیرو عضو شورای اقتصاد می‌باشند)، ۶. رئیس سازمان برنامه‌بودجه کشور (عضو غیر وزیر)، ۷. رئیس کل بانک مرکزی ایران (عضو غیر وزیر)، ۸. وزیر نفت (حکم ماده (۱۲) قانون وزارت نفت مصوب ۱۳۹۱/۲/۱۹)، ۹ و ۱۰. رئیس اتاق بازرگانی و صنایع و معادن ایران و رئیس اتاق تعاون، (حکم ذیل بند «ب» ماده (۹۱) قانون اجرای سیاست‌های کلی اصل چهارم قانون اساسی)، به‌عنوان عضو رسمی به ترکیب اعضای شورای اقتصاد اضافه گردیدند. البته در جلسات این شورا برحسب ضرورت، سایر وزیران نیز شرکت می‌کنند. براساس بند (ت) ماده ۴۸ قانون برنامه ششم توسعه، خرید تضمینی برق براساس نرخ تعیین‌شده توسط شورای اقتصاد انجام می‌شود.

۵- این شورا براساس ماده ۶ قانون سازمان انرژی اتمی ایران مصوب ۱۳۵۳ مجلسین، ایجاد شد. طبق بند (الف) ماده ۹ قانون مزبور، «تصویب سیاست و برنامه‌های کلی کشور در زمینه امور مربوط به علوم و فنون اتمی» در صلاحیت این شورا قرار دارد. شورای انرژی اتمی، به‌موجب ماده ۷ قانون سازمان انرژی اتمی ایران، دارای ۱۵ عضو است و وزیر نیرو یکی از این اعضا می‌باشند.

۶- موضوع ماده ۲ قانون تشکیل شورای عالی اشتغال مصوب ۱۳۷۷.

۷- موضوع ماده ۱۰ قانون تشکیل وزارت جهاد کشاورزی مصوب ۱۳۷۹/۱۰/۶.

شورای عالی انرژی^۱

شورای عالی اجرای سیاست‌های کلی اصل چهل و چهارم (۴۴) قانون اساسی^۲

و شورای عالی استاندارد^۳

در ادامه به بررسی دو مورد مهم از این شوراها (آب و انرژی) که وزیر نیرو عضو آنها است و این شوراها با صلاحیت وزارت نیرو ارتباط وثیقی دارند، می‌پردازیم.

الف- شورای عالی آب

به جهت تعدد سازمان‌های ذیصلاح در مسائل حوزه آب، شورای عالی آب «به‌منظور هماهنگی سیاست‌گذاری در زمینه تأمین، توزیع و مصرف آب کشور» ایجاد شده است. این شورا متشکل است از «وزیر نیرو، جهاد کشاورزی، صنایع و معادن، کشور و رئیس سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور، رئیس سازمان حفاظت محیط‌زیست، یک نفر از اعضای کمیسیون کشاورزی، آب و منابع طبیعی با انتخاب مجلس شورای اسلامی به‌عنوان ناظر و دو نفر از متخصصین بخش کشاورزی به‌حکم رئیس‌جمهور تشکیل می‌گردد. ریاست عالی این شورا با رئیس‌جمهور یا معاون اول ریاست جمهوری خواهد بود. تصمیمات این شورا با تصویب هیأت وزیران یا کمیسیون مذکور در اصل یکصد و سی و هشتم (۱۳۸) قانون اساسی برای دستگاه‌های ذی‌ربط لازم‌الاجرا است». براساس آیین‌نامه داخلی این شورا و نیز براساس مصوبات اولین جلسه این شورا، وزیر نیرو، دبیر شورا می‌باشد؛ جلسات کمیته تخصصی شورا در دبیرخانه تشکیل می‌شود. دستور جلسات شورا توسط دبیرخانه تهیه و مصوبات توسط دبیرخانه ابلاغ می‌شود.^۴ همچنین ماده ۲۷ قانون احکام دائمی برنامه‌های توسعه کشور مصوب ۱۳۹۵ مجلس، مقرر داشته است «به‌منظور مدیریت جامع (به‌هم‌پیوسته) و توسعه پایدار منابع آب در کشور، وزارت نیرو مکلف است: الف- تشکیلات ستاد آب کشور را بر مبنای حوضه‌های آبریز اصلی تجدید سازمان نماید. ... ب- در آمد ناشی از فروش حق‌آبه داران متعلق به حق‌آبه‌داران است و پس از کسر هزینه‌ها و براساس آیین‌نامه‌ای که با پیشنهاد وزارت نیرو به تصویب هیأت وزیران می‌رسد، بین آنها توزیع می‌شود».

براساس مصاحبه وزیر محترم نیرو، «تشکیل کارگروه ملی سازگاری با کم‌آبی» موجب شد تا تعداد موارد مطروحه در شورای عالی آب که از جنس هماهنگی- سیاست‌گذاری نیستند، به حداقل برسد. با این‌وجود چنین شوراهایی مشکل ساختاری دارند و

۱- این شورای عالی براساس ماده ۳ قانون اصلاح مواد (۲) و (۴) قانون برنامه سوم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران و تشکیل شورای عالی انرژی کشور مصوب ۱۳۸۱/۴/۳۰، ایجاد شده است.

۲- این شورای عالی طبق ماده ۴۱ قانون اجرای سیاست‌های کلی اصل ۴۴ قانون اساسی مصوب ۱۳۸۷، ایجاد شده است؛ و وزیر نیرو حسب موضوع، در جلسات شورا حضور می‌یابد.

۳- این شورا براساس ماده ۳۴ قانون تقویت و توسعه نظام استاندارد مصوب ۱۳۹۶/۷/۱۱ مجلس ایجاد شد. طبق ماده ۳۵ قانون مزبور، «تصویب دستورالعمل‌های تخصصی موردنیاز فعالیت‌های سازمان در چهار محور استانداردسازی، ارزیابی انطباق، تأیید صلاحیت، اندازه‌شناسی و سایر موارد موردنیاز به پیشنهاد رئیس سازمان» (بند ۱۰)، «تصویب اجرای اجباری استانداردها در سراسر کشور، لغو یا تعلیق آنها» (بند ۱۲) و «تخاذ تصمیم درباره تفویض قسمتی از اختیارات اجرائی سازمان به سایر سازمان‌های دولتی، خصوصی و تعاونی با رعایت مقررات مربوطه» (بند ۱۳) در صلاحیت این شورا قرار دارد.

تاریخ مشاهده ۱۳۹۹/۵/۱۶ - <https://swc.moe.gov.ir/getattachment/9d49edcd-ace7-4407-8219-53> - ۴

چندین نماینده دستگاه که منطق عملشان بخشی است، عضو شورایی هستند که اصل اساسی در آن، کار بین بخشی است و سازوکارهای دستگاهی شان هم از آن نمایندگان دستگاه ها کار بین بخشی نمی خواهد.^۱ وزیر نیرو معتقدند «از اصلی ترین مشکلات کشور، بخشی نگری و حکمرانی جزیره ای است. یکی از آن عرصه هایی که ما از این بخشی نگری بسیار ضربه خورده ایم و می خوریم، مدیریت منابع آب است. ... هیچ وقت به یاد نمی آورم که کسی به نقش و اثر بیمه، اقتصاد سیل، بهداشت و درمان، محیط زیست، نظام فنی و اجرایی، شهرسازی و امور اجتماعی و فرهنگی در سیلاب توجه کند. ما در وزارت نیرو همیشه مسئول امر سیلاب معرفی می شدیم. سیلاب مسئله فرابخشی است. بیش از ده سازمان در موضوع مدیریت سیلاب و بحران های ناشی از آن، دارای مسئولیت های قانونی از پیش تعریف شده ای هستند که وزارت نیرو نیز یکی از دستگاه ها است. نقش اصلی وزارت نیرو تأمین، توزیع و انتقال منابع است؛ نه پیشگیری از بحران های ناشی از سیلاب؛ اگرچه اقدامات این وزارت تا حدی می تواند مانع از بروز خسارت در سیلاب های معمول شود؛ اما ایمن سازی مراکز جمعیتی و افزایش تاب آوری سرمایه گذاری های انجام شده در سیلاب دشت ها در مقابل سیلاب موضوع دیگری است که متأسفانه در کشور مغفول مانده است. رد پای این موضوع تا حدی در قانون پیشگیری و مبارزه با خطرات سیل مصوب سال ۱۳۴۸ آمده است؛ اما سازوکار اجرای آن در کشور به خوبی تبیین نشده است.» علیرغم وجود نظام نامه مدیریت سیلاب در وزارت نیرو ابلاغی ۱۳۹۵/۸/۲۳ وزیر نیرو، بخشی نگری مانع اجرای درست آن شده است.^۲ ۱۵ دستگاه در کشور مرتبط با سیلاب هستند.^۳

ب- شورای عالی انرژی کشور

شورای عالی انرژی کشور^۴ «به منظور تمرکز سیاست گذاری در بخش انرژی کشور (از جمله انرژی های نو) و ایجاد هماهنگی لازم در جهت بهره گیری کامل از ظرفیت های کشور در بخش انرژی و بهینه سازی تولید و مصرف انواع حامل های انرژی و تعیین ضوابط و الگوهای آن و نیز تدوین سیاست ها و ضوابط تقلیل آلودگی های زیست محیطی ناشی از تولید و مصرف انرژی، به ریاست رئیس جمهور (و در غیاب وی معاون اول رئیس جمهور) و عضویت وزرای نفت، نیرو، امور اقتصادی و دارایی، صنعت، معدن و تجارت، جهاد کشاورزی و رؤسای سازمان های انرژی اتمی، حفاظت محیط زیست و مدیریت و برنامه ریزی کشور تشکیل می شود». تصمیمات شورای عالی انرژی کشور پس از تأیید رئیس جمهور لازم الاجرا خواهد بود.^۵

۱- <http://news.moe.gov.ir/News-List/52738>

۲- <http://news.moe.gov.ir/News-List/52738>

۳- yun.ir/1mw35c (۱۳۹۹/۵/۱۶ تاریخ مشاهده)

۴- برای اطلاع از سوابق این شورای عالی ر.ک: خیامی، نسرين و خیامی، علیرضا، ۱۳۸۴؛ مهرآما، ۱۳۸۵: ۳-۲.

۵- براساس اصول ۱۳۴ و ۱۳۸ قانون اساسی و نظر شماره ۷۱۴۵ مورخ ۱۳۷۳/۹/۲ شورای نگهبان در خصوص لایحه برنامه پنج ساله دوم توسعه مصوب ۱۳۷۳/۸/۲۴ مجلس، شوراهای عالی اداری تشکیل یافته به حکم قانون که فاقد منشأ مصوبه هیئت وزیرانی هستند، نمی بایست در خصوص مسائل ذیل اصل ۱۳۴ قانون اساسی، صلاحیت قانونی پیدا کنند. بر این اساس، شورای عالی انرژی کشور موضوع ماده ۳ «قانون اصلاح مواد ۲ و ۴ قانون برنامه سوم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران و تشکیل شورای عالی انرژی کشور» مصوب ۱۳۸۱/۴/۳۰ مجلس، (و نه تأسیس شده براساس تصویب هیئت وزیران) نمی تواند برای حل اختلافات دستگاه های دولتی در خصوص وظایف

شورای عالی انرژی، بنا بر تکلیف برنامه پنجم توسعه،^۱ «سند ملی راهبرد انرژی کشور» را در تاریخ ۱۳۹۵/۱/۲۳ تهیه کرد که به تصویب مجلس نرسید. سپس شورای عالی انرژی، بنا بر تکلیف برنامه ششم توسعه،^۲ سند ملی راهبرد انرژی کشور را تهیه نمود که در جلسه ۱۳۹۶/۴/۲۸ به تصویب هیئت وزیران رسید. به موجب این تصویب نامه «کلیه دستگاه های اجرایی موظفند نسبت به انجام تمهیدات لازم جهت تحقق مفاد سند ملی راهبرد انرژی کشور به شرح پیوست که تأیید شده به مهر دفتر هیئت دولت است، اقدام نمایند.»^۳ مفاد سند مزبور عیناً همان مفاد مصوبه شورای عالی انرژی در تاریخ ۱۳۹۵/۱/۲۳ است. همچنین برنامه اجرایی طرح جامع انرژی کشور در جلسه ۱۳۹۹/۱/۲۴ به تصویب هیئت وزیران رسیده است.

این وضعیت مدیریت غیر یکپارچه، مشکلاتی را ایجاد می کند و وزارت نیرو متأثر از این وضعیت است. برای نمونه، انتخاب نوع سوختی که در اختیار نیروگاه های تولید برق (که تحت مدیریت وزارت نیرو هستند) قرار می گیرد، براساس سیاست وزارت نفت تعیین می شود ولی مسئولیت تولید آلودگی ناشی از مصرف سوخت بر عهده نیروگاه دولتی وابسته به وزارت نیرو است. نوع سوخت نیروگاهی، اثرات زیست محیطی متفاوتی دارد. در شبکه سراسری برق ایران حدود ۶۵٪ از برق تولیدی توسط نیروگاه های بخار تأمین می شود و روش تولید برق در این نوع نیروگاه ها به این ترتیب است که سوخت فسیلی (زغال سنگ، گاز، گازوئیل، مازوت) به وسیله مشعل های خاصی به کوره پاشیده می شود.^۴ اگر از مازوت بجای گاز به عنوان سوخت استفاده شود، هزینه سلامت کاهش می یابد.^۵ از سوی دیگر، متوسط راندمان کل نیروگاه های کشور در سال ۱۳۹۶، ۴۱ درصد بوده است.^۶ در این موارد، هماهنگی وزارتخانه های نفت، نیرو و سازمان حفاظت محیط زیست اهمیت دارد. مشکل عمده وزارت نیرو و وزارت نفت، بر سر

قانونی خویش، دارای صلاحیت دانسته شود. اختیار اعطای این صلاحیت با هیئت وزیران است که می تواند صلاحیت لازم را به شورای انرژی (موضوع تصویب نامه شماره ۹۰۴۶۶ مورخ ۱۳۶۱/۱۱/۲۷ هیئت وزیران) و یا هر کمیسیون متشکل از چند وزیر، واگذار کند.

۱ - بند (ب) ماده ۱۲۵ قانون برنامه پنجم توسعه: «دولت مکلف است بر مبنای سند چشم انداز بیست ساله کشور و سیاست های کلی نظام در بخش انرژی ابلاغی از سوی مقام معظم رهبری و با پشتوانه کامل کارشناسی «سند ملی راهبرد انرژی کشور» را به عنوان سند بالادستی بخش انرژی برای یک دوره زمانی بیست و پنج ساله، ظرف حداکثر شش ماه پس از تصویب قانون برنامه، تهیه و به تصویب مجلس شورای اسلامی برساند. تبصره - وزارتخانه های نفت و نیرو موظف هستند با همکاری سایر دستگاه های اجرایی ذی ربط «برنامه اجرایی طرح جامع انرژی کشور» را ظرف دوازده ماه پس از تصویب قانون سند ملی راهبرد انرژی کشور تهیه و به تصویب هیئت وزیران برسانند.»

۲ - ماده ۴۵ قانون برنامه ششم توسعه: «وزارتخانه های نفت و نیرو موظفند با همکاری سایر دستگاه های اجرایی ذی ربط، برنامه اجرایی «طرح جامع انرژی کشور» را تا پایان سال اول اجرای قانون برنامه در چهارچوب قوانین مربوطه و در راستای سند ملی راهبرد انرژی کشور مصوب شورای عالی انرژی کشور، تهیه کنند و به تصویب هیئت وزیران برسانند.» همچنین طبق جزء ۲ بند (الف) ماده ۱۲۰ قانون برنامه ششم، دولت موظف شد تا پایان سال دوم اجرای قانون برنامه، سند ملی راهبرد انرژی کشور را با رعایت قوانین و مقررات مربوطه تهیه و به تصویب هیئت وزیران برساند.

۳ - تصویب نامه شماره ۵۳۷۷۲/۵۴۴۹۳ مورخ ۱۳۹۶/۵/۷ هیئت وزیران.

(تاریخ مشاهده ۱۳۹۹/۵/۱۶) ۴-yun.ir/kzq55b

۵ - جوری، مجتبی؛ صادقی، حسین؛ ناصری، علیرضا و عاقلی، لطفعلی (۱۳۹۶)، تخمین منافع سلامت ناشی از بهبود سوخت نیروگاه حرارتی منتظر قائم با استفاده از SIMPACTS، پژوهشنامه اقتصاد انرژی ایران، سال ششم، شماره ۲۴.

۶ - توانیر، آمار تفصیلی صنعت برق ایران، ویژه مدیریت راهبردی در سال ۱۳۹۶، معاونت تحقیقات و منابع انسانی شرکت مادر تخصصی توانیر، تهران: اسپیدان، ص ۳.

مسئله گاز است.^۱ از آنجاکه طبق بند (الف) تبصره ۱ قوانین بودجه سنواتی مثل قانون بودجه سال ۱۳۹۸ کل کشور، وزارت نفت و شرکت‌های تابعه آن سهم ۱۴٫۵ درصدی از محل کل صادرات نفت خام و میعانات گازی (معاف از تقسیم سود سهام دولت) و از محل خالص صادرات گاز طبیعی (معاف از تقسیم سود سهام دولت و مالیات با نرخ صفر) دارند، تمایل به صادرات گاز دارند.^۲ در چنین مواردی، علاوه بر نیاز به هماهنگی سیاستی وزارتخانه‌های نفت و نیرو، مسائل بین‌المللی (تحریم و نهادهای سیاست‌گذار روابط خارجی) و دیپلماسی اقتصادی (وزارت امور خارجه و وزارت اقتصاد) نیز تأثیرگذار هستند.

۱-۵- شناخت و ارکان جهت ساز گروه در پرتو مصوبات شورای عالی انقلاب فرهنگی

این شورا براساس فرمان حضرت امام خمینی (ره)^۳ ایجاد شد. همچنین براساس نظر مقام معظم رهبری^۴، «مصوبات این شورا، لازم‌الاجرا است». در حکم مورخ ۱۳۹۳/۷/۲۶ مقام معظم رهبری ناظر بر آغاز دوره جدید شورای عالی انقلاب فرهنگی تصریح شده است که «عرصه‌های کلیدی و اساسی همچون تولید علم، سبک زندگی، آموزش و پژوهش، فرهنگ عمومی، مهندسی فرهنگی

۱ - نوروزی، محمد و پیل‌فروش، میثم، «درباره تشکیل وزارت انرژی: ۱. دلایل عدم موفقیت شورای عالی انرژی»، گزارش کارشناسی مرکز پژوهش‌های مجلس، شماره مسلسل: ۱۵۹۱۶، تاریخ انتشار: ۱۳۹۷/۴/۵، ص ۷.

۲ - بند (الف) ماده ۱ قانون الحاق برخی مواد به قانون تنظیم بخشی از مقررات مالی دولت (۲) مصوب ۱۳۹۳/۱۲/۴ مجلس اشعار می‌دارد: «الف- به‌منظور تعیین رابطه مالی و نحوه تسویه حساب بین دولت (خزانه‌داری کل کشور) و وزارت نفت از طریق شرکت تابعه ذی‌ربط، معادل سهمی از ارزش نفت (نفت خام، میعانات گازی و خالص گاز طبیعی) صادراتی و مبالغ حاصل از فروش داخلی که در قوانین بودجه سنواتی تعیین می‌گردد، به‌عنوان سهم آن شرکت بابت کلیه مصارف سرمایه‌ای و هزینه‌ای شرکت مزبور از جمله بازپرداخت بدهی و تعهدات شامل تعهدات سرمایه‌ای و بیه (سیف) تعیین می‌شود. این سهم، از نظر مالیاتی با نرخ صفر از فعالیت‌های نفتی خالص در آمد و هزینه‌های ناشی از عملیات صادرات با احتساب هزینه‌های حمل و بیمه (سیف) تعیین می‌شود. این سهم، از نظر مالیاتی با نرخ صفر محاسبه می‌شود.

وزارت نفت از طریق شرکت تابعه ذی‌ربط موظف است از محل سهم خود از درصدهای مذکور و سایر منابع، قراردادهای لازم را با شرکت‌های عملیاتی تولید نفت و گاز براساس قیمت تمام‌شده و در چهارچوب بودجه عملیاتی پس از مبادله موافقتنامه با سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور منعقد نماید.

۱. قیمت نفت صادراتی از مبادی اولیه، قیمت معاملاتی یک شبکه نفت صادراتی از مبادی اولیه در هر محموله است و قیمت صادراتی عرضه‌شده در بورس متوسط قیمت صادراتی از مبادی اولیه در یک ماه شمسی است و همچنین برای نفت تحویلی به پالایشگاه‌های داخلی و مجتمع‌های پتروشیمی اعم از دولتی و خصوصی نودوپنج درصد (۹۵٪) متوسط بهای محموله‌های صادراتی نفت مشابه در هر ماه شمسی است.

۲. تازمائی که دولت برای مصرف فرآورده‌های نفتی در داخل کشور قیمت تکلیفی تعیین می‌کند، برای تسویه حساب بین دولت و شرکت ملی پالایش و پخش فرآورده‌های نفتی ایران، قیمت هر شبکه نفت (نفت خام و میعانات گازی) تحویلی به پالایشگاه‌های داخلی در هر سال برابر با رقمی خواهد بود که به پیشنهاد کارگروهی متشکل از وزرای نفت و امور اقتصادی و دارایی و سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور با رعایت قانون هدفمند کردن یارانه‌ها مصوب ۱۳۸۸ به تصویب هیئت وزیران می‌رسد و اجازه داده می‌شود که مابه‌التفاوت این رقم با قیمت مذکور در جزء (۱) بند (الف) به‌صورت حسابداری در دفاتر خزانه‌داری کل کشور ثبت و طبق آیین‌نامه اجرایی این ماده تسویه حساب شود...».

۳ - براساس مکتوبه مورخ ۱۳۶۳/۱۲/۶ حضرت امام خمینی (ره) در پاسخ به استفسار ریاست جمهوری وقت، «ضوابط و قواعدی را که شورای محترم عالی انقلاب فرهنگی وضع می‌نمایند، باید ترتیب اثر داده شود».

۴ - بیانات مقام معظم رهبری در دیدار با اعضای شورای عالی انقلاب فرهنگی در تاریخ ۱۳۷۶/۱۱/۴

حوزه‌های مهمی هستند که ساماندهی آن در جمهوری اسلامی به شورای عالی انقلاب فرهنگی سپرده شده است.^۱ در نتیجه، در اجرای فرمان مقام معظم رهبری، کلیه دستگاه‌های اجرایی از جمله پژوهشگاه نیرو باید تابع مصوبات این شورا باشند. از مهم‌ترین مصوبات شورا، سند نقشه جامع علمی کشور است که در جلسه ۶۷۹ مورخ ۱۳۸۹/۱۰/۱۴ به تصویب شورای عالی انقلاب فرهنگی رسیده است. در این سند، چشم‌انداز علم و فناوری جمهوری اسلامی ایران در افق ۱۴۰۴ هجری شمسی عبارت است از:

- برخورد از انسان‌های صالح، فرهیخته، سالم و تربیت‌شده در مکتب اسلام و انقلاب و با دانشمندانی در طراز برترین‌های جهان
 - توانا در تولید و توسعه علم و فناوری و نوآوری و به‌کارگیری دستاوردهای آن
 - پیش‌تاز در مرزهای دانش و فناوری با مرجعیت علمی در جهان
- براساس این چشم‌انداز علم و فناوری، گروه پژوهشی حقوق به دنبال کسب مرجعیت پژوهشی است. برای فهم مرجعیت پژوهشی باید این اصطلاح را واکاوی کرد.
- «مراکز تحقیقاتی با عملکرد عالی» (high-performing research units) ویژگی‌های زیر را دارند:
- دارای تعداد بیشتری از کارمندان دارای مدرک دکترا، جایگاه‌های حرفه‌ای، تجربیات بین‌المللی و حقوق‌های تأمین‌شده به‌صورت پیمانی (تأمین مالی از خارج از مرکز) هستند.
 - متمرکز بر جذب و نگهداری برترین‌ها هستند.
 - برنامه‌های آموزش و مربیگری را برای پیشرفت و توسعه کارکنان فراهم می‌کنند و پاداش‌هایی را برای عملکردهای قوی در نظر می‌گیرند.
 - دارای کارمندانی با صفات و شخصیت متفاوتی از نظر ارزش‌های اجتماعی و اخلاقی هستند.
 - رهبران این مراکز، «استقلال همراه با پاسخگویی» (accountable autonomy) را در بین اعضای هیئت‌علمی خود کسب کرده‌اند.
 - دارای استراتژی‌های واقعی، فعال و درون‌زا هستند بیش از اینکه آن استراتژی صرفاً یک سند مکتوب باشد.
 - درآمد بیشتری به ازای هر محقق نسبت به متوسط مراکز پژوهشی با رده متوسط دریافت می‌کنند.
 - محققان را توانمند می‌سازد و نیز تشویق می‌کند تا برخلاف استفاده از رویکرد مدیریتی از بالا به پایین (top down approach)، همکاری سازمان‌یافته‌ای را آغاز کنند.^۱

۱- MANVILLE, C., HINRICHS, S., PARKS, S., KAMENETZKY, A., GUNESHEKAR, S., WILKINSON, B., & GRANT, J., (2015). "CHARACTERISTICS OF HIGH-PERFORMING RESEARCH UNITS", THE POLICY INSTITUTE AT KING'S COLLEGE LONDON AND RAND EUROPE, p. 6.

مرجعیت علمی یعنی دیگران با مراجعه به مرجع، به دنبال حل مسائل خود باشند.^۱ مرجعیت علمی واژه ای نو و بدیع است که به برتری و رهبری در تلاش برای جنبش نرم افزاری تولید علم، بازگشت دارد.^۲ مرجعیت علمی به معنی قطب و محور علمی شدن و کسب جایگاه ممتاز در حوزه علم و دانش می باشد.^۳

مرجعیت و اقتدار علمی، تلازم متقابل دارند. اقتدار به معنای قدرت همراه با مشروعیت است که برخی از آن تعبیر به قدرت مبتنی بر رضایت کرده اند.^۴ اقتدار علمی نوع خاصی از اقتدار است که براساس آن، علما برای نفوذ در رفتار دیگران، قدرت داشته باشند و دیگران از دلایل آن نفوذ، پرسش نکنند.^۵

مرجعیت علمی در ذهن هر فردی معنای ویژه ای را متبادر می سازد و این موضوع می تواند رسیدن به آن را با چالش مواجه کند. مفاهیمی که مرجعیت علمی را شکل می دهند، شیوه تعامل با آن را رقم می زند. موفقیت هر نهاد علمی در دستیابی به مرجعیت علمی برآمده از میزان هم پوشانی تصاویر ذهنی اعضای آن است. هر چه این هم پوشانی کمتر و نظرات در خصوص آن گوناگون تر باشد، اقدام ها نیز مختلف، گاه موازی و گاه مخرب یکدیگر و در نتیجه با برآیندی کمتر از مجموع تلاش ها خواهد بود.^۶

فهرست دانشگاه های برتر دنیا که در میان جامعه علمی ما معروف است، نتیجه پژوهش دانشگاه جیوتانگ (شانگهای چین) برای یافتن فاصله میان دانشگاه های چین با دانشگاه های برتر دنیا براساس عملکرد علمی است و این موسسه شاخص ها و داده هایی را که به صورت بین المللی قابل مقایسه بوده اند، سنجیده است؛ نه اینکه کیفیت موسسه های آموزش عالی را سنجیده باشد. آن ها خود نیز مشکلات این رتبه بندی را در دو دسته ی روش شناسی و فنی، طبقه بندی کرده اند. این گونه رتبه بندی جنجال هایی را نیز ایجاد کرد.^۷

براساس نظر مقام معظم رهبری، مرجعیت علمی واژه بدیعی است که معنای ویژه ای مانند «ایجاد بنای مستقل علمی با استفاده از مواد آن در میراث علمی، فرهنگی و دینی»، «استفاده دنیا از نظرات ما» و «با جستجوی مطلبی علمی آن را در دانشگاه های ما بیابند؛ نه اینکه در مقایسه با فلان دانشگاه رتبه بیشتری به دست آوریم» دارد.^۸

۱- قبادی، عبدالحمید، «مرجعیت علمی با رویکرد اسلامی»، روزنامه رسالت، ۱۴/۵/۱۳۸۵، ص ۱۸.

۲- گودرزی، غلامرضا و رودی، کامیل، «تبیین مرجعیت علمی برای نهادهای علمی کشور با رویکرد تئوری مفهوم سازی بنیادی»، سیاست علم و فناوری، ش ۱۴، زمستان ۱۳۹۰، ص ۷۶.

۳- پوررضا، رسول، «رسالت آموزش در کسب مرجعیت علمی، از منظر نقشه جامع علمی کشور»، مجموعه مقالات اولین همایش ملی آموزش در ایران ۱۴۰۴، تهران، پژوهشکده سیاست گذاری علم، فناوری و صنعت، ۱۳۹۰، ص ۲.

۴- رهبر، فرهاد و حسن حسین زاده، «تبیین ارتباط اقتدار و مرجعیت علمی و فناوری ج ۱! در جهان با اقتدار و امنیت ملی براساس مبانی انقلاب اسلامی»، پژوهش های انقلاب اسلامی، ش ۱۲، بهار ۱۳۹۴، ص ۵.

۵- Vrijer, Ivo de, "Scientific authority in decline? The Discussion about the HPV Vaccination viewed through the Eyes of the Stakeholders", Master Thesis, University of Twente, 2012, p. 7.

۶- گودرزی و رودی، پیشین، ص ۷۵.

۷- رودی، کامیل، دانشگاه و مرجعیت علمی مبتنی بر تجربه دانشگاه امام صادق (ع)، تهران، انتشارات دانشگاه امام صادق، ۱۳۸۹، صص ۹۰-۹۴.

۸- گودرزی، غلامرضا و رودی، کامیل، «تبیین مرجعیت علمی برای نهادهای علمی کشور با رویکرد تئوری مفهوم سازی بنیادی»، سیاست علم و فناوری، ش ۱۴، زمستان ۱۳۹۰، ص ۷۶.

با تحلیل بیانات مقام معظم رهبری در خصوص راهبردهای تحقق مرجعیت علمی، اولویت‌های ۱۴ گانه زیر قابل بیان است:^۱

۱- مدیریت نظام‌مند عرصه علمی ۲- وحدت حوزه و دانشگاه ۳- تحول در حوزه علمیه ۴- تأسیس دانشگاه اسلامی ۵- اسلامی سازی علوم ۶- گفتمان سازی علمی ۷- نهضت نرم‌افزاری و تولید علم ۸- آزاداندیشی (نهضت آزادی فکر) ۹- یادگیری از غرب ولی شاگرد نماندن ۱۰- تحول در آموزش و پرورش ۱۱- تحول در نظام تعلیم و تربیت ۱۲- جذب و حمایت نخبگان (نخبه‌پروری) ۱۳- تأسیس شرکت‌های دانش‌بنیان و تجاری‌سازی علم و فناوری ۱۴- تبادل علمی و دیپلماسی علمی.

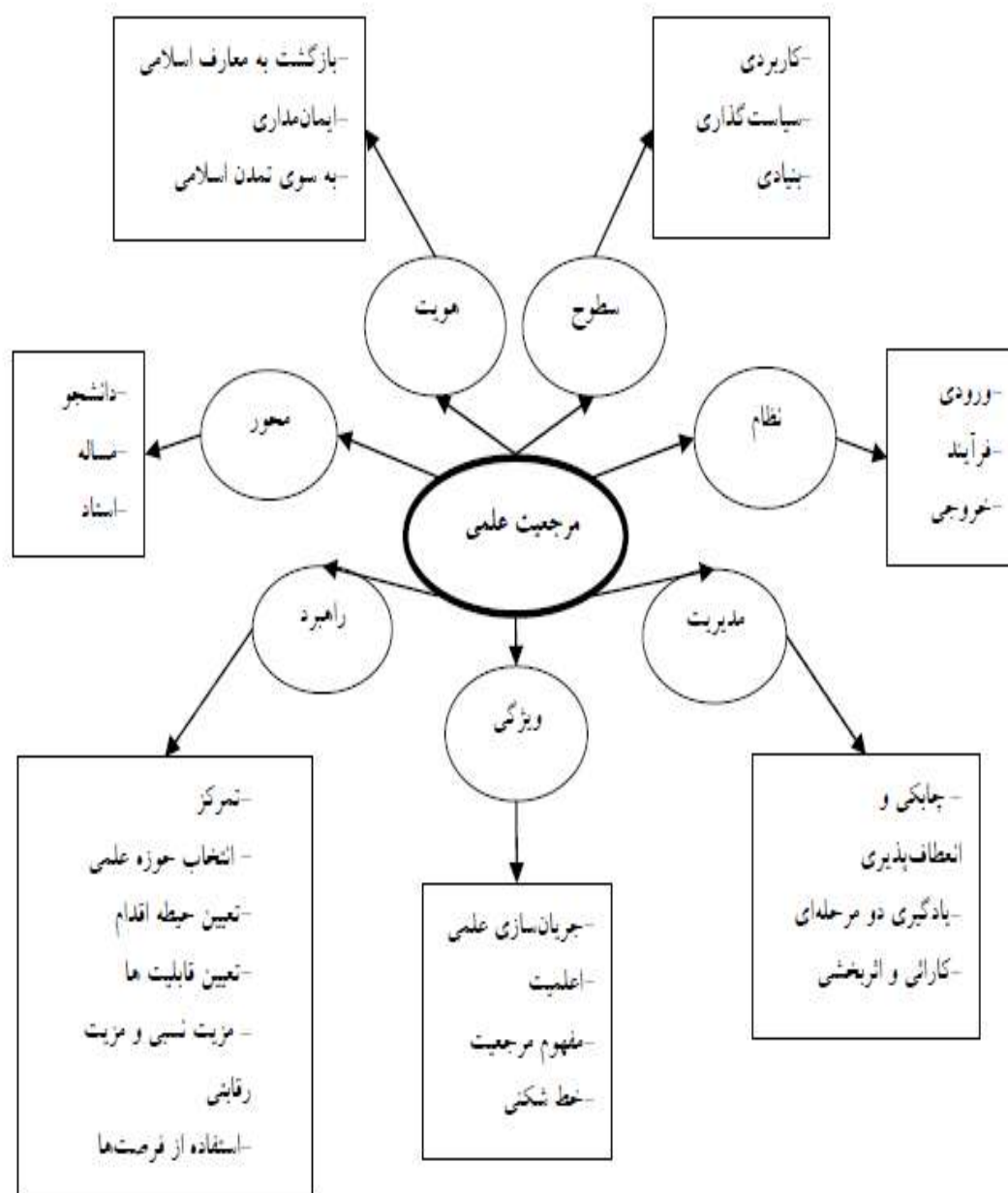
درعین‌حال، نظر خبرگان حوزه علمی کشور در خصوص ترتیب اولویت‌های فوق‌الذکر به ترتیب، بندهای ۱۱، ۱۰، ۷، ۱، ۱۲، ۲، ۹، ۸، ۵، ۱۳، ۳، ۱۴ و ۴ است.^۲

مرجعیت علمی شبکه‌ای از مفاهیم است که در قالب هفت مقوله و بیست‌وپنج مفهوم در قالب شکل زیر قابل‌بازشناسی است. ضروری است گروه پژوهشی حقوق با استفاده از روش‌های مشارکتی میان اعضای گروه، ضمن تعیین سطح مرجعیت، نسبت به بازتعریف خود از جنبه‌های مختلف، اقدام و در ساختار و صلاحیت خود بازنگری کند.^۳

۱ - لطیفی، میثم، طهماسبی بلوک آبادی، رضا، جوادی، مجتبی، میرزایی هاوشکی، محمدحسن، «استخراج و اولویت‌بندی راهبردهای نیل به مرجعیت علمی جای‌ایران با روش تحلیل عملکرد- اهمیت (IPA)»، راهبرد، سال بیست و هفتم، ش ۸۶، بهار ۱۳۹۷، ص ۲۶.

۲- همان.

۳ - گودرزی، غلامرضا و رودی، کمیل، «تبیین مرجعیت علمی برای نهادهای علمی کشور با رویکرد تئوری مفهوم‌سازی بنیادی»، سیاست علم و فناوری، ش ۱۴، زمستان ۱۳۹۰، صص ۸۰-۸۸.

شکل ۵- ابعاد مرجعیت علمی

طبق سند نقشه جامع علمی کشور، «علم حقوق» در شاخه علوم انسانی جزء اولویت (الف)، از سه سطح اولیته (الف)، (ب) و (ج) قرار دارد. از میان ۱۳ راهبرد کلان این مصوبه برای توسعه علم و فناوری در کشور، موارد زیر برای پژوهشگاه نیرو و گروه‌های پژوهشی آن از جمله گروه پژوهشی حقوق، قابل توجه است:

{ هر راهبرد کلان، دارای چند راهبرد ملی و چند اقدام ملی است که موارد زیر، قابل توجه هستند:

راهبرد کلان ۳: جهت دادن چرخه علم و فناوری و نوآوری به ایفای نقشی مؤثرتر در اقتصاد

بند ۹ اقدامات ملی راهبرد کلان ۳: حمایت از ایجاد مراکز ارائه خدمات پشتیبان «ایده تا بازار» و نهادهای واسط حقوقی؛
بند ۱۱ اقدامات ملی راهبرد کلان ۳: تدوین سازوکارهای حقوقی و تشویقی دانشگاه‌ها و پژوهشگاه‌ها برای فروش دستاوردها و
ایجاد انتفاع برای دانشگاه‌ها، پژوهشگاه‌ها و محققان نظیر حمایت از ایجاد شرکت‌های دانش‌بنیان با مشارکت سهامی مؤسسات
آموزش عالی و پژوهشی.

راهبرد کلان ۴: نهادینه کردن مدیریت دانش و ابتنای مدیریت جامعه بر اخلاق و دانش

بند ۱ راهبردهای ملی راهبرد کلان ۴: پیاده‌سازی فرایند مدیریت دانش و اطلاعات
بند ۲ راهبردهای ملی راهبرد کلان ۴: ارتباط مستمر و هم‌افزا در بین سه جریان تولید و انتشار و کاربرد و توسعه دانش و تقویت
فرایند تبدیل ایده به محصول

بند ۴ راهبردهای ملی راهبرد کلان ۴: ساماندهی و تقویت انجمن‌ها و جمعیت‌های علمی به‌منظور ایفای نقش مرجعیت علمی
و ارتقای مشارکت در تصمیم‌سازی‌ها

بند ۵ راهبردهای ملی راهبرد کلان ۴: ارتقای کیفی و کمی همایش‌های علمی و نشست‌ها و مجامع علمی معتبر داخلی

بند ۶ راهبردهای ملی راهبرد کلان ۴: رصد و پایش و آینده‌نگاری علم و فناوری و نوآوری و نیازهای بازار.

راهبرد کلان ۷: جهت‌دهی ... پژوهش به سمت حل مشکلات و رفع نیازهای واقعی و اقتضات کشور؛

بند ۲ اقدامات ملی راهبرد کلان ۷: ارتقای کارآمدی مراکز پژوهشی وابسته به دستگاه‌های اجرایی با رویکرد تمرکز بر حل مسائل
و رفع نیازهای دستگاه‌های مربوطه و تقلیل انجام فعالیت‌های پژوهشی قابل اجرا در سایر مراکز پژوهشی و دانشگاهی؛

راهبرد کلان ۸: تربیت و توانمندسازی سرمایه انسانی؛

بند ۶ اقدامات ملی راهبرد کلان ۸: توسعه مهارت‌های تحقیقاتی استادان و محققان و پژوهشگران و دسترسی به منابع اطلاعاتی؛

بند ۸ اقدامات ملی راهبرد کلان ۸: طراحی سازوکار همکاری پاره‌وقت نخبگان، دانشمندان، استادان، مدیران و متخصصان شاغل^۱
و بازنشسته دولتی و غیردولتی در مؤسسات آموزشی و پژوهشی.

راهبرد کلان ۱۰: متحول‌سازی و ارتقای کمی و کیفی علوم انسانی ... مبتنی بر معارف اسلامی؛

بند ۵ اقدامات ملی راهبرد کلان ۱۰: حمایت از تأسیس انجمن‌ها و پژوهشگاه‌ها و قطب‌های علمی مشترک بین حوزه و دانشگاه
به‌منظور شکل‌گیری و تکوین دیدگاه‌ها و نظریات اسلامی در حوزه علوم انسانی

۱ - بر طبق اصل ۱۴۱ قانون اساسی: «رئیس‌جمهور، معاونان رئیس‌جمهور، وزیران و کارمندان دولت نمی‌توانند بیش از یک شغل دولتی داشته باشند و داشتن هر
نوع شغل دیگر در مؤسساتی که تمام یا قسمتی از سرمایه آن متعلق به دولت یا مؤسسات عمومی است و نمایندگی مجلس شورای اسلامی و وکالت دادگستری و
مشاوره حقوقی و نیز ریاست و مدیریت عامل یا عضویت در هیئت‌مدیره انواع مختلف شرکت‌های خصوصی، جز شرکت‌های تعاونی ادارات و مؤسسات، برای آنان
ممنوع است. سمت‌های آموزشی در دانشگاه‌ها و مؤسسات تحقیقاتی، از این حکم مستثنی است». حکم این اصل بر بند ۸ مزبور حاکم است؛ نظرات تفسیری شورای
نگهبان (از قبیل نظریه شماره ۴۲۹/۲ مورخ ۱۳۵۹/۱۰/۸، نظریه تفسیری شماره ۲۰۹۱ مورخ ۱۳۶۰/۲/۳، نظریه شماره ۸۵۱۳ مورخ ۱۳۶۲/۲/۲۰، نظریه شماره
۲۴۳۲ مورخ ۱۳۶۷/۷/۵، نظریه تفسیری شماره ۶۷۷۲ مورخ ۱۳۷۳/۲/۲۲) نیز همین وضعیت را دارند. اما شمول قانون ممنوعیت تصدی بیش از یک شغل
مصوب ۱۳۷۳/۱۰/۱۱ با اصلاحات بعدی آن بر بند ۸ مزبور محل تأمل است.

۲ - شمول قانون ممنوعیت به‌کارگیری بازنشستگان مصوب ۱۳۹۵/۲/۲۰ با اصلاحات بعدی آن بر بند ۸ مزبور، محل تأمل است.

بند ۲۰ اقدامات ملی راهبرد کلان ۱۰: بازنگری در توسعه کمی و کیفی رشته‌های علوم انسانی و میزان پذیرش دانشجو براساس نیازهای جامعه و وجود فرصت‌های شغلی

بند ۲۱ اقدامات ملی راهبرد کلان ۱۰: توسعه رشته‌های علوم انسانی و هنر منوط به وجود منابع علمی متناسب با نگرش اسلامی و مدرسان دارای صلاحیت و مسلط بر مبانی اسلامی}.

راهبرد کلان ۱۲: جهت‌دهی به چرخه علم و فناوری و نوآوری برای ایفای نقشی مؤثرتر حوزه فنی و مهندسی.

بند ۵ اقدامات ملی راهبرد کلان ۱۲: تدوین معیارهای اخلاق حرفه‌ای مهندسی و ترویج و نظارت بر رعایت آن‌ها. همچنین در سند ملی «سیاست‌ها و برنامه‌های اقدام عملی، فناوریانه و فرهنگی جهش تولید (ابلاغی ۱۳۹۹/۰۸/۱۹ رییس جمهور) مصوب شورای عالی انقلاب فرهنگی»، ۵ سیاست مشخص گردیده که سیاست‌های زیر، مورد توجه است:

- تقویت نوآوری، بهره‌وری و توسعه محصولات دانشی و نوآورانه با تأکید بر حوزه فناوری‌های نوین
 - تقویت سرمایه انسانی ماهر و خلاق و به فعلیت درآوردن انبوه منابع انسانی در سطح ملی
- بنا بر مراتب فوق، مصوبات شورای عالی انقلاب فرهنگی در موارد مهمی از جمله مسائل زیر برای گروه پژوهشی حقوق، جهت‌ساز است:

- داشتن چشم‌اندازی هم راستا با چشم‌انداز علم و فناوری ج.ا.ایران در افق ۱۴۰۴ مبنی بر پیش‌تاز در مرزهای دانش و فناوری
- جهت‌دهی پژوهش به سمت حل مشکلات و رفع نیازهای واقعی و اقتضائات کشور
- ساماندهی و تقویت انجمن‌ها و جمعیت‌های علمی به منظور ایفای نقش مرجعیت علمی و ارتقای مشارکت در تصمیم‌سازی‌ها
- ارتقای کیفی و کمی همایش‌های علمی و نشست‌ها و مجامع علمی معتبر داخلی
- رصد و پایش و آینده‌نگاری علم و فناوری و نوآوری و نیازهای بازار
- توسعه مهارت‌های تحقیقاتی استادان و محققان و پژوهشگران و دسترسی به منابع اطلاعاتی
- طراحی سازوکار همکاری پاره‌وقت نخبگان، دانشمندان، استادان، مدیران و متخصصان شاغل^۱ و بازنشسته^۲ دولتی و غیردولتی در مؤسسات آموزشی و پژوهشی
- نهادینه کردن مدیریت دانش
- تربیت و توانمندسازی مستمر و نظام‌مند سرمایه انسانی

۱ - بر طبق اصل ۱۴۱ قانون اساسی: «رئیس جمهور، معاونان رئیس جمهور، وزیران و کارمندان دولت نمی‌توانند بیش از یک شغل دولتی داشته باشند و داشتن هر نوع شغل دیگر در مؤسساتی که تمام یا قسمتی از سرمایه آن متعلق به دولت یا مؤسسات عمومی است و نمایندگی مجلس شورای اسلامی و وکالت دادگستری و مشاوره حقوقی و نیز ریاست و مدیریت عامل یا عضویت در هیئت‌مدیره انواع مختلف شرکت‌های خصوصی، جز شرکت‌های تعاونی ادارات و مؤسسات، برای آنان ممنوع است. سمت‌های آموزشی در دانشگاه‌ها و مؤسسات تحقیقاتی، از این حکم مستثنی است». حکم این اصل بر بند ۸ مزبور حاکم است؛ نظرات تفسیری شورای نگهبان (از قبیل نظریه شماره ۴۲۹/م ۱۳۵۹/۱۰/۸ مورخ ۱۳۵۹/۱۰/۸، نظریه تفسیری شماره ۲۰۹۱ مورخ ۱۳۶۰/۲/۳، نظریه شماره ۸۵۱۳ مورخ ۱۳۶۲/۲/۲۰، نظریه شماره ۲۴۳۲ مورخ ۱۳۶۷/۷/۵، نظریه تفسیری شماره ۶۷۷۲ مورخ ۱۳۷۳/۲/۲۲) نیز همین وضعیت را دارند. اما شمول قانون ممنوعیت تصدی بیش از یک شغل مصوب ۱۳۷۳/۱۰/۱۱ با اصلاحات بعدی آن بر بند ۸ مزبور محل تأمل است.

۲ - شمول قانون ممنوعیت به‌کارگیری بازنشستگان مصوب ۱۳۹۵/۲/۲۰ با اصلاحات بعدی آن بر بند ۸ مزبور، محل تأمل است.

- ایجاد ارتباط مستمر و هم‌افزا در بین سه جریان «تولید و انتشار» و «کاربرد» و «توسعه پژوهش و دانش».
- از آنجاکه مطابق اساسنامه، پژوهشگاه نیرو؛ پژوهشگاه سازمانی است که در راستای تحقق اهداف و وظایف وزارت نیرو اقدام می‌نماید (صلاحیت پژوهشگاه، تابعی از صلاحیت وزارت نیرو است)؛ «جهت‌دهی پژوهش به سمت حل مشکلات و رفع نیازهای واقعی و اقتضات کشور»؛ در این راهبرد کلان، این راهبرد ملی مورد توجه است: «ارتقای کارآمدی مراکز پژوهشی وابسته به دستگاه‌های اجرایی با رویکرد تمرکز بر حل مسائل و رفع نیازهای دستگاه‌های مربوطه و تقلیل انجام فعالیت‌های پژوهشی قابل اجرا در سایر مراکز پژوهشی و دانشگاهی»^۲ همچنین سیاست «تقویت نوآوری، بهروری و توسعه محصولات دانشی و نوآورانه با تأکید بر حوزه فناوری‌های نوین»^۳ به‌طور ویژه، برای گروه پژوهشی حقوق، جهت‌ساز است.

۶-۱- شناخت و ارکان جهت ساز گروه در پرتو اصل ۴۴ قانون اساسی و سیاست‌های کلی آن و قانون اجرای آن سیاست‌ها

براساس اصل ۴۴ قانون اساسی: «نظام اقتصادی جمهوری اسلامی ایران بر پایه سه بخش دولتی، تعاونی و خصوصی با برنامه‌ریزی منظم و صحیح استوار است. بخش دولتی شامل کلیه صنایع بزرگ، صنایع مادر، بازرگانی خارجی، معادن بزرگ، بانکداری، بیمه، تأمین نیرو، سدها و شبکه‌های بزرگ آبرسانی، رادیو و تلویزیون، پست و تلگراف و تلفن، هواپیمایی، کشتیرانی، راه و راه‌آهن و مانند این‌ها است که به‌صورت مالکیت عمومی و در اختیار دولت است.

بخش تعاونی شامل شرکت‌ها و مؤسسات تعاونی تولید و توزیع است که در شهر و روستا بر طبق ضوابط اسلامی تشکیل می‌شود. بخش خصوصی شامل آن قسمت از کشاورزی، دامداری، صنعت، تجارت و خدمات می‌شود که مکمل فعالیت‌های اقتصادی دولتی و تعاونی است. مالکیت در این سه بخش تا جایی که با اصول دیگر این فصل مطابق باشد و از محدوده قوانین اسلام خارج نشود و موجب رشد و توسعه اقتصادی کشور گردد و مایه زیان جامعه نشود مورد حمایت قانون جمهوری اسلامی است. تفصیل ضوابط و قلمرو و شرایط هر سه بخش را قانون معین می‌کند».

براساس بند (الف) سیاست‌های کلی اصل ۴۴ قانون اساسی ابلاغی ۱۳۸۴/۳/۱ مقام معظم رهبری: «۱- دولت حق فعالیت اقتصادی جدید خارج از موارد صدر اصل ۴۴ را ندارد و موظف است هر گونه فعالیت (شامل تداوم فعالیت‌های قبلی و بهره‌برداری از آن) را که مشمول عناوین صدر اصل ۴۴ نباشد، حداکثر تا پایان برنامه پنج‌ساله چهارم (سالیانه حداقل ۲۰٪ کاهش فعالیت) به بخش‌های تعاونی و خصوصی و عمومی غیردولتی واگذار کند. با توجه به مسئولیت نظام در حسن اداره کشور، تداوم و شروع فعالیت ضروری خارج از عناوین صدر اصل ۴۴ توسط دولت، بنا به پیشنهاد هیئت وزیران و تصویب مجلس شورای اسلامی برای مدت معین مجاز است؛ ۲- سرمایه‌گذاری، مالکیت و مدیریت در زمینه‌های مذکور در صدر اصل ۴۴ قانون اساسی به شرح ذیل توسط بنگاه‌ها و

۱- راهبرد کلان ۷ مندرج در سند نقشه جامع علمی کشور

۲- بند ۲ اقدامات ملی راهبرد کلان ۷ مندرج در سند نقشه جامع علمی کشور

۳- بند ۴ ماده ۱ سند ملی «سیاست‌ها و برنامه‌های اقدام عملی، فناورانه و فرهنگی جهش تولید (ابلاغی ۱۳۹۹/۰۸/۱۹ رئیس‌جمهور) مصوب شورای عالی انقلاب فرهنگی»

نهادهای عمومی غیردولتی و بخش‌های تعاونی و خصوصی مجاز است: ... ۲-۵- تأمین نیرو شامل تولید و واردات برق برای مصارف داخلی و صادرات» سهم بهینه بخش‌های دولتی و غیردولتی در فعالیت‌های صدر اصل ۴۴، با توجه به حفظ حاکمیت دولت و استقلال کشور و عدالت اجتماعی و رشد و توسعه اقتصادی، طبق قانون تعیین می‌شود.

بند (ه) سیاست‌های کلی اصل ۴۴ قانون اساسی، حکم به «۱- تداوم اعمال حاکمیت عمومی دولت پس از ورود بخش‌های غیردولتی از طریق سیاست‌گذاری و اجرای قوانین و مقررات و نظارت؛ ۲- جلوگیری از نفوذ و سیطره بیگانگان بر اقتصاد ملی؛ ۳- جلوگیری از ایجاد انحصار، توسط بنگاه‌های اقتصادی غیردولتی از طریق تنظیم و تصویب قوانین و مقررات» داده است.

متعاقباً و براساس بند (ج) سیاست‌های کلی اصل ۴۴ قانون اساسی ابلاغی ۱۳۸۵/۴/۱۰ مقام معظم رهبری مقرر شد «واگذاری ۸۰ درصد از سهام بنگاه‌های دولتی مشمول صدر اصل ۴۴ به بخش‌های خصوصی، شرکت‌های تعاونی سهامی عام و بنگاه‌های عمومی غیردولتی به شرح ذیل مجاز است: ... ۵- بنگاه‌های تأمین نیرو به استثنای شبکه‌های اصلی انتقال برق»

براساس قانون اجرای سیاست‌های کلی اصل ۴۴ قانون اساسی، «شبکه‌های اصلی انتقال برق» در گروه سه فعالیت‌ها قرار گرفته است که باید به صورت مالکیت عمومی و در اختیار دولت باقی بماند. طبق بند (ب) ماده ۳ قانون اجرای سیاست‌های کلی اصل ۴۴ قانون اساسی، شرکت‌های آبفا و بخش تولید (نیروگاه‌های دولتی کشور) و بخش توزیع نیروی برق^۱ به عنوان فعالیت‌های قابل واگذاری به بخش خصوصی شناخته شده‌اند که دولت مکلف است هشتاد درصد (۸۰٪) از ارزش مجموع سهام بنگاه‌های دولتی خود را به بخش‌های خصوصی، تعاونی و عمومی غیردولتی واگذار نماید. در خصوص ساتبا، طبق تبصره ماده ۴ قانون اساسنامه سازمان انرژی‌های تجدیدپذیر و بهره‌وری انرژی برق (ساتبا) مصوب ۱۳۹۵/۹/۲۴، این سازمان موظف بود تعهدات ناشی از تصدی‌های سازمان‌های انرژی‌های نو ایران (سانا) و بهره‌وری انرژی ایران (سابا) را در چهارچوب سیاست‌های قانون اجرای سیاست‌های کلی اصل چهارم (۴۴) قانون اساسی، با استفاده از سازوکارهای قانونی ظرف مدت یک سال تکمیل یا واگذار و یا تعیین تکلیف کند.

آثار سازمان توسعه‌ای بودن یک شرکت و یا سازمان:

در ابتدا لازم است به این موضوع بپردازیم که سازمان توسعه‌ای بودن یک شرکت و یا سازمان، چه تأثیری در حدود صلاحیت آن شرکت یا سازمان دارد. سپس به این موضوع بپردازیم که در صنعت آب و برق کشور کدام شرکت‌ها و مراکز به عنوان سازمان توسعه‌ای به تصویب مراجع ذیصلاح رسیده‌اند.

حدود صلاحیت سازمان‌های توسعه‌ای

سازمان‌های توسعه‌ای، مشمول محدودیت مقرر در بند (الف) ماده ۳ قانون اجرای سیاست‌های کلی اصل ۴۴ نمی‌شوند و با رعایت شرایطی، مجاز به داشتن مالکیت، سرمایه‌گذاری و مدیریت در آن دسته از بنگاه‌های اقتصادی هستند که موضوع فعالیت آن‌ها

۱- در بخش توزیع برق، ماده ۴ قانون استقلال شرکت‌های توزیع نیروی برق در استان‌ها مصوب ۱۳۸۴، مقرر می‌نماید: شرکت‌های توزیع نیروی برق استان‌ها انرژی برق را در سطح ولتاژ فشار متوسط و طبق مقررات بازار برق ایران خریداری و به مشترکین خود به فروش برسانند.

مشمول گروه یک ماده (۲) این قانون است؛ درحالی که سایر دستگاه‌های دولتی، چنین اجازه‌ای ندارند. در ادامه متن احکام قانونی که به صورت استثنایی به سازمان‌های توسعه‌ای، چنین اجازه‌ای را داده است، می‌آید.

تبصره‌های ۳، ۴ و ۷ بند (الف) قانون اجرای سیاست‌های کلی اصل ۴۴ قانون اساسی اشعار می‌دارند:

تبصره ۳ (مصوب ۱۳۹۵): «دولت می‌تواند از طریق سازمان‌های توسعه‌ای پس از فراخوان عمومی از سوی وزارتخانه یا شرکت مادر تخصصی ذی‌ربط و احراز عدم تمایل بخش‌های غیردولتی برای سرمایه‌گذاری بدون مشارکت دولت، در طرح‌های اقتصادی موضوع فعالیت‌های گروه یک ماده (۲) این قانون در مناطق کمتر توسعه‌یافته و یا در صنایع پیشرفته با فناوری بالا^۱ و یا صنایع خطرپذیر^۲ در کلیه مناطق کشور به سرمایه‌گذاری مشترک با بخش‌های غیردولتی اقدام کند. در صورتی که پس از اعلان فراخوان عمومی محرز شود که بخش‌های غیردولتی تمایلی به سرمایه‌گذاری در طرح‌های موردنظر را به هر میزان ندارند، سازمان‌های توسعه‌ای می‌توانند نسبت به سرمایه‌گذاری در طرح موردنظر تا صد درصد (۱۰۰٪) اقدام کنند. هیئت‌وزیران موظف است مشخصات طرح‌های موضوع این تبصره را که قبل از فراخوان عمومی توسط وزارتخانه ذی‌ربط پیشنهاد می‌شود حداکثر ظرف مدت چهل و پنج روز به تصویب برساند. مصادیق صنایع پیشرفته با فناوری بالا و صنایع خطرپذیر به موجب آیین‌نامه‌ای تعیین می‌شود که ظرف مدت سه ماه از تاریخ ابلاغ این قانون توسط وزارتخانه‌های «امور اقتصادی و دارایی» و «صنعت، معدن و تجارت» تهیه می‌شود و به تصویب هیئت‌وزیران می‌رسد. دولت مکلف است طرح‌های موضوع این تبصره را به منظور فراخوان عمومی در یک پایگاه اطلاع‌رسانی (که در آن نام سازمان توسعه‌ای مربوطه، موضوع طرح، محل اجرای طرح به تفکیک استان، شهرستان و مراحل پیشرفت طرح که در اجراء مشخص می‌شود) به اطلاع عموم برساند. حداکثر مدت زمان لازم برای فراخوان عمومی و بررسی طرح‌های موضوع این تبصره سه ماه از زمان ثبت مشخصات طرح در پایگاه اطلاع‌رسانی می‌باشد. سهام یا قدرالسهم دولتی ناشی از این نوع سرمایه‌گذاری باید در قالب بنگاه جدید حداکثر ظرف مدت سه سال پس از اخذ پروانه بهره‌برداری با رعایت مقررات این قانون واگذار شود. عدم واگذاری بنگاه، در حکم تصرف غیرقانونی در اموال عمومی محسوب می‌شود. دولت مکلف است سهم سازمان‌های توسعه‌ای از اعتبارات موضوع تبصره (۷) این ماده و بخشی از اعتبارات موضوع بندهای (۳)، (۵) و (۷) ماده (۲۹) این قانون را در ردیف‌های مستقل و مشخص بودجه سالانه کل کشور درج و به سازمان‌های توسعه‌ای به منظور تحقق اهداف این تبصره، پرداخت کند. دولت (سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور) موظف است فهرست و مشخصات این طرح‌ها و سرمایه‌گذاری‌ها را همه‌ساله به صورت جداگانه و پیوست لوايح

۱ - عمده مصادیق قانونی صنایع پیشرفته با فناوری بالا (High-Tech) مرتبط با صنعت برق که در تصویب‌نامه‌ی شماره ۱۲۰۹۹۷/ت/۴۸۶۰۸ مورخ ۱۳۹۴/۸/۲۴ هیئت‌وزیران تعیین شده‌اند، عبارتند از: فناوری نانو در محیط‌های خورنده و نانو ذرات؛ صنایع اپتیک و فوتونیک و لیزر؛ الکترونیک کنترل و سخت‌افزارهای رایانه‌ای؛ فناوری اطلاعات و ارتباطات؛ تجهیزات پیشرفته ساخت و تولید؛ انرژی‌های نو؛ تجهیزات کابل‌های پیشرفته و ...

۲ - هرچند مقررات به صراحت تعریفی از صنایع خطرپذیر ارائه نکرده‌اند؛ اما با توجه به تبصره ۳ بند (الف) ماده ۳ قانون اجرای سیاست‌های کلی اصل ۴۴ مصوب ۱۳۸۶/۱۱/۸ و مصوبه مورخ ۱۳۸۸/۱۰/۱۹ وزیران عضو کارگروه حمایت از تولید در این خصوص که در تاریخ ۱۳۸۹/۱/۹ به تأیید رئیس‌جمهور رسیده است، به‌ویژه پیوست ۱ این مصوبه، به نظر می‌رسد صنایع پیشرفته یا صنایع نوین تعریف‌شده در آن مصوبه، مترادف با صنایع پرخطر یا خطرپذیر دانسته شده‌اند.

بودجه سنواتی به مجلس شورای اسلامی تقدیم کند. حکم این تبصره در مورد سرمایه‌گذاری‌های جدید تا پایان برنامه ششم توسعه اعتبار دارد.»

تبصره ۴ (مصوب ۱۳۹۵): «سازمان‌های توسعه‌ای مجازند منابع داخلی خود را با اولویت به صورت وجوه اداره‌شده نزد بانک‌های توسعه‌ای دولتی برای اعطاء تسهیلات یا کمک به طرح‌های مصوب در حوزه‌های نوین با فناوری پیشرفته به بخش‌های غیردولتی اختصاص دهند.»

تبصره ۷ (الحاقی ۱۳۹۲): «سرمایه‌گذاری و مشارکت سازمان‌های توسعه‌ای کشور در فعالیت‌های موضوع گروه (۲) ماده (۲) این قانون و در چهارچوب قانون تأسیس و اساسنامه آن سازمان‌ها، با رعایت سقف تعیین‌شده در مورد سهم بازار موضوع تبصره (۱) بند (ب) ماده (۳) مجاز است، مشروط به اینکه موارد مشارکت و سرمایه‌گذاری در گروه (۲) باشد و مازاد بر سقف تعیین‌شده برای فعالیت‌های این گروه حداکثر ظرف سه سال از شروع بهره‌برداری واگذار شود.

سهم سهم شرکت و حق تقدم سازمان‌ها در بنگاه‌های موضوع گروه‌های (۱) و (۲) تا هنگامی که واگذار نشده است توسط سازمان توسعه‌ای ذی‌ربط اداره می‌شود. وجوه حاصل از واگذاری‌ها جهت اجرای مفاد بند (د) سیاست‌های کلی اصل چهل و چهارم قانون اساسی و ماده (۲۹) قانون اجرای سیاست‌های کلی اصل چهل و چهارم قانون اساسی به خزانه واریز می‌شود. هفتاد درصد (۷۰٪) وجوه حاصل از واگذاری شرکت‌های وابسته به سازمان‌های توسعه‌ای کشور در اختیار سازمان‌های مذکور برای مشارکت با بخش غیردولتی به منظور توسعه اقتصادی مناطق کمتر توسعه‌یافته، تکمیل طرح‌های نیمه‌تمام، ایفای وظایف حاکمیتی در حوزه‌های نوین با فناوری پیشرفته و پرخطر و آماده‌سازی بنگاه‌ها جهت واگذاری مصرف می‌شود.

برای انجام بقیه تکالیف مذکور در بند (د) سیاست‌ها و ماده (۲۹) قانون اجرای سیاست‌های کلی اصل چهل و چهارم (۴۴) قانون اساسی از محل وجوه حاصل از واگذاری سایر شرکت‌ها عمل می‌شود.»

سازمان‌های توسعه‌ای فعال در صنعت آب و برق کشور

به موجب تبصره‌های ۳ و ۴ بند (الف) قانون اجرای سیاست‌های کلی اصل ۴۴ قانون اساسی (به ترتیب اصلاحی و الحاقی ۱۳۸۹/۱۲/۱۱)^۱، سازمان‌های توسعه‌ای، به رسمیت شناخته شده‌اند. مراکزی که در صنعت آب و برق کشور به عنوان سازمان

۱ - الف - مالکیت، سرمایه‌گذاری و مدیریت برای دولت در آن دسته از بنگاه‌های اقتصادی که موضوع فعالیت آن‌ها مشمول گروه یک ماده (۲) این قانون است، اعم از طرح‌های تملک دارایی‌های سرمایه‌ای، تأسیس مؤسسه و یا شرکت دولتی، مشارکت با بخش‌های خصوصی و تعاونی و بخش عمومی غیردولتی، به هر نحو و به هر میزان ممنوع است.

تبصره ۳ (مصوب ۱۳۸۹): «سازمان‌های توسعه‌ای مصوب دولت پس از فراخوان عمومی از سوی وزارتخانه یا شرکت مادر تخصصی ذی‌ربط و احراز عدم تمایل بخش‌های غیردولتی برای سرمایه‌گذاری بدون مشارکت دولت در طرح‌های اقتصادی موضوع فعالیت‌های گروه یک ماده (۲) این قانون در مناطق کمتر توسعه‌یافته می‌توانند به هر میزان اقدام به سرمایه‌گذاری مشترک با بخش‌های غیردولتی نمایند. سهام یا قدرالسهم دولتی ناشی از این نوع مشارکت باید ظرف حداکثر سه سال پس از بهره‌برداری با رعایت مقررات این قانون واگذار شود. نوع طرح‌های اقتصادی، نحوه فراخوان و حد مجاز سرمایه‌گذاری دولت در هر مورد باید توسط وزارتخانه

توسعه‌ای شناخته شده‌اند، عبارتند از: ۱- پژوهشگاه نیرو در تاریخ ۱۳۹۲/۶/۲۱؛ ۲- شرکت توانیر؛ ۳- شرکت مادر تخصصی تولید نیروی برق حرارتی و ۴- شرکت مهندسی آب و فاضلاب کشور. البته حدود صلاحیت هر یک براساس مصوبه هیئت وزیران مبنی بر توسعه‌ای بودن، متفاوت است که در این خصوص باید به مصوبه دولت مراجعه کرد.

هیئت وزیران در بند ۳ مصوبه شماره ۱۱۸۳۲۰/ت/۴۹۵۱۵-هـ مورخ ۱۳۹۲/۶/۲۱ با اصلاحیه بعدی آن (۱۳۹۲/۸/۱۲) با عنوان «اتخاذ تصمیماتی برای رفع موانع تولید و سرمایه‌گذاری و اشتغال و ایجاد تحرک اقتصادی و بهبود فضای کسب و کار»^۱ پژوهشگاه نیرو را به فهرست سازمان‌های توسعه‌ای افزود.

با توجه به سازمان توسعه‌ای بودن پژوهشگاه نیرو -مصوبه هیئت وزیران (۱۳۹۲/۶/۲۱)- امکان سرمایه‌گذاری مستقیم پژوهشگاه نیرو در مرحله تجاری‌سازی در گروه ۱ و ۲ فعالیت‌های اقتصادی دولت، با رعایت قانون اصلاح تبصره (۵) بند (الف) ماده (۳) قانون اجرای سیاست‌های کلی اصل چهل و چهارم قانون اساسی و الحاق دو تبصره به آن مصوب ۱۳۹۲/۱۱/۳۰ و قانون اصلاح مواد (۳)، (۶) و (۲۴) قانون اجرای سیاست‌های کلی اصل ۴۴ قانون اساسی مصوب ۱۳۹۵/۶/۷ مجلس شورای اسلامی، وجود دارد.^۲

جهت سازی اصل ۴۴ برای گروه پژوهشی حقوق:

گروه پژوهشی حقوق در انجام پروژه‌ها، اولاً باید الزامات قانون اجرای اصل ۴۴ قانون اساسی را به‌درستی رعایت نماید، برای مثال صنعت آب و برق کشور مکلف است جز آنچه را که در انحصار خود باقی خواهد ماند، به بخش غیردولتی واگذار نماید (برای مثال، واگذاری سهام دولت در شرکت‌های توزیع نیروی برق و حاکم شدن قوانین عام مرتبط با بخش خصوصی بر این شرکت‌ها، نیاز به اصلاح قوانین کنونی به‌منظور رعایت اصول خدمات عمومی در موارد مختلفی از جمله ورشکستگی و انحلال، اقدام در حوادث

ذی‌ربط، وزارت امور اقتصادی و دارایی و معاونت برنامه‌ریزی و نظارت راهبردی ریاست جمهوری به‌طور مشترک تهیه شود و به تصویب هیئت وزیران برسد. دولت موظف است فهرست و مشخصات این طرح‌ها و سرمایه‌گذاری‌ها را همه‌ساله به‌صورت جداگانه و پیوست لوایح بودجه سنواتی به مجلس شورای اسلامی اعلام نماید. حکم این تبصره تا پایان قانون برنامه پنج‌ساله پنجم توسعه جمهوری اسلامی ایران اعتبار دارد.

تبصره ۴ (مصوب ۱۳۸۹)- سازمان‌های توسعه‌ای مجازند منابع داخلی خود را با اولویت به‌صورت وجوه اداره شده نزد بانک‌های توسعه‌ای دولتی برای اعطاء تسهیلات یا کمک به طرح‌های مصوب در حوزه‌های نوین با فناوری پیشرفته به بخش‌های غیردولتی اختصاص دهند. همچنین این سازمان‌ها می‌توانند تا سقف ۴۹ درصد با بخش‌های غیردولتی به‌صورت مشترک در حوزه‌های نوین با فناوری پیشرفته سرمایه‌گذاری نمایند و در این صورت موظفند حداکثر ظرف سه‌ساله پس از بهره‌برداری، سهام یا قدرالسهم خود را مطابق مقررات این قانون واگذار نمایند. نام سازمان‌های توسعه‌ای ذی‌ربط و سرمایه‌گذاری‌های موضوع این بند در هر مورد قبل از اجراء باید به تصویب هیئت وزیران برسد و فهرست آن‌ها همه‌ساله به‌صورت جداگانه و پیوست لوایح بودجه سالانه به مجلس شورای اسلامی اعلام شود.»

۱- «۳. به شرکت توانیر، شرکت مهندسی آب و فاضلاب کشور و پژوهشگاه نیرو اجازه داده می‌شود با رعایت تبصره‌های (۳) و (۴) بند (الف) ماده (۳) قانون اجرای سیاست‌های کلی اصل چهل و چهارم (۴۴) قانون اساسی نسبت به مشارکت حداکثر چهل درصدی در صندوق حمایت از پژوهشگران و سازندگان که به‌صورت غیردولتی و با مشارکت انجمن‌ها و اتحادیه‌های صنفی تخصصی سازندگان تجهیزات صنعت آب و برق و تولیدکنندگان آب شیرین تشکیل می‌شود متناسباً اقدام نماید. به همین منظور نام شرکت‌های مذکور به فهرست شرکت‌های توسعه‌ای افزوده می‌شود.»

۲- برای اطلاع بیشتر، رک: فصل سوم از پروژه به‌روزرسانی قراردادهای پژوهشگاه نیرو - پروژه خاتمه یافته

غیرمترقبه، حمایت از اقشار محروم و نحوه اعمال معافیت‌ها در چارچوب سیاست‌گذاری تقنینی دارد^۱ و ثانیاً و به‌ویژه در ارائه‌ی راه‌حل برای برون‌رفت از برخی موانع قانونی، توجه ویژه به سازمان توسعه‌ای بودن شرکت یا سازمان فعال در صنعت آب و برق کشور داشته باشد؛ از این دو منظر، قانون اجرای سیاست‌های کلی اصل ۴۴ قانون اساسی، برای گروه پژوهشی حقوق جهت ساز است.

۷-۱- شناخت و ارکان جهت ساز گروه در پرتو سیاست‌های کلی نظام

در این قسمت، تمامی سیاست‌های کلی نظام مرتبط با حوزه فعالیت گروه، به‌صورت اجمالی و به شرح ذیل مورد تبیین و تحلیل قرار می‌گیرند.

با توجه به تأثیرگذاری شگرف اقتصاد و محیط‌زیست بر حوزه انرژی، و نیز با توجه به اثرگذاری یا اثرپذیری سایر بخش‌های مرتبط، طبیعتاً باید سیاست‌های کلی ناظر بر این امور نیز مورد تحلیل قرار گیرند که در اینجا صرفاً به عناوین آن‌ها تصریح می‌کنیم:

- سیاست‌های کلی نظام در امنیت اقتصادی ابلاغی ۱۳۷۹/۱۱/۳ مقام معظم رهبری
- سیاست‌های کلی نظام در منابع طبیعی ابلاغی ۱۳۷۹/۱۱/۳ مقام معظم رهبری
- سیاست‌های کلی نظام در بخش معدن ابلاغی ۱۳۷۹/۱۱/۳ مقام معظم رهبری
- سیاست‌های کلی نظام اداری ابلاغی ۱۳۸۹/۱/۱۴ مقام معظم رهبری
- سیاست‌های کلی نظام در بخش پدافند غیرعامل ابلاغی ۱۳۸۹/۱۱/۲۹ مقام معظم رهبری
- سیاست‌های کلی آمایش سرزمین ابلاغی ۱۳۹۰/۹/۲۱ مقام معظم رهبری (خصوصاً جزء ۲ بند (ز) ۲)
- سیاست‌های کلی نظام در بخش صنعت ابلاغی ۱۳۹۱/۹/۲۹ مقام معظم رهبری
- سیاست‌های کلی نظام در بخش کشاورزی ابلاغی ۱۳۹۱/۹/۲۹ مقام معظم رهبری
- سیاست‌های کلی تولید ملی، حمایت از کار و سرمایه ایرانی ابلاغی ۱۳۹۱/۱۱/۲۴ مقام معظم رهبری (خصوصاً جزء ۲ بند ۲ و بند ۳)
- سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی ابلاغی ۱۳۹۲/۱۱/۳۰ مقام معظم رهبری (خصوصاً بندهای ۱۳ و ۱۵ و ۲۲)

۱ - نظری منتظر، علی و سیمایی صراف، حسین، «خصوصی سازی شرکت های توزیع نیروی برق: بایسته‌های تقنینی و حقوقی»، فصلنامه پژوهش‌های سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی انرژی، ۱۳۹۶، شماره ۳.

۲ - «تقویت شبکه ریلی و راه‌های ارتباطی اصلی و شریانی سرزمین و تبدیل کشور به مرکز عبور و مرور هوایی منطقه برای ترانزیت کالا و مسافر و نیز ایفای نقش مرکزیت مبادله انرژی (نفت، گاز، برق) ...» این حکم دلالت بر ضرورت آمادگی پژوهشی در حوزه حقوق تجارت انرژی و برق بین‌الملل دارد.

۳ - «۲- هدایت و تقویت تحقیق و توسعه و نوآوری‌ها و زیربنای آن‌ها و بهره‌گیری از آن‌ها، با هدف: ... بالا بردن درجه ساخت داخل تا محصول نهایی ... ۳- گسترش اقتصاد دانش‌بنیان با تأکید بر توسعه مؤلفه‌های اصلی آن، از جمله: ... مرتبط کردن بخش‌های علمی و پژوهشی با بخش‌های تولیدی کشور.» به نظر، بند ۲ به معنای اولویت تولید پژوهشی نسبت به مطالعه تطبیقی است و بند ۳ دلالت بر توجه بیشتر به نیازهای حقوقی حوزه تولید انرژی دارد.

۴ - «۱۳- مقابله با ضربه‌پذیری در آمد حاصل از صادرات نفت و گاز از طریق: ... - افزایش صادرات برق ... ۱۵- ... و بالا بردن صادرات برق ... ۲۲- دولت مکلف است برای تحقق سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی با هماهنگ‌سازی و بسیج پویای همه امکانات کشور، اقدامات زیر را معمول دارد: ... - رصد برنامه‌های تحریم و

– سیاست‌های کلی علم و فناوری ابلاغی ۱۳۹۳/۶/۲۹ مقام معظم رهبری (خصوصاً جزء ۴ بند ۱ و جزء ۸ بند ۲)

براساس اصول ۵۷ و ۱۱۰ قانون اساسی و ماده ۱۲۳ قانون برنامه ششم توسعه مبنی بر الزام آور بودن سیاست‌های کلی نظام، این سیاست‌ها از حیث ضرورت رعایت چارچوب‌های اصلی مقرر در آن‌ها، برای گروه پژوهشی حقوق (به‌خصوص تدوین و انجام پژوهش‌های کاربردی و توسعه‌ای ناظر بر: ایفای نقش مرکزیت مبادله برق، بالا بردن درجه ساخت داخل تا محصول نهایی، مرتبط کردن بخش‌های علمی و پژوهشی با بخش‌های تولیدی، افزایش صادرات برق، تحول و ارتقاء حقوق نیرو)، جهت ساز است.

الف- سیاست‌های کلی بخش انرژی ابلاغی ۱۳۷۹/۱۱/۳ مقام معظم رهبری

این سیاست در دو قسمت «الف- سیاست‌های کلی نفت و گاز ... ب- سیاست‌های کلی سایر منابع انرژی» ابلاغ شده است. هرچند قسمت (الف) این سیاست در حیطه صلاحیتی وزارت نیرو، متمرکز نیست، به «افزایش ظرفیت تولید گاز، متناسب با حجم ذخایر کشور به‌منظور تأمین مصرف داخلی ... گسترش تحقیقات بنیادی و توسعه‌ای و تربیت نیروی انسانی و تلاش برای ایجاد مرکز جذب و صدور دانش و خدمات فنی- مهندسی انرژی در سطح بین‌الملل^۳ ... بهینه‌سازی مصرف و کاهش شدت انرژی» حکم داده است که وزارت نیرو را متأثر می‌کند. یکی از الزامات این امر، تأمین بستر حقوقی لازم و متناسب است.

درعین‌حال، بند (ب) این سیاست حکم به «ایجاد تنوع در منابع انرژی کشور و استفاده از آن با رعایت مسائل زیست‌محیطی و تلاش برای افزایش سهم انرژی‌های تجدیدپذیر با اولویت انرژی‌های آبی ... تلاش برای کسب فن‌آوری و دانش فنی انرژی‌های نو و ایجاد نیروگاه‌ها از قبیل بادی و خورشیدی و پیل‌های سوختی و زمین‌گرایی در کشور» داده است که این امور ناظر بر صلاحیت وزارت نیرو است. تحقق این سیاست‌ها، نیازمند طراحی حقوقی و ابزارهای حقوقی متناسب است که در حال حاضر، کشور فاقد آن‌ها به نظر می‌رسد.

درنتیجه‌ی این سیاست‌های کلی، ضرورت توجه به الزامات حقوقی تحقق تنوع در منابع انرژی کشور و افزایش سهم انرژی‌های تجدیدپذیر، برای گروه پژوهشی حقوق جهت ساز است.

ب- سیاست‌های کلی بخش آب ابلاغی ۱۳۷۹/۱۱/۳ مقام معظم رهبری

بندهای مرتبط این سیاست این‌طور اشعار می‌دارد:

افزایش هزینه برای دشمن. - مدیریت مخاطرات اقتصادی از طریق تهیه طرح‌های واکنش هوشمند، فعال، سریع و به‌هنگام در برابر مخاطرات و اختلال‌های داخلی و خارجی»

بندهای ۱۳ و ۲۲ بیانگر ضرورت تأمین زیرساخت‌های حقوقی صادرات برق و مبارزه با تحریم‌ها دارد که بر اهمیت حوزه حقوق بین‌الملل دلالت دارد.

۱- «۴-۱- تحول و ارتقاء علوم انسانی ... و ارتقاء کمی و کیفی مراکز و فعالیت‌های پژوهشی مربوط» ی‌کی از جلوه‌های این تحول و ارتقاء، ایفای نقش فعال گروه پژوهشی حقوق در مسائل انرژی کشور است که داشتن برنامه راهبردی از مقدمات لازم آن است.

۲- «۸-۲- افزایش بودجه تحقیق و پژوهش به حداقل ۴٪ تولید ناخالص داخلی تا پایان سال ۱۴۰۴ با تأکید بر مصرف بهینه منابع و ارتقاء بهره‌وری» منابع حوزه تحقیق باید بهینه و با بهره‌وری پیش‌رونده هزینه شوند.

۳- «بیانات مقام معظم رهبری در جمع مردم و کارکنان صنعت نفت عسلویه در تاریخ ۱۳۹۰/۱/۸: «در خصوص مسئله نفت و گاز، علاوه بر بخش‌های فنی، حتماً بایستی روی بخش‌های حقوقی و اقتصادی - حقوق نفت و گاز، اقتصاد نفت و گاز - کار کنیم، فکر کنیم و در این زمینه مطالعات علمی داشته باشیم. جوان‌های ما خواهند توانست در این زمینه‌ها کار کنند و ان‌شاءالله پیشرفت پیدا خواهند کرد.» قابل‌رویت در:

<https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=11834>

- ۱- ایجاد نظام جامع مدیریت در کل چرخه آب براساس اصول توسعه پایدار و آمایش سرزمین در حوضه‌های آبریز کشور
 - ۲- ارتقای بهره‌وری و توجه به ارزش اقتصادی و امنیتی و سیاسی آب در استحصال و عرضه و نگهداری و مصرف آن
 - ۳- افزایش میزان استحصال آب، به حداقل رساندن ضایعات طبیعی و غیرطبیعی آب در کشور از هر طریق ممکن
 - ۴- تدوین برنامه جامع به منظور رعایت تناسب در اجرای طرح‌های سد و آبخیزداری و آبخوانداری و شبکه‌های آبیاری و تجهیز و تسطیح اراضی و استفاده از آب‌های غیرمتعارف و ارتقای دانش و فنون و تقویت نقش مردم در استحصال و بهره‌برداری
 - ۵- مهار آب‌هایی که از کشور خارج می‌شود و اولویت استفاده از منابع آب‌های مشترک».
- به دلیل اینکه در قوانین و مقررات کشور، شاخصه‌های توسعه پایدار و آمایش سرزمین فاقد تعریف شفاف است، تحقق بند ۱ مزبور در هاله‌ای از ابهام قرار خواهد داشت.
- به دلیل نظام حقوقی سنتی کشور که مبتنی بر حاکمیت حقوقی خصوصی است، ارزش اقتصادی و امنیتی و سیاسی آب در استحصال و عرضه و نگهداری و مصرف آن (موضوع بند ۲ مزبور) در قوانین موردتوجه قرار نگرفته است که موجب ایجاد تهدیدهای منطقه‌ای در کشور و اختلافاتی شده است.
- بند ۵ مزبور نیز دلالت بر ضرورت پژوهش حقوقی در زمینه آب‌های مشترک می‌کند. وزیر نیرو در حاشیه مراسم امضای تفاهم نامه همکاری مشترک وزارت نیرو و دانشگاه تربیت مدرس، بر لزوم راه‌اندازی مرکز ملی مطالعات آب‌های مشترک مرزی با بهره برداری از ظرفیت دانشگاه‌ها تأکید کرد (خبرگزاری صداوسیما، مورخ ۱۳۹۸/۱۲/۵).^۱
- در نتیجه‌ی این سیاست‌های کلی، از حیث ضرورت توجه به الزامات حقوقی تحقق نظام جامع مدیریت در کل چرخه آب و مهار آب‌هایی که از کشور خارج می‌شود و ارتقای بهره‌وری و توجه به ارزش اقتصادی و امنیتی و سیاسی آب، برای گروه پژوهشی حقوق جهت‌ساز است.

پ- سیاست‌های کلی اصلاح الگوی مصرف ابلاغی ۱۳۸۹/۴/۱۴ مقام معظم رهبری

- بند ۷ این سیاست اشعار می‌دارد: «۷- صرفه‌جویی در مصرف انرژی با اعمال مجموعه‌ای متعادل از اقدامات قیمتی و غیر قیمتی به منظور کاهش مستمر «شاخص شدت انرژی» کشور به حداقل دوسوم میزان کنونی تا پایان برنامه پنجم توسعه و به حداقل یک‌دوم میزان کنونی تا پایان برنامه ششم توسعه ...»
- اتحادیه اروپا مقرر کرده است که کارایی انرژی باید ۲۰ درصد افزایش یابد. مهم‌ترین سند، دستورالعمل ۲۰۱۲ کارایی انرژی است که میان کارایی انرژی مصرف و تأمین تفکیک کرده است؛ سه ابزار اصلی ذیل در این اتحادیه استفاده می‌شود:
- ۱- زدن برچسب و اطلاعات استاندارد محصول در خصوص میزان مصرف انرژی و سایر منابع توسط محصولات مرتبط با انرژی
 - ۲- ارتقای کارایی انرژی در ساختمان‌ها و ۳- تولید هم‌زمان برق و حرارت.^۲

۱- <https://www.iribnews.ir/fa/news/2630023/> (تاریخ مشاهده ۱۳۹۹/۵/۱۶)

۲- M ROGGENKAMP, C REDGWELL, A RØNNE, AND I DEL GUAYO, (2016), "ENERGY LAW IN EUROPE", Oxford, third edition.

باید شناسایی عوامل مهم مصرف انرژی موردتوجه قرار گیرد تا با چنین عواملی، مواجهه قانونی و اجرایی صورت گیرد. برخی معتقدند که به‌منظور کاهش مصرف انرژی در ایران باید رشد بهره‌وری کل عوامل، در مرکز توجه سیاست‌گذاران قرار گیرد.^۱ در کشورهای اروپایی، در ابتدا کارایی انرژی در پرتوی کاهش وابستگی به انرژی تنظیم شد. در آلمان برنامه‌های کارایی انرژی فقط با لحاظ اهداف حمایت آب و هوایی نیست بلکه با توجه به افزایش قیمت انرژی و به نفع رقابت‌پذیری بخش صنعتی آلمان نیز است. در ایتالیا سیاست انرژی با هدف‌گذاری بهبود کارایی و حفظ منابع انرژی، پیشرفت بزرگی در سال‌های اخیر داشته است. در نروژ اهداف فعالیت‌های کارایی انرژی همواره تضمین دو امر بوده است: ۱- استفاده منطقی از منابع انرژی؛ ۲- کاهش آثار مضر محیط‌زیستی استفاده از انرژی.

در انگلیس کارایی انرژی نقش دوگانه‌ای در سیاست انرژی بریتانیا دارد؛ کارایی انرژی عامل اساسی دو راهبرد مهم کاهش انتشار کربن و کاهش مصرف است.^۲

ضرورت کارایی انرژی ناشی از محدودیت منابع تجدید پذیر انرژی، ضرورت حفاظت از محیط‌زیست، امنیت انرژی و رقابت صنعتی- اقتصادی است.^۳ تمامی موارد فوق‌الذکر را می‌توان مبنا و هدف کارایی انرژی در ایران تلقی کرد. به‌خصوص اینکه استقلال در نظام جمهوری اسلامی ایران براساس اصل ۹ قانون اساسی یکی از اهداف و ارزش‌های بنیادین و تفکیک‌ناپذیر در کنار آزادی، وحدت و تمامیت ارضی کشور است. سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی ابلاغی مقام معظم رهبری نیز مبتنی بر همین اصل استقلال پایه‌ریزی شده است.

بند ۸ سیاست کلی اصلاح الگوی مصرف مقرر می‌دارد: «۸- ارتقاء بهره‌وری و نهادینه شدن مصرف بهینه آب در تمام بخش‌ها به‌ویژه بخش کشاورزی در چارچوب سیاست‌های زیر: ...»

تفکیک بند ۷ و ۸ سیاست کلی اصلاح الگوی مصرف در مسئله بهره‌وری انرژی و مسئله بهره‌وری آب، دلالت بر این دارد که از منظر اسناد بالادستی، آب جزئی از انرژی لحاظ نشده است.

در نتیجه‌ی این سیاست‌های کلی، ضرورت توجه به الزامات حقوقی تحقق کاهش مستمر «شاخص شدت انرژی» کشور و ارتقاء بهره‌وری و نهادینه شدن مصرف بهینه آب، برای گروه پژوهشی حقوق، جهت ساز است.

۱ - بنی اسدی، مصطفی و محسنی، رضا. (۱۳۹۳). «اثر شوک‌های دائمی و موقت بهره‌وری بر شدت مصرف انرژی در ایران (کاربرد روش بلائچارد-کوآ)»، پژوهشنامه اقتصاد انرژی ایران، دوره ۳، ش ۱۰، صص ۴۱-۶۵.

۲- M ROGGENKAMP, C REDGWELL, A RØNNE, AND I DEL GUAYO, (2016), "ENERGY LAW IN EUROPE", Oxford, third edition.

۳ - فتحی، بهرام و خداپرست مشهدی، مهدی و همایونی‌فر، مسعود و سجادی‌فر، سیدحسین (۱۳۹۶)، «مطالعه مقایسه‌ای کارایی انرژی، زیست‌محیطی در کشورهای در حال توسعه با رویکرد ستانده مطلوب و نامطلوب در محیط رقابتی»، فصلنامه پژوهش‌ها و سیاست‌های اقتصادی، سال بیست و پنجم، ش ۸۱، ۸۵-۱۲۱؛ شارکیان، عطیه و لطفعلی‌پور، محمدرضا (۱۳۹۵)، «نقش کارایی انرژی در بهبود محیط‌زیست در کشورهای منتخب صادرکننده نفت (به روش داده‌های تابلویی)»، مجله اقتصاد و توسعه منطقه‌ای، سال بیست و سوم، شماره ۱۱، ۱۰۶-۱۳۰.

ت- سیاست‌های کلی برنامه ششم توسعه ابلاغی ۱۳۹۴/۴/۹ مقام معظم رهبری

بندهای ۱۱، ۱۳، ۱۴ و ۷۷ این سیاست اشعار می‌دارد: «۱۱- تکمیل زنجیره‌ی ارزش صنعت نفت و گاز و کاهش شدت انرژی ... ۱۳- افزایش سهم انرژی‌های تجدید پذیر و نوین و گسترش نیروگاه‌های پراکنده و کوچک‌مقیاس ۱۴- تحقق کامل هدفمندسازی یارانه‌ها در جهت افزایش تولید، اشتغال و بهره‌وری، کاهش شدت انرژی و ارتقاء شاخص‌های عدالت اجتماعی ... ۷۷- تحول و ارتقاء علوم انسانی ...»

کاهش شدت انرژی یکی از اولویت‌های کشور است؛ چراکه میزان شدت انرژی در ایران نه تنها کاهشی نبوده است بلکه افزایش نیز یافته است.^۱ پیش‌تر بند ۷ سیاست کلی اصلاح الگوی مصرف ابلاغی ۱۳۸۹/۴/۱۵ مقام معظم رهبری، صرفه‌جویی در مصرف انرژی را به‌منظور کاهش مستمر «شاخص شدت انرژی» کشور به حداقل دوسوم میزان کنونی^۲ تا پایان برنامه پنجم توسعه و به حداقل یک‌دوم میزان کنونی تا پایان برنامه ششم توسعه مورد تصریح قرار داده بود. (در این بند هدف اصلی، کاهش شاخص شدت انرژی است که یکی از عوامل تحقق آن، و بلکه مهم‌ترین عامل آن، افزایش کارایی است).^۳ بر این اساس، شدت انرژی در پایان برنامه پنجم یعنی در سال ۱۳۹۴ باید به دوسوم آن عدد یعنی به (۰.۱۷/۳) تقلیل می‌یافت و در پایان برنامه ششم (یعنی سال ۱۴۰۰) باید به نصف آن عدد یعنی (۰.۱۳) تقلیل بیابد. حال آنکه میزان شدت انرژی در سال ۱۳۹۴ به عدد (۰.۳۰) رسیده است. این در حالی است که طبق ماده ۱۲۳ قانون برنامه ششم توسعه، سیاست‌های کلی نظام الزام‌آور هستند. در نتیجه‌ی این سیاست‌های کلی، ضرورت توجه به الزامات حقوقی تحقق کاهش «شاخص شدت انرژی» کشور و افزایش سهم انرژی‌های تجدید پذیر و گسترش نیروگاه‌های پراکنده و کوچک‌مقیاس، برای گروه پژوهشی حقوق جهت‌ساز است.

ث- سیاست‌های کلی محیط‌زیست ابلاغی ۱۳۹۴/۸/۲۶ مقام معظم رهبری

بندهای ۱، ۴، ۸ و ۱۱ این سیاست‌ها، اشعار می‌دارد: «۱- مدیریت جامع، هماهنگ و نظام‌مند منابع حیاتی (از قبیل هوا، آب، خاک و تنوع زیستی) مبتنی بر توان و پایداری زیست‌بوم ... ۴- پیشگیری و ممانعت از انتشار انواع آلودگی‌های غیرمجاز و جرم‌انگاری تخریب محیط‌زیست و مجازات مؤثر و بازدارنده آلوده‌کنندگان و تخریب‌کنندگان محیط‌زیست و الزام آنان به جبران خسارت ... ۸- گسترش اقتصاد سبز ... ۱۱- حمایت و تشویق سرمایه‌گذاری‌ها و فناوری‌های سازگار با محیط‌زیست با استفاده از ابزارهای مناسب از جمله عوارض و مالیات سبز.» حق بر محیط‌زیست، از مصادیق نسل سوم حقوق بشر بوده و در قالب اسناد بین‌المللی نظیر اعلامیه استکهلم، اعلامیه ریو، طرح میثاق نسل سوم حقوق بشر مورد شناسایی قرار گرفته است. حقی که در آن جامعه از آن جهت

۱ - «روایتی از بهروری انرژی در ایران»، شرکت مشاوره مدیریت آریانا، گزارش مورخ ۱۳۹۹/۳/۱۰، ص ۳.

۲ - عبارت «میزان کنونی» از این جهت ابهام دارد که منظور از آن، میزان شدت انرژی در سال ۱۳۸۸ است یا در سال ۱۳۸۹. کمترین میزان شدت انرژی در سال ۱۳۸۲ بود که این میزان تا سال ۱۳۸۸ به عدد (۰.۲۶) افزایش یافت و مجدداً در سال ۱۳۸۹ به عدد (۰.۲۵) کاهش یافت. لذا میزان شدت انرژی در سال ۱۳۸۹ بسیار متفاوت‌تر از میزان شدت انرژی در سال ۱۳۸۸ است. با توجه به اینکه تاریخ تصویب قانون هدفمند کردن یارانه‌ها ۱۳۸۸/۱۰/۱۵ است، به نظر می‌رسد که منظور از عبارت «میزان کنونی» در سیاست کلی مذکور، همان میزان شدت انرژی در سال ۱۳۸۸ است.

۳ - فرج‌زاده، زکریا (۱۳۹۴)، «شدت انرژی در اقتصاد ایران: اجزا و عوامل تعیین‌کننده»، پژوهشنامه اقتصاد انرژی ایران، دوره ۴، ش ۱۵، صص ۵۵-۹۸.

۴ - به دلیل تأخیر در تصویب برنامه ششم، سال پایانی این برنامه، سال ۱۴۰۰ هجری شمسی می‌باشد.

که جامعه است و نه اشخاص، صاحب حق می‌شود؛ ولی از آنجاکه جامعه واقعی متافیزیکی است، درنهایت این افراد هستند که به دلیل عضویت در جامعه و نه به مناسبت فردیتشان، صاحب حق بر محیط‌زیست سالم تلقی می‌شوند.^۱

براساس اصل ۵۰ قانون اساسی: «در جمهوری اسلامی، حفاظت محیط‌زیست که نسل امروز و نسل‌های بعد باید در آن حیات اجتماعی رو به رشدی داشته باشند، وظیفه عمومی تلقی می‌گردد. از این رو فعالیت‌های اقتصادی و غیر آن که با آلودگی محیط‌زیست یا تخریب غیرقابل جبران آن ملازمه پیدا کند، ممنوع است.» در خصوص این اصل:

۱- محیط‌زیست، یکی از مصادیق ثروت‌های عمومی موضوع اصل ۴۵ قانون اساسی و حقی بین نسلی است و نسل حاضر باید در بهره‌برداری از این حق، حقوق نسل آتی را رعایت کند. براساس تبصره ماده ۱۱ قانون حفاظت و بهسازی محیط‌زیست مصوب ۱۳۵۳/۳/۲۸ و اصلاحات بعدی آن، رئیس سازمان حفاظت محیط‌زیست می‌تواند در مورد منابع و عواملی که در کارخانجاتی که موجبات آلودگی محیط‌زیست را فراهم آورده است و خطرات فوری در بر دارد، بدون اخطار قبلی، دستور ممانعت از ادامه کار و فعالیت آن‌ها را بدهد. همچنین براساس ماده ۱۲ قانون مزبور، «صاحبان یا مسئولان کارخانجات و کارگاه‌های موضوع ماده ۱۱ مکلفند به محض ابلاغ دستور سازمان، کار یا فعالیت ممنوع شده را متوقف و تعطیل نمایند. ادامه کار یا فعالیت مزبور منوط به اجازه سازمان یا رأی دادگاه صلاحیت‌دار خواهد بود. در صورت تخلف به حبس جنحه‌ای از شصت و یک روز تا یک سال و یا پرداخت جزای نقدی از پنج هزار و یک تا پنجاه هزار ریال^۲ و یا به هر دو مجازات محکوم خواهند شد.»

۲- حفاظت از محیط‌زیست، وظیفه‌ای عمومی (دولت و ملت) است. از یک سو، وظیفه‌ی دولت و ملت است و شهروندان موظفند اول از طریق عدم تخریب محیط‌زیست و دوم از طریق همکاری با دولت و برنامه‌های حفاظتی، در انجام این وظیفه مشارکت کنند. از دیگر سو، حفاظت از محیط‌زیست، حق ملت بر دولت و احاد ملت نسبت به یکدیگر است؛ لذا باید درعین حال، این وظیفه شهروندان را یکی از حقوق آن‌ها نیز دانست. براساس ماده ۱۸ قانون مدیریت پسماند مصوب ۱۳۸۳/۳/۲۰، «در شرایطی که آلودگی، خطر فوری برای محیط و انسان دارد، با اخطار سازمان و وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی، متخلفین و عاملین آلودگی موظفند فوراً اقداماتی را که منجر به بروز آلودگی و تخریب محیط‌زیست می‌شود متوقف نموده و بلافاصله مبادرت به رفع آلودگی و پاکسازی محیط نمایند. در صورت استنکاف، مرجع قضایی خارج از نوبت به موضوع رسیدگی و متخلفین و عاملین را علاوه بر پرداخت جریمه تعیین شده ملزم به رفع آلودگی و پاکسازی خواهد نمود.»^۳ براساس این ماده مردم و نهادهای حکومتی دارای تکلیف هستند. با توجه به اینکه مستفاد از اصل ۵۰ قانون اساسی، داشتن محیط‌زیستی که تضمین‌کننده رشد نسل‌های حاضر و آتی باشد، یکی از حقوق شهروندان است، و با توجه به بند ۲ اصل ۱۵۶ قانون اساسی، احیای حقوق عامه از وظایف قوه

۱- مشهدی، علی و کشاورز، اسماعیل، «تأملی بر مبانی فلسفی حق بر محیط‌زیست سالم»، پژوهش‌نامه حقوق اسلامی، دوره ۱۳، شماره ۳۶، تابستان ۱۳۹۲، صفحه ۴۷-۷۰.

۲- براساس ماده ۲۸ قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲/۲/۱، مجازات نقدی اخیرالذکر، به تناسب نرخ تورم اعلام شده به وسیله بانک مرکزی هر سه سال یکبار با تصویب هیئت وزیران قابل تعدیل است.

۳- برای کسب اطلاعات بیشتر رجوع کنید به ماده ۶۸۸ قانون مجازات اسلامی (بخش تعزیرات) مصوب ۱۳۷۵.

قضائیه است؛ رئیس این قوه و دادستان کل می‌توانند به استناد صلاحیت‌های خویش (موضوع اصل ۱۵۸ قانون اساسی) اقدامات مختلفی را جهت تضمین این حق انجام دهد.^۱ قانون هوای پاک مصوب ۱۳۹۶/۴/۲۵ در جهت صیانت از این حقوق و تکالیف، احکامی را مقرر کرده است.

۳- با توجه به اینکه مصداق بارز تعدی به محیط‌زیست در فعالیت‌های اقتصادی نمود می‌یابد، تصریح ذیل اصل ۵۰ قانون اساسی بر این نوع فعالیت‌ها جنبه حصری ندارد و هر فعالیتی که مخل به محیط‌زیست باشد، ممنوع است. تصریح بر عبارت «و غیر آن» در این اصل به همین جهت است. به همین جهت براساس ماده ۷ قانون حفاظت و بهسازی محیط‌زیست مصوب ۱۳۵۳/۳/۲۸ و اصلاحات بعدی آن، «هرگاه اجرای هر یک از طرح‌های عمرانی و یا بهره‌برداری از آن‌ها به تشخیص سازمان با قانون و مقررات مربوط به حفاظت محیط‌زیست مغایرت داشته باشد سازمان مورد را به وزارتخانه یا مؤسسه مربوط اعلام خواهد نمود تا با همکاری سازمان‌های ذی‌ربط به‌منظور رفع مشکل در طرح مزبور تجدیدنظر به عمل آید. در صورت وجود اختلاف نظر طبق تصمیم رئیس جمهور عمل خواهد شد.»

۴- برخی معتقدند این نظر که «فعالیت‌های اقتصادی که به تخریب قابل جبران محیط‌زیست منجر گردد، مانعی ندارد»، نادرست است؛ زیرا اولاً، نمی‌توان از ذیل اصل ۵۰ قانون اساسی که مفهوم وصف است، مفهوم مخالف گرفت و ثانیاً، آن نظر و تفسیر با رویکرد تفسیری غایت‌محور مغایر است و نباید ذیل اصل مزبور را مغایر با صدر آن اصل تفسیر کرد. به‌علاوه، تخریب محیط‌زیست با توجه به ویژگی‌های ذاتی آن (زیباشناسانه، مذهبی، تاریخی و ...) نمی‌تواند قابل جبران باشد. نظر مزبور در مورد ذیل اصل ۵۰ قانون اساسی ناشی از تفکری انسان‌گرایانه در تقریر قانون اساسی است.^۲ اطلاق تفسیر فوق نادرست به نظر می‌رسد؛ زیرا اولاً، غایت این اصل، حفاظت از محیط‌زیست به‌طور مطلق نیست؛ بلکه هدف این اصل، حفاظت از محیط‌زیستی است که متضمن حیات اجتماعی رو به رشد برای نسل امروز و نسل‌های بعد باشد. لذا تخریب محیط‌زیست به‌شرط تضمین رشد نسل‌های حاضر و آتی، می‌تواند قابل جبران باشد. ثانیاً، با توجه به دلیل قبلی و صدر اصل ۵۰ قانون اساسی، ذیل این اصل نیز در جهت تضمین رشد نسل‌های حاضر و آتی مقرر شده است و به همین جهت در ابتدای ذیل این اصل از عبارت «ازاین‌رو» استفاده شده است. به‌علاوه، اگر چنین بود که ذاتاً تخریب محیط‌زیست غیرقابل جبران باشد، ذیل اصل مزبور لغو می‌بود که این امر با فرض حکیم بودن مقنن اساسی، منافات دارد. همچنین نسبت دادن تفکری انسان‌گرایان در تقریر قانون اساسی، در کنار دلایل پیشین، با توجه به وجود مجتهدان طراز اول در مجلس خبرگان قانون اساسی و تأیید قانون اساسی توسط امام خمینی و سایر مراجع تقلید و عدم اصلاح آن در بازنگری سال ۱۳۶۸، منصفانه و درست به نظر نمی‌رسد.

۱- رضائی قوام‌آبادی، محمدحسین، «حفاظت از محیط‌زیست در حقوق اساسی جمهوری اسلامی ایران»، دیدگاه‌های حقوق قضایی، شماره ۶۳، پاییز ۱۳۹۲، ص ۱۳۷.

۲- مشهدی، علی، «اساسی سازی ماهوی حق بر محیط‌زیست در حقوق ایران و فرانسه»، مطالعات حقوق تطبیقی، دوره ۵، شماره ۲، پاییز و زمستان ۱۳۹۳، ص ۵۶۴-۵۶۳.

در نتیجه‌ی این سیاست‌های کلی، از جهت ضرورت توجه به الزامات حقوقی تحقق مدیریت جامع، هماهنگ و نظام‌مند منابع آب و پیشگیری و ممانعت از انتشار انواع آلودگی‌های غیرمجاز و تشویق سرمایه‌گذاری‌ها و فناوری‌های سازگار با محیط‌زیست، برای گروه پژوهشی حقوق جهت‌ساز است.

با توجه به وابستگی گروه پژوهشی حقوق به سازمان‌های فرادست خود و با توجه به قوانین بالادست گروه، نتایج زیر جهت تعیین ارکان جهت‌ساز گروه نتیجه گرفته شد.

طبق سند نقشه جامع علمی کشور مصوب شورای عالی انقلاب فرهنگی، کسب مرجعیت علمی در جهان در افق ۱۴۰۴ باید مدنظر راهبردی گروه پژوهشی حقوق قرار گیرد. چشم‌انداز گروه براساس اسناد بالادستی، وضعیت کشور و روابط بین‌الملل و ظرفیت‌های گروه و سرعت تحولات مسائل و حقوق انرژی در جهان، کسب مرجعیت پژوهشی در سطح ملی در سال ۱۴۰۴ تعیین شد.

مأموریت گروه پژوهشی حقوق پژوهشگاه نیرو، در وهله اول، وابسته به صلاحیت‌های پژوهشگاه نیرو است. بر این اساس، تأمین نیازهای حقوقی پژوهشی^۱ (نه علمی-کارشناسی) پژوهشگاه نیرو، از مأموریت‌های گروه است. براساس برنامه راهبردی پژوهشگاه نیرو، پیشرو بودن در نوآوری‌های حوزه برق و انرژی کشور، هدف‌گذاری شده است که باید در برنامه راهبردی گروه نیز لحاظ شود. در وهله دوم، با توجه به وابستگی پژوهشگاه نیرو به وزارت نیرو، تأمین نیازهای حقوقی پژوهشی (به ترتیب از نوع کاربردی، توسعه‌ای و بنیادی) وزارت نیرو، از مأموریت‌های گروه است. وزارت نیرو براساس قوانین و مقررات، در حوزه تأمین برق واجد صلاحیت اساسی است و در حوزه انرژی‌های تجدید پذیر از طریق سازمان ساتبا مسئولیت دارد. در سایر حوزه‌های انرژی کشور نیز با توجه به لزوم تأثیرگذاری فعال وزیر نیرو در شوراهای عالی، باید گروه در این زمینه‌ها نیز برنامه‌ریزی پژوهشی لازم را انجام دهد.

لزوم داشتن اطلاع از برنامه‌های تولید، پالایش و توزیع نفت و گاز، عضویت فعال در شورای انرژی اتمی، عضویت فعال در شورای عالی انرژی و عضویت فعال در شورای عالی آب توسط وزارت نیرو مستلزم بهره‌مند بودن از پشتیبانی پژوهشی است که در رشته حقوق، تنها سازمان موجود، گروه پژوهشی حقوق است.

۱ - ملاک تمیز و تفکیک فعالیت پژوهشی از سایر فعالیت‌ها (از جمله فعالیت علمی-کارشناسی) در این است که فعالیتی به‌عنوان فعالیت پژوهشی شناخته می‌شود که در مسئله، روش تحقیق، نتیجه تحقیق و یا سایر ارکان پژوهش، دارای نوآوری باشد (جاوید، محمدجواد، روش تحقیق در علم حقوق، تهران، مخاطب، ۱۳۹۱، صص ۷۸-۷۹).

مأموریت گروه پژوهشی حقوق پژوهشگاه نیرو

گروه پژوهشی حقوق پژوهشگاه نیرو سازمانی است:

ارزش آفرین و پژوهش محور^۱ مبتنی بر اصول حرفه‌ای^۲، ایفاکننده نقشی مؤثر در تولید و توسعه دانش حقوقی بومی^۳ و ارائه‌کننده خدمات رقابت‌پذیر^۴ با بهره‌گیری از آخرین تجربیات پیشرفته بشری^۵ در حوزه آب و آبفا، برق و انرژی‌های تجدیدپذیر (در حدود صلاحیت وزارت نیرو)^۶ در سطح ملی، منطقه‌ای و جهانی^۷.

شکل ۷- مأموریت گروه پژوهشی حقوق

۱- این دو مؤلفه که فعالیت گروه باید ۱- دارای ارزش افزوده و ۲- پژوهشی (انجام پژوهش و مدیریت آن) باشد، مستخرج است از: یک- مأموریت پژوهشگاه نیرو مندرج در برنامه راهبردی پژوهشگاه نیرو برای سال ۱۴۰۰، دو- عنوان مصوب گروه، سه- ذات پژوهش که مستلزم نوآوری و ایجاد ارزش افزوده در ارکان پژوهش است.

۲- این مؤلفه مستخرج است از: بیانیه سازمانی پژوهشگاه نیرو ابلاغی دی‌ماه ۱۳۹۸ دفتر مدیریت برنامه‌ریزی و کیفیت به‌خصوص بند ۱۴

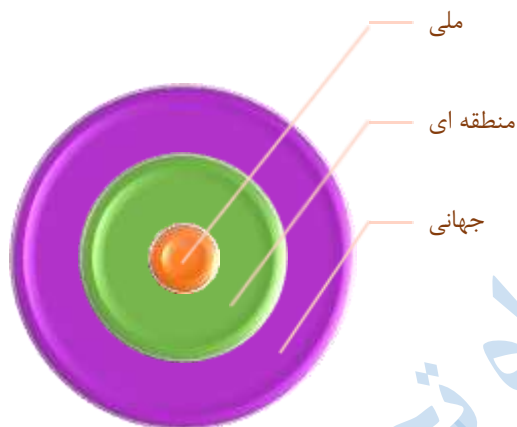
۳- این مؤلفه مستخرج است از: ۱- سند نقشه جامع علمی کشور.

۴- این مؤلفه مستخرج است از: بیانیه سازمانی پژوهشگاه نیرو ابلاغی دی‌ماه ۱۳۹۸ دفتر مدیریت برنامه‌ریزی و کیفیت به‌خصوص بندهای ۴ و ۹.

۵- این مؤلفه مستخرج است از: برنامه راهبردی ۱۴۰۴ وزارت نیرو، ذیل عنوان مأموریت وزارت نیرو.

۶- این مؤلفه مستخرج است از (به ترتیب تاریخ تصویب): ۱- اساسنامه پژوهشگاه نیرو، ۲- برنامه راهبردی ۱۴۰۴ وزارت نیرو.

۷ مؤلفه حوزه جغرافیایی مستخرج است از: ۱- سند نقشه جامع علمی کشور، ۲- برنامه راهبردی ۱۴۰۴ وزارت نیرو.

شکل ۸- سطوح فعالیت گروه پژوهشی حقوق

چشم انداز گروه

براساس سند چشم انداز ۱۴۰۴، جمهوری اسلامی ایران «جامعه‌ای توسعه یافته متناسب مقتضیات فرهنگی و جغرافیایی و تاریخی» و «برخوردار از دانش پیشرفته و توانا در تولید علم و فناوری» ترسیم شده است به گونه‌ای که بتواند به «جایگاه اول اقتصادی، علمی و فناوری در سطح منطقه آسیای غربی» دست یابد.

براساس سند چشم انداز ۱۴۰۴ وزارت نیرو، وزارت نیرو در افق چشم انداز جمهوری اسلامی ایران، سازمانی است بالنده که با برخورداری از مدیریت دانش محور، منابع انسانی کارآمد، ساختاری فراگیر و اثربخش، ظرفیت‌های غنی نرم افزاری و سخت افزاری خود اتکاء، به گونه‌ای عمل می کند تا کشور در مدیریت عرضه و تقاضا و دسترسی عادلانه همگان به: «برق مطمئن و پایا»، «آب سالم و کافی متناسب با ظرفیت‌های ملی» و «خدمات بهداشتی فاضلاب» در جهان پیشرو شناخته و نیز به عنوان مرکز راهبری برق در منطقه تثبیت شود.^۱

براساس سند چشم انداز ۱۴۰۴ پژوهشگاه نیرو، پژوهشگاه نیرو موسسه‌ای است دانش بنیان، با اعتبار جهانی و پیشرو در نوآوری‌های صنعت برق و انرژی.^۲

۱- <https://www.moe.gov.ir>

۲- <https://www.nri.ac.ir/>

چشم‌انداز گروه پژوهشی حقوق در سال ۱۴۰۴ هجری شمسی^۱: مرجع پژوهشی^۲ در حوزه «حقوق برق، آب و آبفا و انرژی‌های تجدید پذیر» در حدود صلاحیت وزارت نیرو در سطح «ملی» خواهد بود. به سخن دیگر، چشم‌انداز گروه پژوهشی حقوق، مرجع پژوهشی در صنعت آب و برق کشور و مورد استناد سیاست‌گذاران و سایر ذی‌نفعان قرار گیرد.

بیانیه مأموریت

شکل ۹- بیانیه مأموریت گروه پژوهشی حقوق

۱- دلایل انتخاب سال ۱۴۰۴:

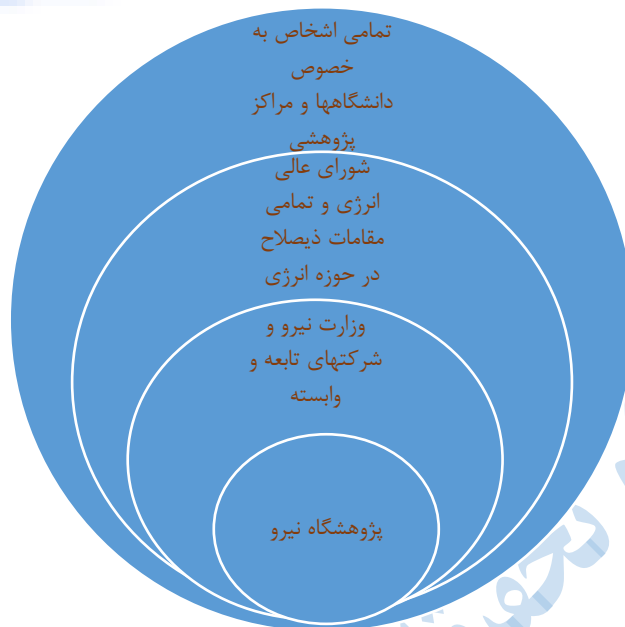
۱. چشم‌انداز علم و فناوری جمهوری اسلامی ایران در افق ۱۴۰۴ هجری شمسی
۲. برنامه راهبردی ۱۴۰۴ وزارت نیرو
۳. تغییرات سیاسی داخلی و تأثیر آن‌ها در حوزه سیاست‌های آب و انرژی کشور و قوانین مرتبط با آن‌ها. اجرای نقشه راه گروه پژوهشی حقوق از سال ۱۴۰۰ است که با انتخاب رئیس‌جمهور جدید و به تبع آن، آغاز به کار وزیر جدید نیرو همراه است.
- در نتیجه با توجه به اینکه برآیند عوامل تأثیرگذار سه‌گانه (به ترتیب) ۱- سیاست و حقوق، ۲- اقتصاد و ۳- محیط‌زیست، بر حوزه حقوق آب و انرژی، پس از سال ۱۴۰۴ متحول خواهند شد، افق زمانی نقشه راه، برای سال ۱۴۰۴ طراحی شده است.
- ۲- هدف‌گذاری مرجعیت پژوهشی مستظهر به اسناد بالادستی لازم‌الاجرائی است که پیش‌تر بیان شدند.

بیانیه ارزش^۱

شکل ۱۰- بیانیه ارزش گروه پژوهشی حقوق

۱- در این عنوان و عناوین چشم انداز و مأموریت، از بیانیه سازمانی پژوهشگاه نیرو اعلام شده در نامه داخلی شماره ۹۸/۱۰۰/۱۹۹۴۳ مورخ ۱۳۹۸/۱۰/۸ مدیر برنامه ریزی و کیفیت این پژوهشگاه و سند چشم انداز پژوهشگاه نیرو مندرج در تارنمای آن به نشانی زیر بهره گرفته شده است:
<https://www.nri.ac.ir/About-the-Institute/Introduction-to-Research/Document-of-future-perspective#3928188>
 (تاریخ مشاهده ۱۳۹۹/۵/۱۶)

شکل ۱۱- تحلیل میزان و عمق ذینفع بودن

براساس شناسایی و تحلیل زیست‌بوم، به نظر می‌رسد تنها مرجع موجود فعال پژوهشی در حوزه حقوق برق، آب و آبفا و انرژی‌های تجدید پذیر، گروه پژوهشی حقوق پژوهشگاه نیرو است. دفاتر حقوقی فعال در شرکت‌های مادر تخصصی و سازمان ساتبا، به دلیل حجم بالای فعالیت‌های جاری و محدودیت نیروی انسانی، امکان انجام پژوهش‌های حقوقی بنیادی، توسعه‌ای و کاربردی در صنعت آب و برق را ندارند. این امر به نوبه خود، موجب ایجاد فرصت برای گروه پژوهشی حقوق است که بتواند این خلأ را پر کند.

نتیجه‌گیری مرحله اول پروژه^۱

برنامه‌ریزی راهبردی اهمیت حیاتی برای رشد مراکز پژوهشی دارد. پروژه حاضر از نوع آینده‌نگاری و با بهره‌گیری از روش نقشه راه (از روش‌های متخصص محور) (Roadmap) و روش‌های مشارکتی و تعاملی (شناخت زیست‌بوم) است. برای انجام این برنامه‌ریزی، باید «موقعیت فعلی» گروه پژوهشی حقوق پژوهشگاه نیرو، «مقصد» و «چگونگی رسیدن به مقصد» تعیین شود. بر این اساس، گزارش مرحله اول به تحلیل اجمالی پاسخ به این سؤالات می‌پردازد. تعیین ارکان جهت ساز، شناخت و تحلیل محیط گروه در این گزارش برای پاسخ به این سؤالات انجام شده است. از ارکان محیط راهبردی، خود گروه پژوهشی حقوق است که با روش (SWOT) مورد تحلیل قرار گرفته است و نیز ذینفعان مورد تحلیل اجمالی قرار گرفته‌اند.

گروه پژوهشی حقوق، وابسته به پژوهشگاه نیرو است. مأموریت و چشم‌انداز و ارزش‌های این گروه را باید در نظام جایگاه و صلاحیت‌های پژوهشگاه نیرو براساس اصل انطباق و در حوزه حقوقی تعریف و تحلیل کرد. با توجه به اساسنامه پژوهشگاه نیرو،

۱ - همان‌گونه که در پیش‌گفتار بیان گردید، مراحل ۲ و ۳ پروژه نقشه راه تحقیقاتی گروه پژوهشی حقوق، در دست تهیه و تکمیل است.

صلاحیت (وظایف و اختیارات) پژوهشگاه نیرو تابعی از صلاحیت وزارت نیرو است. در فصل اول این گزارش، ارکان جهت ساز گروه پژوهشی حقوق پژوهشگاه نیرو، در پرتو مطالعه تطبیقی نقشه راه سازمان‌های متناظر، صلاحیت‌های پژوهشگاه نیرو، صلاحیت‌های وزارت نیرو، عضویت وزیر نیرو در شوراهای عالی (نظیر شوراهای عالی آب و انرژی)، مصوبات شورای عالی انقلاب فرهنگی، اصل ۴۴ قانون اساسی و سیاست‌های کلی آن و قانون اجرای آن سیاست‌ها و سیاست‌های کلی نظام تبیین و تحلیل شد.

بامطالعه و تحلیل اسناد بالادستی و قوانین و مقررات لازم‌الاجرای کشور در خصوص گروه و با اتخاذ رویکردی فعال و مسئولانه و با نگاهی به برنامه راهبردی پژوهشگاه و سایر نهادهای مشابه، چشم‌انداز گروه، کسب مرجعیت پژوهشی در سطح ملی در سال ۱۴۰۴ تعیین شد. بر این اساس، گروه پژوهشی حقوق در سال ۱۴۰۴ مرجع پژوهشی در حوزه «حقوق آب و انرژی» در حدود صلاحیت وزارت نیرو در سطح «ملی» خواهد بود که با ایجاد و مدیریت شبکه دانش و تبادل سازمان‌یافته تجربیات و انباشت آن دو در کشور، مورد استناد سیاست‌گذاران و سایر ذی‌نفعان قرار می‌گیرد. دلایل انتخاب سال ۱۴۰۴، الزامات چشم‌انداز علم و فناوری جمهوری اسلامی ایران در افق ۱۴۰۴ هجری شمسی، و الزامات برنامه راهبردی ۱۴۰۴ وزارت نیرو و تغییرات سیاسی داخلی (تغییر دولت) است.

گروه پژوهشی حقوق پژوهشگاه نیرو سازمانی است ارزش‌آفرین و پژوهش محور مبتنی بر اصول حرفه‌ای، ایفاکننده نقشی مؤثر در تولید و توسعه دانش حقوقی بومی و ارائه‌کننده خدمات رقابت‌پذیر با بهره‌گیری از آخرین تجربیات پیشرفته بشری در حوزه آب و انرژی (در حدود صلاحیت وزارت نیرو) در سطح ملی، منطقه‌ای و جهانی. این دو مؤلفه که فعالیت‌های گروه باید ۱- دارای ارزش‌افزوده و ۲- پژوهشی (انجام پژوهش و مدیریت آن) باشد، مستخرج است از: ۱- مأموریت پژوهشگاه نیرو مندرج در برنامه راهبردی پژوهشگاه نیرو برای سال ۱۴۰۰، ۲- عنوان مصوب گروه، ۳- ذات پژوهش که مستلزم نوآوری و ایجاد ارزش‌افزوده در ارکان پژوهش است. هرچند در برنامه راهبردی پژوهشگاه نیرو بر حوزه «برق و انرژی» تصریح شده است و حوزه «آب» در مأموریت پژوهشگاه نیامده است، با توجه به اینکه موسسه تحقیقات آب، فاقد گروه حقوقی است و چشم‌اندازی برای فعالیت در بخش پژوهش حقوقی نیز در این موسسه وجود ندارد، و با توجه به ابراز و درخواست مدیرکل حقوقی وزارت نیرو مبنی بر اینکه گروه پژوهشی حقوق پژوهشگاه نیرو در حوزه پژوهش‌های حقوق آب نیز ورود یابد، و با توجه به نیاز کشور، حوزه آب نیز در مأموریت گروه درج شده است.

منابع و مأخذ:

الف- منابع فارسی:

۱. امامی، محمد و استوارسنگری، کوروش (۱۳۸۸)، حقوق اداری، چاپ هفتم، جلد اول، تهران، میزان.
۲. بنی اسدی، مصطفی و محسنی، رضا. (۱۳۹۳). «اثر شوک‌های دائمی و موقت بهره‌وری بر شدت مصرف انرژی در ایران (کاربرد روش بلانچارد-کوآ)»، پژوهشنامه اقتصاد انرژی ایران، دوره ۳، ش ۱۰.
۳. پوررضا، رسول، «رسالت آموزش در کسب مرجعیت علمی، از منظر نقشه جامع علمی کشور»، مجموعه مقالات اولین همایش ملی آموزش در ایران ۱۴۰۴۰، تهران، پژوهشکده سیاست‌گذاری علم، فناوری و صنعت، ۱۳۹۰.
۴. جاوید، محمدجواد، روش تحقیق در علم حقوق، تهران، مخاطب، ۱۳۹۱.
۵. جورلی، مجتبی؛ صادقی، حسین؛ ناصری، علیرضا و عاقلی، لطفعلی (۱۳۹۶)، تخمین منافع سلامت ناشی از بهبود سوخت نیروگاه حرارتی منتظر قائم با استفاده از SIMPACTS، پژوهشنامه اقتصاد انرژی ایران، سال ششم، شماره ۲۴.
۶. خیامی، نسرین و خیامی، علیرضا (۱۳۸۴)، شورای عالی انرژی و مدیریت انرژی در کشور، پنجمین همایش ملی انرژی، تهران، کمیته ملی انرژی جمهوری اسلامی ایران، معاونت امور برق و انرژی وزارت نیرو.
۷. رضانی قوام‌آبادی، محمدحسین، «حفاظت از محیط‌زیست در حقوق اساسی جمهوری اسلامی ایران»، دیدگاه‌های حقوق قضایی، شماره ۶۳، پاییز ۱۳۹۲.
۸. «روایتی از بهره‌وری انرژی در ایران»، شرکت مشاوره مدیریت آریانا، گزارش مورخ ۱۳۹۹/۳/۱۰.
۹. رودی، کمیل، دانشگاه و مرجعیت علمی مبتنی بر تجربه دانشگاه امام صادق (ع)، تهران، انتشارات دانشگاه امام صادق، ۱۳۸۹.
۱۰. رهبر، فرهاد و حسن حسین‌زاده، «تبیین ارتباط اقتدار و مرجعیت علمی و فناوری ج.ا.ا. در جهان با اقتدار و امنیت ملی براساس مبانی انقلاب اسلامی»، پژوهش‌های انقلاب اسلامی، ش ۱۲، بهار ۱۳۹۴.
۱۱. شاریان، عطیه و لطفعلی‌پور، محمدرضا. (۱۳۹۵). «نقش کارایی انرژی در بهبود محیط‌زیست در کشورهای منتخب صادرکننده نفت (به روش داده‌های تابلویی)»، مجله اقتصاد و توسعه منطقه‌ای، سال بیست و سوم، شماره ۱۱.
۱۲. صورتجلسه و مصوبات هیئت امنای پژوهشگاه نیرو، ۱۳۹۷.
۱۳. فتحی، بهرام و خداپرست مشهدی، مهدی و همایونی‌فر، مسعود و سجادی‌فر، سیدحسین (۱۳۹۶)، «مطالعه مقایسه‌ای کارایی انرژی، زیست‌محیطی در کشورهای در حال توسعه با رویکرد ستانده مطلوب و نامطلوب در محیط رقابتی»، فصلنامه پژوهش‌ها و سیاست‌های اقتصادی، سال بیست و پنجم، ش ۸۱، ۸۵-۱۲۱.
۱۴. فرج‌زاده، زکریا (۱۳۹۴)، «شدت انرژی در اقتصاد ایران: اجزا و عوامل تعیین‌کننده»، پژوهشنامه اقتصاد انرژی ایران، دوره ۴، ش ۱۵.
۱۵. قانون استقلال شرکت‌های توزیع برق در استان‌ها مصوب ۱۳۸۴.

۱۶. قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۷۵ و ۱۳۹۲
۱۷. قاضی، ابوالفضل، بایسته‌های حقوق اساسی، تهران: نشر میزان، چاپ هجدهم، ۱۳۸۴.
۱۸. - قبادی، عبدالحمید، «مرجعیت علمی با رویکرد اسلامی»، روزنامه رسالت، ۱۳۸۵/۵/۱۴.
۱۹. کتاب قوانین برق، گردآورندگان علی‌یار ارشدی، حسین مهدی‌زاده کسرینه، بهزاد بقایی و سمانه جان‌زمین، تهران، پژوهشگاه نیرو، ۱۳۹۸.
۲۰. گودرزی، غلامرضا و رودی، کمیل، «تبیین مرجعیت علمی برای نهادهای علمی کشور با رویکرد تئوری مفهوم‌سازی بنیادی»، سیاست علم و فناوری، ش ۱۴، زمستان ۱۳۹۰.
۲۱. لطیفی، میثم، طهماسبی بلوک آبادی، رضا، جوادی، مجتبی، میرزایی هاوشکی، محمدحسن، «استخراج و اولویت‌بندی راهبردهای نیل به مرجعیت علمی ج.ا.ایران با روش تحلیل عملکرد- اهمیت (IPA)»، راهبرد، سال بیست و هفتم، ش ۸۶، بهار ۱۳۹۷.
۲۲. مجموعه قوانین و مقررات آب، برق و آب و فاضلاب، تهران، شرکت برق منطقه‌ای تهران، چاپ دوم، ۱۳۹۵؛ و کتاب قوانین برق، تهران، پژوهشگاه نیرو، ۱۳۹۸.
۲۳. مجموعه قوانین و مقررات استنادی و کاربردی در صنعت برق، گردآوری سعید حسنی کوشکنو، یزد: انتشارات اندیشمندان یزد، ۱۳۹۷.
۲۴. مشهدی، علی، «اساسی سازی ماهوی حق بر محیط‌زیست در حقوق ایران و فرانسه»، مطالعات حقوق تطبیقی، دوره ۵، شماره ۲، پاییز و زمستان ۱۳۹۳.
۲۵. مشهدی، علی و کشاورز، اسماعیل، «تأملی بر مبانی فلسفی حق بر محیط‌زیست سالم»، پژوهش‌نامه حقوق اسلامی، دوره ۱۳، شماره ۳۶، تابستان ۱۳۹۲.
۲۶. موسی‌زاده، ابراهیم (۱۳۹۸)، حقوق اداری، تهران: دادگستر.
۲۷. نظری منتظر، علی و سیمایی صراف، حسین، «خصوصی سازی شرکت های توزیع نیروی برق: بایسته‌های تقنینی و حقوقی»، فصلنامه پژوهش‌های سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی انرژی، ۱۳۹۶، شماره ۳.
۲۸. نوروزی، محمد و پیله‌فروش، میثم (۱۳۹۷)، «درباره تشکیل وزارت انرژی: ۱. دلایل عدم موفقیت شورای عالی انرژی»، گزارش کارشناسی مرکز پژوهش‌های مجلس، شماره مسلسل: ۱۵۹۱۶.
۲۹. ویژه، محمدرضا، «تأملی بر سلسله‌مراتب هنجارها در نظام حقوقی جمهوری اسلامی ایران»، راهبرد، شماره ۵۰، بهار ۱۳۸۸.
۳۰. هفرون، رافائل ج. (۱۳۹۴)، مقدمه‌ای بر حقوق انرژی، ترجمه علی اکبر سیاهپوش، تهران: مجد.
۳۱. یعقوبی، مهدی، «الزامات توسعه فناوری برای ارتقای کیفیت و توان رقابت‌پذیری زغال‌سنگ کک‌شوی ایران»، گزارش کارشناسی مرکز پژوهش‌های مجلس، شماره مسلسل: ۱۶۵۵۷، تاریخ انتشار: ۱۳۹۸/۵/۱۲.

ب- منابع لاتین

1. Heffron, Raphael J. (2015), Energy Law: An Introduction, Springer.
2. MANVILLE, C., HINRICHS, S., PARKS, S., KAMENETZKY, A., GUNESHEKAR, S., WILKINSON, B., & GRANT, J., (2015). "CHARACTERISTICS OF HIGH-PERFORMING RESEARCH UNITS", THE POLICY INSTITUTE AT KING'S COLLEGE LONDON AND RAND EUROPE, p. 6.
3. Roggenkamp, M; Redgwell, C; Ronne, A; Guayo, I Del (2016), Energy Law in Europe, oxford.
4. Vrijer, Ivo de, "Scientific authority in decline? The Discussion about the HPV Vaccination viewed through the Eyes of the Stakeholders", Master Thesis, University of Twente, 2012.

ج- سایتها

1. <https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=11834>
2. <https://www.nri.ac.ir>
3. <https://www.energy.gov>
4. <https://www.iribnews.ir>
5. <https://www.ripi.ir>
6. <https://pennstatelaw.psu.edu>
7. <https://www.uts.edu.au>
8. <https://law.olemiss.edu>
9. <http://swc.moe.gov.ir>
10. <http://news.moe.gov.ir>
11. www.moe.gov.ir

پژوهشگاه نیرو

نام گزارش: تعیین مقررات حاکم بر قراردادهای تجاری سازی در پژوهشگاه نیرو^۱

واحد مجری پروژه: گروه پژوهشی حقوق مجری پروژه: دفتر تجاری سازی و اکتساب فناوری

ناظر پروژه: دکتر محمدبرزگر خسروی

تجاری سازی دانش، هم ارزش است و هم نیاز امروز جوامع در حال توسعه. امروزه این نیاز شناسایی شده و مورد توجه جدی دولتمردان قرار گرفته است؛ چراکه از دلایل مهم توسعه یافتگی در هر جامعه‌ای، حرکت در مسیر تجاری سازی دانش است. تجاری سازی و یا تولید ثروت از علم و دانش، در تمام جوامع امری پسندیده است و در جامعه ایرانی، امری ضروری است، زیرا جامعه ایرانی هم جامعه‌ای جوان است و هم جامعه‌ای دارای دانش‌آموختگان متعدد در رشته‌های فنی - مهندسی که این دو موضوع در ایران اسلامی، تجاری سازی را از اهمیتی دوچندان، برخوردار کرده است.

نظر به ضرورت توسعه و حمایت از توسعه فناوری‌ها و تجاری سازی دانش در صنعت برق و نظر به مأموریت پژوهشی و اختصاصی که پژوهشگاه نیرو در صنعت برق کشور دارد و با توجه به وظیفه جدید پژوهشگاه نیرو در زمینه‌ی مدیریت تحقیقات صنعت برق^۲ و شناسایی پژوهشگاه نیرو به عنوان یک «سازمان توسعه‌ای» توسط هیئت محترم وزیران، پروژه‌ای با عنوان «به روز رسانی قراردادهای تجاری سازی پژوهشگاه نیرو» به تصویب رسید. در این پروژه، برخی قراردادهای تجاری سازی در پژوهشگاه نیرو، با رعایت الزامات قانونی حاکم (قانون اجرای سیاست‌های کلی اصل ۴۴ قانون اساسی و ...) و توجه به برنامه جامع علمی کشور، سیاست‌های اقتصاد مقاومتی، سیاست کلی نظام در بخش علم و فناوری، سند چشم‌انداز بیست ساله و قانون برنامه ششم توسعه ج.ا. ایران، به روز رسانی شده است. امیدوارم از این گزارش، به «نوشتار حداکثر استفاده از ظرفیت‌های قانونی برای رفع موانع تجاری سازی در پژوهشگاه نیرو» تعبیر کنند.

همکاران اصلی پروژه: آقای مسعود سلوک و آقای مهدی هفتانی

همکاران افتخاری پروژه: آقای دکتر علی نظری منتظر و خانم دکتر مینا حسینی.

در اینجا لازم است از یکایک همکاران یاد شده و از جناب آقای دکتر علیرضا اسدی (مجری محترم پروژه)؛ صمیمانه تشکر و

قدردانی نمایم.

مدیر پروژه: دکتر حسین مهدی زاده

۱ - گزارش مندرج در این برونداد یک فصل از هشت فصل پروژه به روز رسانی قراردادهای تجاری سازی پژوهشگاه نیرو می باشد.

۲ - نظام نامه مدیریت و راهبری پژوهش و فناوری وزارت نیرو ابلاغی طی نامه شماره ۹۴/۱۰۴۴۲/۵۰/۱۰۰ مورخ ۱۳۹۴/۱/۱۶ وزیر محترم نیرو.

مقدمه:

برای تبیین و تعیین مقررات حاکم بر قراردادهای تجاری سازی در پژوهشگاه نیرو، ابتدا لازم است اصل مجوز سرمایه گذاری پژوهشگاه نیرو در بخش تحقیق و توسعه در صنعت برق مشخص شود. به عبارت دیگر، ابتدا باید به این سؤال پاسخ داده شود که آیا پژوهشگاه نیرو می تواند آورده ی نقدی از محل بودجه های دولتی خود برای تحقیق و توسعه (R&D) به «بخش غیردولتی» اختصاص دهد؟ در صورت مثبت بودن پاسخ، کدام شرایط و مقدمات لازم برای مشارکت مالی پژوهشگاه نیرو در تجاری سازی^۳، باید مدنظر قرار گیرد؟

برای پاسخ به سؤالات بالا، ضرورت دارد که «فاز تحقیقات تا اکتساب فناوری» از «فاز تجاری سازی» تفکیک شود. زیرا سرمایه گذاری های جدید پژوهشگاه نیرو در «فاز تحقیقات تا اکتساب فناوری» و یا به عبارت دیگر در «بخش تحقیق و توسعه صنعت برق»، مشمول مقررات قانون اجرای سیاست های کلی اصل ۴۴ قانون اساسی، قرار نمی گیرد.

برای تفکیک «فاز تحقیقات تا اکتساب فناوری» از «فاز تجاری سازی»، از معیار مندرج در دستورالعمل اجرایی ماده ۵۶ قانون الحاق برخی مواد به قانون تنظیم بخشی از مقررات مالی دولت (۲) که به تصویب شورای عالی عتف (علوم، تحقیقات و فن آوری) رسیده و به شماره ۳/۱۲/۲۲۱۱ مورخ ۱۳۹۴/۱۲/۱۹ ابلاغ شده است، پیروی کرده ایم.

بخش اول - مراحل مختلف تجاری سازی**۱ - مرحله افشاء ایده****- مدل قراردادی: قرارداد محرمانگی**

اولین مرحله در فرایند تجاری سازی و سرمایه گذاری خطرپذیر، افشاء ایده است. صاحب ایده در این مرحله نگرانی عمده ای برای سرقت ایده دارد. در نظام حقوقی ایران اسرار تجاری از حمایت برخوردار است. لیکن ایده یک شخص قبل از ارزیابی و تبدیل شدن به نموده های خارجی (نظیر نقشه ها و طرح های صنعتی) مصداق اسرار تجاری به معنای دقیق آن است. از این رو تنها ظرفیت موجود برای حمایت از صاحب ایده، قرارداد محرمانگی است که به موجب آن دریافت کننده اطلاعات متعهد می شود از افشاء ایده خودداری کند. در غیر این صورت کلیه خسارات وارده به صاحب ایده، باید از ناحیه افشاء کننده جبران شود. اهمیت رازداری (هم از لحاظ مسئولیت های حقوقی طرفین و هم از لحاظ تضمین موفقیت قراردادها)، توجه به ابعاد گوناگون محرمانگی در قالب یک قرارداد جداگانه را توجیه می کند. مضافاً آنکه قبل از عقد قرارداد همکاری مشترک، موضوع حفظ رازداری، صرفاً با انعقاد قرارداد محرمانگی میسر می شود.

۳- براساس تعریف تجاری سازی در بند د ماده ۱ آئین نامه اجرایی قانون حمایت از شرکت های دانش بنیان به شماره ۱۴۱۶۰۲/ت ۴۶۵۱۳ هـ مورخ ۱۳۹۱/۸/۲۱، تجاری سازی به این شرح تعریف شده است: فعالیت های مرتبط با عرضه محصول یا خدمت جدید مبتنی بر ایده ها یا فناوری های جدید که شامل تمامی فرایندهای مرتبط از جمله ثبت اختراع، ارزش گذاری فناوری، اعطای امتیاز، انتقال و انتشار و کسب سایر فناوری های مورد نیاز (مکمل) و پرداخت حق امتیازهای مرتبط، جذب سرمایه و منابع (نمونه سازی، طراحی صنعتی فرایند یا محصول جدید، انجام آزمون ها و دریافت تأییدیه های لازم، تولید آزمایشی، بازاریابی و رفع اشکال) و همچنین خدمات پشتیبانی تخصصی تجاری سازی (شامل فعالیت های مشاوره، مدیریت فناوری، طراحی محصول و فرایند، خدمات استاندارد سازی، اندازه سنجی و خدمات آزمایشگاهی) می شود.

۲- مرحله تولید دانش فنی

- مدل قراردادی: مشارکت در تولید دانش فنی

دومین مرحله در فرآیند تجاری سازی، تبدیل ایده به نمود خارجی است که مهم ترین مصداق آن دانش فنی است. دانش فنی از مرحله ایده گذر کرده و مستقلاً اسرار تجاری محسوب می گردد؛ بنابراین حمایت های قانونی در خصوص این مرحله از تجاری سازی کافی است. در این مدل قراردادی، نگرانی از افشاء، کاهش یافته و اعتماد شکل گرفته میان طرفین، آن ها را به سوی مشارکت در تولید دانش فنی سوق داده است. در این مدل قراردادی با رعایت مأموریت پژوهشگاه نیرو، ضمن حفظ منافع پژوهشگاه به عنوان دستگاه دولتی سرمایه گذار، تلاش شده است تا حداکثر انگیزه لازم برای ورود بخش خصوصی به منظور توسعه و تولید دانش فنی (با هدف بومی سازی و در ادامه تجاری سازی آن)، فراهم شود.

۳- مرحله تولید نمونه صنعتی

- مدل قراردادی: مشارکت در تولید نمونه صنعتی

تولید نمونه صنعتی زمان بر و هزینه بر است. از سوی دیگر نیاز به تجهیزات خاصی جهت تولید و تست های اولیه دارد. صاحبان ایده و شرکت های نوپا از این امکانات غالباً محروم هستند. مدل قراردادی تولید نمونه صنعتی، تعهدات و حقوق طرفین در راستای تولید نمونه صنعتی را مشخص کرده و در عوض سرمایه گذاری صورت گرفته توسط پژوهشگاه نیرو، عواید ناشی از تولید محصول صنعتی و همچنین مالکیت فکری مربوط به آن را تعیین می کند.

۴- مرحله بازاریابی و فروش محصول (تجاری سازی)

- مدل قراردادی: تولید انبوه و تجاری سازی محصول نهایی

امروزه بازاریابی و فروش یکی از رشته های تخصصی مدیریت بازرگانی است. نمی توان انتظار داشت مهندسان و تکنسین های فنی از دانش مربوط به بازاریابی و فروش محصولات کاملاً مطلع باشند. بازاریابی خارجی با توجه به مشکلات تحریم نیز امروزه امری تخصصی است؛ بنابراین به کارگیری متخصصین امر در این حوزه، لازم است. بدون بازاریابی موفق، ممکن است محصولی هرچند بی نظیر، جایگاه خود را پیدا نکرده و هزینه های صورت گرفته نیز بازنگردد. در این مدل قراردادی، حقوق و تعهدات طرفین با هدف بازاریابی و افزایش فروش مشخص شده و مکانیزم «تسهیم درآمد» حاصل از فروش، با توجه به آورده طرفین، تعیین می شود.

۵- مرحله فروش و توسعه بازار

- مدل قراردادی: ارائه خدمات جانبی تجاری سازی

پس از رونق اولیه فروش، ممکن است در طول فروش مشکلاتی نظیر مطرح شدن دعوی رقابتی، دعوی مربوط به مالکیت فکری و مشکلات مالی و مالیاتی بروز نماید. همچنین ممکن است نیاز به بازبینی استراتژی ورود به بازار یا توسعه بازار باشد. مدل قراردادی خدمات جانبی به صاحبان محصولات تجاری این امکان را می دهد که بتوانند به طور یکپارچه از خدمات حقوقی، مالیاتی، مالی، گمرکی و صادراتی، توسعه بازار و مدیریت استراتژیک بهره مند شوند و هزینه آن را به عنوان درصدی از عواید توسعه فروش به ارائه دهنده خدمت پرداخت نمایند. در این مدل پژوهشگاه می تواند از طریق صندوق پژوهش و فناوری صنعت برق یا ایجاد یک موسسه تخصصی «با رعایت تشریفات قانونی» به ارائه این خدمات اقدام نموده و در قالب قرارداد آن را به بخش های خصوصی متقاضی ارائه کند.

بخش دوم- سرمایه‌گذاری پژوهشگاه نیرو در فاز تحقیقات تا اکتساب فناوری (از ایده تا تولید محصول نمونه)

مهم‌ترین قانون حاکم بر «موضوع سرمایه‌گذاری توسط پژوهشگاه نیرو»، قانون اجرای سیاست‌های کلی اصل ۴۴ قانون اساسی (مصوب ۱۳۸۶ با اصلاحات بعدی) می‌باشد که این قانون، قلمرو فعالیت‌های اقتصادی دولت را تعیین می‌کند. از یکسو، مطابق صدر تبصره ۲ ماده ۳ این قانون، «فعالیت‌های حوزه‌های سلامت، آموزش، تحقیقات و فرهنگ، مشمول الزامات این قانون نمی‌باشند» و از سوی دیگر، مطابق قسمت دوم همان تبصره، «هرگونه توسعه توسط بخش‌های دولتی و غیردولتی و همچنین هرگونه واگذاری به بخش غیردولتی در این حوزه‌ها (فعالیت‌های حوزه‌های سلامت، آموزش، تحقیقات و فرهنگ) مطابق لایحه‌ای خواهد بود که ظرف مدت یک سال از ابلاغ این قانون به تصویب مجلس شورای اسلامی می‌رسد»، که این لایحه، تاکنون به تصویب قانون‌گذار نرسیده است. بنابراین می‌توان نتیجه گرفت که «آن دسته از اقدامات پژوهشگاه نیرو که عنوان «تحقیقات» بر آن صدق نماید، مشمول الزامات قانون اجرای سیاست‌های کلی اصل ۴۴ قانون اساسی، قرار نمی‌گیرد».

به‌منظور تبیین قصد قانون‌گذار از کلمه «تحقیقات»، باید ابتدا تعریف آن را در متون قانونی جستجو کرد. عبارت تحقیقات هرچند در برخی متون قانونی به کاررفته، لیکن توسط قانون‌گذار تعریف نشده است. البته در یک قانون و یک مقرره که در راستای قانون فوق‌الذکر نیستند؛ دامنه تحقیقات (و نه تعریف آن) ذکر شده‌اند.^۴

ماده ۵۶ قانون الحاق برخی مواد به قانون تنظیم بخشی از مقررات مالی دولت (۲) مصوب ۱۳۹۳/۱۲/۴ مجلس شورای اسلامی، اشعار می‌دارد: «کلیه دستگاه‌های اجرائی موضوع ماده (۵) قانون مدیریت خدمات کشوری و دستگاه‌های موضوع ماده (۵۰) قانون الحاق موادی به قانون تنظیم بخشی از مقررات مالی دولت (۱) مصوب ۱۳۸۴/۸/۱۵ مکلفند علاوه بر اعتبارات پژوهشی که ذیل دستگاه در قوانین بودجه سالانه منظور شده است، یک درصد (۱٪) از اعتبارات تخصیص یافته هزینه‌ای به‌استثنای فصول (۱) و (۶) و در مورد شرکت‌های دولتی از هزینه‌های غیرعملیاتی را برای امور پژوهشی و توسعه فناوری هزینه کنند.

تبصره- دستگاه‌های مذکور ضمن رعایت چهارچوب نقشه جامع علمی کشور و اولویت‌های تحقیقاتی دستگاه ذی‌ربط که به تصویب شورای عالی علوم، تحقیقات و فناوری می‌رسد مکلفند نحوه هزینه کرد این ماده را هر شش ماه یک‌بار به شورای عالی علوم، تحقیقات و فناوری و مرکز آمار ایران گزارش دهند...».

دستورالعمل ماده ۵۶، در جلسه مورخ ۱۳۹۴/۱۲/۲۵ شورای عالی عتف، به تصویب رسید. این دستورالعمل تنها مستند قانونی است که در آن کلمه «تحقیق» به همراه «عبارت توسعه» و توأمان با عنوان «تحقیق و توسعه» تعریف شده است. در جدول ماده یک این دستورالعمل (که به تعاریف پرداخته است)، دسته‌بندی و فعالیت‌های تحقیق و توسعه و معیارهای آن مشخص شده‌اند. به دلیل تفصیل مفاد این جدول، آنچه که در راستای هدف این گزارش از صراحت متن آن برمی‌آید، آن است که مرحله تحقیق و توسعه صرفاً «تا قبل از تولید تجاری محصول یا خدمت» را شامل می‌شود و فعالیت‌هایی نظیر تجاری‌سازی و بازاریابی قطعاً

۴- اگرچه استناد به این متون، به معنای قبول معنی ذکر شده در آن‌ها در لفظ تحقیقات در قانون اجرای سیاست‌های کلی اصل ۴۴ قانون اساسی نیست، لیکن تا حدودی به تبیین آن کمک کرده و در برابر دستگاه‌های نظارتی نیز قابل استناد است.

تحقیق و توسعه نیستند؛ بنابراین «فعالیت‌ها تا قبل از مرحله تولید تجاری»، تحقیق و توسعه محسوب می‌شوند و پژوهشگاه نیرو باید یک درصد از اعتبارات تخصیص یافته هزینه‌ای را در این فعالیت‌ها هزینه کند و نسبت به مازاد نیز، حکم صدر تبصره ۲ ماده ۳ قانون اجرای سیاست‌های کلی اصل ۴۴ قانون اساسی جاری بوده و پژوهشگاه نیرو صرفاً مجاز به سرمایه‌گذاری در فعالیت‌های مندرج در این دستورالعمل می‌باشد.

نتیجه: نظر به این که فعالیت‌های تحقیقاتی پژوهشگاه نیرو قبل از تاریخ تصویب قانون اجرای سیاست‌های کلی اصل ۴۴ قانون اساسی (۱۳۸۶/۱۱/۰۸) وجود داشته و در این زمینه، اساسنامه‌ی پژوهشگاه نیرو (مصوب ۱۳۷۵/۰۲/۰۵)، صلاحیت این پژوهشگاه را در انجام تحقیقات صنعت برق معین کرده است؛ بنابراین سرمایه‌گذاری‌های جدید پژوهشگاه نیرو در «فاز تحقیقات تا اکتساب فناوری» و یا به عبارت دیگر در «بخش تحقیق و توسعه صنعت برق»، مشمول مقررات قانون اجرای سیاست‌های کلی اصل ۴۴ قانون اساسی، قرار نمی‌گیرد. البته به منظور انتخاب طرف قرارداد، پژوهشگاه نیرو باید مقررات زیر را رعایت کند:

- ۱- رعایت اساسنامه^۵ پژوهشگاه نیرو؛
- ۲- رعایت مقررات آیین‌نامه‌ی مالی و معاملاتی پژوهشگاه نیرو مصوب ۱۳۹۵/۱۲/۰۷ که در تاریخ ۱۳۹۷/۰۴/۱۰ به تأیید وزیر محترم علوم، تحقیقات و فناوری رسیده است.
- ۳- رعایت «دستورالعمل نحوه‌ی انجام مناقصه و مزایده در معاملات عمده»^۶ مصوب ۱۳۹۵/۱۲/۰۷ هیئت امنای پژوهشگاه نیرو.
- ۴- رعایت ماده ۲۲ قانون بهبود مستمر محیط کسب و کار مصوب ۱۳۹۰/۱۱/۱۶ مجلس شورای اسلامی.^۷

۵- ماده ۳ اساسنامه پژوهشگاه نیرو (مصوب ۱۳۷۵/۰۲/۰۵ شورای گسترش آموزش عالی) در مقام تعیین وظایف پژوهشگاه نیرو مقرر می‌دارد؛ بند ۱ ماده ۳ اساسنامه: انجام طرح‌های پژوهشی بنیادی، کاربردی و توسعه‌ای با هدف دستیابی به دانش فنی و مورد نیاز وزارت نیرو به داخل کشور و با توجه به اصل توسعه پایدار.

بند ۴ ماده ۳ اساسنامه: انجام فعالیت‌های ضروری در جهت به کارگیری نتایج تحقیقات.

بند ۱۰ ماده ۳ اساسنامه: مطالعه و تحقیق در مورد ساخت و تأمین نیازهای بنیادی و فنی انواع نیروگاه‌ها، پست‌ها، خطوط انتقال نیرو و سایر مسائل مرتبط با وزارت نیرو و کارخانجات وابسته به آن.

۶- معاملات دولتی به ۳ دسته کوچک، متوسط و بزرگ تقسیم می‌شوند که در سال ۱۳۹۹، معاملاتی که مبلغ برآورد اولیه آن‌ها بیش از ۴/۵۰۰/۰۰۰/۰۰۰ ریال، باشد، معامله بزرگ محسوب می‌شود.

۷- ماده ۲۲ قانون بهبود مستمر محیط کسب و کار مقرر می‌دارد: «کلیه دستگاه‌های اجرایی مکلفند در انتخاب طرف قرارداد در معاملات خود از جمله پیمانکاری‌ها و امثال آن‌ها، چنانچه اشخاص حقوقی بخش عمومی اعم از دولتی و غیردولتی و اشخاص حقیقی و حقوقی بخش‌های تعاونی و خصوصی از لحاظ ضوابط عمومی انتخاب طرف قرارداد در شرایط برابر باشند، اشخاص حقیقی و حقوقی بخش‌های تعاونی و خصوصی را در اولویت قرار دهند». در گزارش نظارتی مرکز پژوهش‌های مجلس آمده است «حکم ماده ۲۲» اجرا شده است. در گزارش دبیرخانه شورای گفتگو نیز آمده است یکی از موانع اجرای این حکم، شبهه مغایرت آن با ماده ۷۹ قانون محاسبات عمومی است. «به نقل از گزارش نظارتی مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، کد موضوعی: ۲۲۰- شماره مسلسل ۱۵۶۲۳- دی‌ماه ۱۳۹۶. برای اطلاع بیشتر به هیئت مقررات زدایی و بهبود محیط کسب و کار در وزارت امور اقتصادی و دارایی، مراجعه کنید.

پژوهشگاه نیرو

۵- رعایت آیین‌نامه ارزش‌گذاری دارایی‌های نامشهود در طرح‌های سرمایه‌گذاری مصوب ۱۳۹۶/۰۲/۱۷ هیئت محترم وزیران (با اصلاحیه مورخ ۱۳۹۸/۱۰/۰۴).

جدول ۱-۳- مواد قانونی مرتبط با سرمایه‌گذاری پژوهشگاه نیرو در فاز تحقیقات تا اکتساب فناوری

ردیف	عنوان ماده قانونی	حوزه و نحوه تأثیر
۱	تبصره ۲ ماده ۳ قانون اجرای سیاست‌های کلی اصل ۴۴ قانون اساسی	به موجب این تبصره، فعالیت‌های حوزه تحقیقات، مشمول الزامات قانون اجرای سیاست‌های کلی اصل ۴۴ قانون اساسی، قرار نمی‌گیرند.
۲	ماده ۱ قانون احکام دائمی برنامه‌های توسعه مصوب ۱۳۹۵/۱۱/۱۰	با توجه به عدم شمول فعالیت‌های حوزه تحقیقات، مطابق تبصره ۲ ماده ۳ قانون اجرای سیاست‌های کلی اصل ۴۴ قانون اساسی، پژوهشگاه نیرو مستغنی از استناد به معافیت مندرج در قانون احکام دائمی برنامه‌های توسعه کشور است.
۳	ماده ۲۲ قانون بهبود مستمر محیط کسب و کار مصوب ۱۳۹۰/۱۱/۱۶ مجلس شورای اسلامی	به منظور تعیین طرف قرارداد، در صورت شرایط برابر، می‌بایست به اشخاص خصوصی و تعاونی، اولویت داده شود.
۴	اساسنامه پژوهشگاه نیرو مصوب ۱۳۷۵/۰۲/۰۵ شورای گسترش آموزش عالی	در تنظیم قراردادهای تجاری‌سازی، شامل: مشارکت در تولید دانش فنی و مشارکت در تولید نمونه صنعتی، رعایت مفاد اساسنامه پژوهشگاه نیرو، ضروری است.
۵	آیین‌نامه مالی و معاملاتی پژوهشگاه نیرو مصوب ۱۳۹۵/۱۲/۰۷	در تنظیم قراردادهای تجاری‌سازی، شامل: مشارکت در تولید دانش فنی و مشارکت در تولید نمونه صنعتی، رعایت مفاد آیین‌نامه مالی و معاملاتی پژوهشگاه نیرو، ضروری است.
۶	آیین‌نامه ارزش‌گذاری دارایی‌های نامشهود در طرح‌های سرمایه‌گذاری مصوب ۱۳۹۶/۰۲/۱۷ هیئت محترم وزیران (با اصلاحیه مورخ ۱۳۹۸/۱۰/۰۴)	با توجه به تعاریف مندرج در این آیین‌نامه، ارزش‌گذاری دارایی‌های نامشهود باید با رعایت فرآیندهای مقرر در این آیین‌نامه، انجام شود. با توجه به اینکه در پژوهشگاه نیرو مصوبه‌ای در این خصوص وجود ندارد، لذا علیرغم حکم ماده ۱ قانون احکام دائمی برنامه‌های توسعه کشور ^۸ ، پژوهشگاه نیرو مشمول این آیین‌نامه است.
۷	دستورالعمل ماده (۵۶) قانون الحاق برخی مواد به قانون تنظیم بخشی از مقررات مالی دولت (۲) مصوب جلسه ۱۳۹۴/۱۲/۲۵ شورای عالی علوم، تحقیقات و فن‌آوری	مشارکت مالی پژوهشگاه نیرو در تولید دانش فنی تا تولید محصول نمونه، مجاز است. البته باید توجه داشت که فعالیت‌های تولید، برنامه‌ریزی برای تولید یا ایجاد سیستم‌های کنترل تولید، فعالیت‌های تحقیق و توسعه محسوب نمی‌شوند.

۸- دانشگاه‌ها، مراکز و مؤسسات آموزش عالی و پژوهشی و فرهنگستان‌ها و پارک‌های علم و فناوری که دارای مجوز از شورای گسترش آموزش عالی وزارتخانه‌های علوم، تحقیقات و فناوری و بهداشت، درمان و آموزش پزشکی و سایر مراجع قانونی ذی‌ربط می‌باشند، بدون رعایت قوانین و مقررات عمومی حاکم بر دستگاه‌های دولتی به‌ویژه قانون محاسبات عمومی کشور، قانون مدیریت خدمات کشوری، قانون برگزاری مناقصات و اصلاحات و الحاقات بعدی آن‌ها و فقط در چهارچوب مصوبات و آیین‌نامه‌های مالی، معاملاتی، اداری، استخدامی و تشکیلاتی مصوب هیئت‌امنا که حسب مورد به تأیید وزیران علوم، تحقیقات و فناوری و بهداشت، درمان و آموزش پزشکی و در مورد فرهنگستان‌ها به تأیید رئیس‌جمهور و در مورد دانشگاه‌ها و مراکز آموزش عالی و تحقیقاتی وابسته به نیروهای مسلح به تأیید رئیس ستاد کل نیروهای مسلح می‌رسد، عمل می‌کنند.

بخش سوم - سرمایه‌گذاری پژوهشگاه نیرو در فاز تجاری‌سازی (از محصول نمونه تا تولید انبوه)

در بخش دوم آموختیم که سرمایه‌گذاری پژوهشگاه نیرو در فاز تحقیقات تا اکتساب فناوری (از ایده تا تولید محصول نمونه^۲)، تحقیق و توسعه محسوب شده و طبق احکام قانون اجرای سیاست‌های کلی اصل ۴۴ قانون اساسی، سرمایه‌گذاری در این مرحله، مشمول ممنوعیت‌ها و محدودیت‌های قانون مزبور و اصلاحات بعدی آن نمی‌باشد. اما در فاز تجاری‌سازی (از محصول نمونه تا تولید انبوه)، موضوع باید بیشتر واکاوی شود تا بتوان به قوانین و مقررات حاکم بر پژوهشگاه نیرو، دست‌یافت.

یک- تحلیل قانون اجرای سیاست‌های کلی اصل ۴۴ قانون اساسی

به‌منظور شناخت الزامات پژوهشگاه نیرو برای سرمایه‌گذاری در فاز تجاری‌سازی (از محصول نمونه تا تولید انبوه)، ابتدا لازم است با انواع فعالیت‌های اقتصادی دولت (این فعالیت‌ها در قانون اجرای سیاست‌های کلی اصل ۴۴ قانون اساسی، به سه گروه تقسیم‌شده‌اند) آشنا شویم. به‌منظور تبیین بهتر این فعالیت‌ها، اجازه دهید ابتدا از گروه سوم آغاز کنیم.

گروه سوم فعالیت‌های اقتصادی دولت، «اقدامات حاکمیتی دولت» را شامل می‌شود که «غیرقابل واگذاری» هستند. گروه دوم فعالیت‌های اقتصادی دولت، «اقدامات تصدی- حاکمیتی دولت» را شامل می‌شود که در گروه دوم فعالیت‌ها، دولت حداکثر تا ۲۰ درصد مجاز به سرمایه‌گذاری می‌باشد^۲. به‌منظور اطمینان از رعایت سقف حداکثر ۲۰ درصدی دولت، انجام هرگونه سرمایه‌گذاری در فعالیت‌های موردنظر توسط دستگاه‌های اجرایی، مشروط بر آن است که ارزش فعالیت‌های یادشده در بازار با لحاظ مبلغ سرمایه‌گذاری جدید محاسبه و در گزارش توجیهی طرح سرمایه‌گذاری درج و به تصویب مراجع ذی‌ربط رسیده باشد^۳.

گروه اول فعالیت‌های اقتصادی دولت، «اقدامات تصدی دولت» را شامل می‌شود که باید مالکیت فعلی دولت کلاً به بخش‌های غیردولتی و خصوصی واگذار شود. مالکیت، سرمایه‌گذاری و مدیریت برای دولت در آن دسته از بنگاه‌های اقتصادی که موضوع فعالیت آن‌ها مشمول گروه یک ماده (۲) این قانون است، اعم از طرح‌های تملک‌داری‌های سرمایه‌ای، تأسیس مؤسسه و یا شرکت دولتی، مشارکت با بخش‌های خصوصی و تعاونی و بخش عمومی غیردولتی، به هر نحو و به هر میزان ممنوع است^۴.

مطابق ماده ۲ تصویب‌نامه شماره ۱۹۲۴۳۷/ت-۵۰۳۹۳-هـ مورخ ۱۳۹۲/۱۲/۲۸ هیئت‌وزیران، فعالیت‌های تأمین برق با توجه به ماده (۲) قانون اجرای سیاست‌های کلی اصل (۴۴) قانون اساسی به شرح زیر طبقه‌بندی می‌شود:

الف - شبکه اصلی انتقال برق در گروه سه؛

ب - شبکه توزیع برق در گروه دو؛

ج - تولید برق (مالکیت و مدیریت نیروگاه‌ها و سایر خدمات مرتبط از جمله تعمیرات دوره‌ای نیروگاهی) در گروه دو.

1-Prototype

۲ - بند ج ماده ۳ قانون اجرای سیاست‌های کلی اصل ۴۴ قانون اساسی.

۳- همان

۴ - بند الف ماده ۳ قانون اجرای سیاست‌های کلی اصل ۴۴ قانون اساسی

سرمایه‌گذاری پژوهشگاه نیرو در گروه سوم فعالیت‌های اقتصادی دولت:

با توجه به اینکه سرمایه‌گذاری، مالکیت و مدیریت در فعالیت‌ها و بنگاه‌های مشمول گروه سه، منحصراً در اختیار دولت است. پژوهشگاه نیرو، امکان سرمایه‌گذاری جدید در فاز تجاری‌سازی (از محصول نمونه تا تولید انبوه) در هریک از فعالیت‌های اصلی انتقال برق را دارد.

اثر سازمان توسعه‌ای در گروه دوم فعالیت‌های اقتصادی دولت

سرمایه‌گذاری جدید پژوهشگاه نیرو در فعالیت‌های اقتصادی گروه اول و دوم، باید با بهره‌مندی از مزایای یک سازمان توسعه‌ای، صورت پذیرد؛ زیرا سازمان‌های توسعه‌ای از رعایت برخی از الزامات قانون اجرای سیاست‌های کلی اصل ۴۴ قانون اساسی، معاف^۱ شده‌اند.

مجلس شورای اسلامی در تاریخ ۱۳۹۲/۱۱/۳۰ تبصره ۷ را به بند الف ماده ۳ قانون اجرای سیاست‌های کلی اصل ۴۴ قانون اساسی، الحاق نمود. این تبصره مقرر می‌دارد: «سرمایه‌گذاری و مشارکت سازمان‌های توسعه‌ای کشور در فعالیت‌های موضوع گروه (۲) ماده (۲) این قانون و در چهارچوب قانون تأسیس و اساسنامه آن سازمان‌ها، با رعایت سقف تعیین شده در مورد سهم بازار موضوع تبصره (۱) بند (ب) ماده (۳) مجاز است، مشروط به اینکه موارد مشارکت و سرمایه‌گذاری در گروه (۲) باشد و مازاد بر سقف تعیین شده برای فعالیت‌های این گروه حداکثر ظرف سه سال از شروع بهره‌برداری واگذار شود. سهام، سهم الشرکه و حق تقدم سازمان‌ها در بنگاه‌های موضوع گروه‌های (۱) و (۲) تا هنگامی که واگذار نشده است توسط سازمان توسعه‌ای ذی‌ربط اداره می‌شود». نتیجه: با توجه به این که براساس مصوبه شماره ۴۹۵۱۵ ت/۱۱۸۳۲۰ مورخ ۱۳۹۲/۶/۲۱ هیئت وزیران، پژوهشگاه نیرو به‌عنوان «سازمان توسعه‌ای» تعیین شده است؛ پژوهشگاه نیرو با بهره‌مند شدن از مزایای مندرج در تبصره ۷ مذکور، امکان سرمایه‌گذاری جدید در فاز تجاری‌سازی (از محصول نمونه تا تولید انبوه) در هریک از فعالیت‌های شبکه توزیع و تولید برق کشور را دارد.

اثر سازمان توسعه‌ای در گروه اول فعالیت‌های اقتصادی دولت

به‌عنوان قاعده کلی می‌توان گفت که سرمایه‌گذاری دولت در گروه اول فعالیت‌های اقتصادی دولت، ممنوع است، مگر در شرایط خاصی که قانون‌گذار اجازه داده است. بدین ترتیب سرمایه‌گذاری جدید دولت در گروه اول فعالیت‌ها، آن‌هم فقط تا پایان برنامه ششم توسعه، منوط به رعایت الزامات زیر است:

یک: دولت فقط از طریق «سازمان توسعه‌ای» مجاز به سرمایه‌گذاری است؛

۱- گزارش مربوط به توسعه صلاحیت سازمان از طریق سازمان‌های توسعه‌ای را در همین برونداد تخصصی در بخش نقشه راه گروه پژوهشی حقوق، ملاحظه فرمایید.

دو: «سازمان توسعه‌ای» منحصرأ می‌تواند در صنایع پیشرفته با فناوری بالا (High-Tech) و یا صنایع خطرپذیر و یا در مناطق کمتر توسعه‌یافته، سرمایه‌گذاری کند.^۱ تبصره ۳ (اصلاحی)^۲ بند الف ماده ۳ قانون اجرای سیاست‌های کلی اصل ۴۴ قانون اساسی مصوب ۱۳۹۵/۰۶/۰۷ مجلس شورای اسلامی مقرر می‌دارد: «دولت می‌تواند از طریق سازمان‌های توسعه‌ای پس از فراخوان عمومی از سوی وزارتخانه یا شرکت مادر تخصصی ذی‌ربط و احراز عدم تمایل بخش‌های غیردولتی برای سرمایه‌گذاری بدون مشارکت دولت، در طرح‌های اقتصادی موضوع فعالیت‌های گروه یک ماده (۲) این قانون در مناطق کمتر توسعه‌یافته و یا در صنایع پیشرفته با فناوری بالا و یا صنایع خطرپذیر در کلیه مناطق کشور به سرمایه‌گذاری مشترک با بخش‌های غیردولتی اقدام کند. در صورتی که پس از اعلان فراخوان عمومی محرز شود که بخش‌های غیردولتی تمایلی به سرمایه‌گذاری در طرح‌های موردنظر را به هر میزان ندارند، سازمان‌های توسعه‌ای می‌توانند نسبت به سرمایه‌گذاری در طرح موردنظر تا صد درصد اقدام کنند. هیئت‌وزیران موظف است مشخصات طرح‌های موضوع این تبصره را که قبل از فراخوان عمومی توسط وزارتخانه ذی‌ربط پیشنهاد می‌شود حداکثر ظرف مدت چهل و پنج روز به تصویب برساند. مصادیق صنایع پیشرفته با فناوری بالا و صنایع خطرپذیر به موجب آیین‌نامه‌ای تعیین می‌شود که ظرف مدت سه ماه از تاریخ ابلاغ این قانون توسط وزارتخانه‌های «امور اقتصادی و دارایی» و «صنعت، معدن و تجارت» تهیه می‌شود و به تصویب هیئت‌وزیران می‌رسد. دولت مکلف است طرح‌های موضوع این تبصره را به‌منظور فراخوان عمومی در یک پایگاه اطلاع‌رسانی (که در آن نام سازمان توسعه‌ای مربوطه، موضوع طرح، محل اجرای طرح به تفکیک استان، شهرستان و مراحل پیشرفت طرح که در اجراء مشخص می‌شود) به اطلاع عموم برساند. حداکثر مدت‌زمان لازم برای فراخوان عمومی و بررسی طرح‌های موضوع این تبصره سه ماه از زمان ثبت مشخصات طرح در پایگاه اطلاع‌رسانی می‌باشد. سهام یا قدرالسهم دولتی ناشی از این نوع سرمایه‌گذاری باید در قالب بنگاه جدید حداکثر ظرف مدت سه سال پس از اخذ پروانه بهره‌برداری با رعایت مقررات این قانون واگذار شود. عدم واگذاری بنگاه، در حکم تصرف غیرقانونی در اموال عمومی محسوب می‌شود. دولت مکلف است سهم سازمان‌های توسعه‌ای از اعتبارات موضوع تبصره (۷) این ماده و بخشی از اعتبارات موضوع بندهای (۳)، (۵) و (۷) ماده (۲۹) این قانون را در ردیف‌های مستقل و مشخص بودجه سالانه کل کشور درج و به سازمان‌های توسعه‌ای به‌منظور تحقق اهداف این تبصره، پرداخت کند. دولت (سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور) موظف است فهرست و مشخصات این طرح‌ها و سرمایه‌گذاری‌ها را

۱- عمده مصادیق قانونی صنایع پیشرفته با فناوری بالا (High-Tech) مرتبط با صنعت برق که در تصویب‌نامه‌ی شماره ۱۲۰۹۹۷/ت/۴۸۶۰۸ مورخ ۱۳۹۴/۸/۲۴ هیئت‌وزیران تعیین‌شده‌اند، عبارتند از: فناوری نانو در محیط‌های خورنده و نانو ذرات؛ صنایع اپتیک و فوتونیک و لیزر؛ الکترونیک کنترل و سخت‌افزارهای رایانه‌ای؛ فناوری اطلاعات و ارتباطات؛ تجهیزات پیشرفته ساخت و تولید؛ انرژی‌های نو؛ تجهیزات کابل‌های پیشرفته و...

۲- ماده ۱ قانون اصلاح مواد (۳)، (۶) و (۲۴) قانون اجرای سیاست‌های کلی اصل ۴۴ قانون اساسی مصوب ۱۳۹۵/۰۶/۰۷ مجلس شورای اسلامی

پژوهشگاه نیرو

همه ساله به صورت جداگانه و پیوست لوایح بودجه سنواتی به مجلس شورای اسلامی تقدیم کند. حکم این تبصره در مورد سرمایه گذاری های جدید تا پایان برنامه ششم توسعه اعتبار دارد.

نتیجه:

جواز یا عدم جواز سرمایه گذاری جدید پژوهشگاه نیرو در فاز تجاری سازی (از محصول نمونه تا تولید انبوه) به شرح ذیل است:

تصویب نامه شماره ۱۱۸۳۲۰/ت ۴۹۵۱۵ هـ مورخ ۱۳۹۲/۶/۲۱	به موجب این تصویب نامه، پژوهشگاه نیرو به عنوان سازمان توسعه ای شناخته شده است.
چنانچه محصول یا خدمت موضوع سرمایه گذاری در زمره گروه ۳ باشد	سرمایه گذاری توسط پژوهشگاه نیرو کاملاً مجاز است و به شرط حفظ مالکیت ۱۰۰ درصدی موضوع قرارداد، خرید خدمات مالی، فنی، مهندسی و مدیریتی از بخش خصوصی نیز مجاز است.
چنانچه محصول یا خدمت موضوع سرمایه گذاری در زمره گروه ۲ باشد	طبق شرایط مندرج در تبصره ۷ بند الف ماده ۳ قانون اجرای سیاست های کلی اصل ۴۴ قانون اساسی، سرمایه گذاری جدید توسط پژوهشگاه نیرو مجاز است.
چنانچه محصول یا خدمت موضوع سرمایه گذاری در زمره گروه ۱ باشد	طبق شرایط مندرج در تبصره ۳ بند الف ماده ۳ قانون اجرای سیاست های کلی اصل ۴۴ قانون اساسی، سرمایه گذاری جدید توسط پژوهشگاه نیرو مجاز است.

نکته: وفق ماده ۲ تصویب نامه شماره ۱۹۲۴۳۷/ت/۵۰۳۹۳ هـ مورخ ۱۳۹۲/۱۲/۲۸ هیئت وزیران، تمامی فعالیت های تأمین برق در گروه ۳ و در گروه ۲ طبقه بندی شده اند، لذا سرمایه گذاری در گروه ۱ فعالیت های اقتصادی دولت، موضوعاً منتفی است.

دو- تحلیل سایر قوانین

به منظور بررسی صلاحیت پژوهشگاه نیرو، جهت انجام سرمایه گذاری جدید در فاز تجاری سازی محصولات مورد نیاز صنعت برق (از محصول نمونه تا تولید انبوه)، قوانین ذیل را نیز واکاوی نموده ایم:

الف- تحلیل ماده یک قانون احکام دائمی برنامه های توسعه کشور

ماده یک قانون احکام دائمی برنامه های توسعه کشور را تحلیل می کنیم تا به این سؤال پاسخ دهیم که آیا هیئت امنای پژوهشگاه نیرو می تواند به موجب ماده یک قانون احکام دائمی برنامه های توسعه کشور، اجازه ی سرمایه گذاری جدید پژوهشگاه نیرو در فاز تجاری سازی (از محصول نمونه تا تولید انبوه)، را «خارج از الزامات مندرج در قانون اجرای سیاست های کلی اصل ۴۴ قانون اساسی» صادر نماید؟ یا الزامات قانون اجرای سیاست های کلی اصل ۴۴ قانون اساسی، همانند گذشته، بر پژوهشگاه نیرو حاکم است؟

ابهام در متن ماده یک قانون احکام دائمی و مروری بر آراء صادره از دیوان عدالت اداری؛

دانشگاه‌ها و مؤسسات پژوهشی به موجب این ماده از قوانین عمومی کشور مستثنی شده‌اند. کلمه عمومی در این ماده خود دارای ابهام است. آیا منظور از این عبارت قوانینی است که همه دستگاه‌های دولتی بلااستثناء باید رعایت کنند؟ یا اینکه منظور قوانین عمومی از حیث موضوع است و دانشگاه‌ها نمی‌توانند در موردی که قانون خاص وجود دارد، مصوبه‌ای را تصویب نمایند.

یک- برابر رأی وحدت رویه شماره ۱۰۷۳ مورخ ۱۳۹۸/۶/۱۲ هیئت عمومی دیوان عدالت اداری، نامه مدیرکل دفتر تنقیح مقررات وزارت علوم و تحقیقات و فناوری، ابطال شد. این اداره کل، دانشگاه‌ها را به موجب ماده یک قانون احکام دائمی برنامه‌های توسعه کشور از قانون منع به کارگیری بازنشستگان معاف دانسته بود. براساس این رأی: با توجه به اینکه اولاً: ماده ۱ قانون احکام دائمی برنامه‌های توسعه کشور مصوب سال ۱۳۹۵، دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی و پژوهشی را صرفاً از رعایت قوانین و مقررات عمومی مستثنی کرده است، لیکن مراجع مذکور مکلف به رعایت قوانین خاص هستند؛ ثانیاً: قانون ممنوعیت به کارگیری بازنشستگان مصوب سال ۱۳۹۵ و اصلاحیه آن مصوب سال ۱۳۹۷ به لحاظ موضوعی یک قانون خاص محسوب می‌شود که مشمولین و مستثنیات آن در خود قانون مذکور مشخص شده است و مقرر گردیده علاوه بر دستگاه‌های اجرایی موضوع ماده ۵ قانون مدیریت خدمات کشوری مصوب سال ۱۳۸۶، کلیه دستگاه‌هایی که به نحوی از انحاء از بودجه عمومی کل کشور استفاده می‌کنند در شمول قانون مذکور قرار دارند، مضافاً اصلاحیه آن که دایره مستثنیات قانون مذکور را محدودتر کرده، مؤخرترین اراده قانون‌گذار در سال ۱۳۹۷ است، بنابراین دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی و پژوهشی نیز مشمول قانون ممنوعیت به کارگیری بازنشستگان هستند و نامه شماره ۱۳۹۷/۷/۹-۷/۷۴/۱۵۸۸۲۱ مدیرکل اداره لوایح، تدوین و تنقیح قوانین و مقررات وزارت علوم، تحقیقات و فناوری مغایر با قانون وضع شده و مستند به بند ۱ ماده ۱۲ و ماده ۸۸ قانون تشکیلات و آیین دادرسی دیوان عدالت اداری مصوب سال ۱۳۹۲ ابطال می‌شود.^۱

دو- هیئت عمومی دیوان عدالت اداری، در رأی دیگری در خصوص یک تصمیم هیئت امنای دانشگاه تهران در خصوص سرمایه‌گذاری و تشکیل شرکت اظهار نظر نموده و مطلق مسائل مالی را در اختیار هیئت امناء ندانسته است. این هیئت به موجب رأی شماره ۸۴۰ مورخ ۱۳۹۸/۵/۱ مقرر می‌نماید: «با عنایت به اینکه اولاً: مورد شکایت اساسنامه شرکتی است که متعلق به دانشگاه تهران است و شرکت دولتی محسوب است و با توجه به اهداف تأسیس شرکت به شرح ماده ۸ اساسنامه، فعالیت آن مالی و اقتصادی طراحی شده است. از طرفی طبق اصل ۸۵ قانون اساسی، تصویب اساسنامه شرکت‌های دولتی بر عهده مجلس شورای اسلامی قرار گرفته و صرفاً به مجلس اجازه داده شده که تصویب آن را به کمیسیون‌های داخلی یا هیئت وزیران واگذار نماید، بنابراین تصویب اساسنامه شرکت دولتی از سوی مراجع غیر از آنچه در اصل مذکور مطرح گردیده مجاز نیست؛ ثانیاً: اگرچه طبق حکم بند (ب) ماده ۲۰ قانون برنامه پنج‌ساله پنجم توسعه جمهوری اسلامی ایران و ماده ۱ قانون احکام دائمی برنامه‌های توسعه کشور، دانشگاه‌ها از لحاظ اداری، مالی و تشکیلاتی تابع مصوبات هیئت امناء خود هستند و از لزوم رعایت سایر قوانین مستثنی شده‌اند، لیکن با توجه به اهمیت و جایگاه قانون اساسی این استثناء شامل اصول قانون اساسی نمی‌شود، کما اینکه

۱- برای اطلاعات بیشتر به کتاب درآمدی بر نظام حقوقی دانشگاه‌های ایران (دولتی و غیردولتی) نوشته دکتر جواد محمودی از انتشارات میزان مراجعه کنید.

پیش از این نیز هیئت عمومی دیوان عدالت اداری رأی شماره ۱۱۶۹-۱۳۹۶/۱۱/۱۷ را در تأیید این معنی صادر کرده است؛ ثالثاً: استناد به بند (الف) ماده ۱۵۴ قانون برنامه پنج ساله سوم توسعه جمهوری اسلامی ایران با توجه به انقضاء مدت اعتبار آن قانون از سوی طرف شکایت قابل استناد نیست؛ رابعاً: ماده ۴ قانون مدیریت خدمات کشوری نیز تأسیس شرکت‌های دولتی را با تصویب مجلس شورای اسلامی مجاز دانسته است. در نتیجه بند ۱۱ مصوبه مورخ ۱۳۹۰/۰۶/۲۶ هیئت امنای دانشگاه تهران مشعر به تصویب اساسنامه شرکت مدیریت دارایی‌های دانشگاه تهران خارج از حدود اختیار و مغایر قانون وضع شده و مستند به بند ۱ ماده ۱۲ و ماده ۸۸ قانون تشکیلات و آیین دادرسی دیوان عدالت اداری مصوب سال ۱۳۹۲ ابطال می‌شود.

سه- با وصف آرای صادره از دیوان عدالت اداری که شرح آن گذشت، حتی در صورتی که قائل به اختیار هیئت امنای پژوهشگاه نیرو برای تصویب مقرراتی در خصوص مجوز سرمایه‌گذاری جدید پژوهشگاه در فاز تجاری‌سازی (از محصول نمونه تا تولید انبوه)، باشیم، باید توجه داشت که این اختیار «غیر قابل تفویض» است. در رأی شماره ۱۸۵ مورخ ۱۳۹۸/۲/۱۷ هیئت عمومی دیوان عدالت اداری، نظر به اینکه در ماده ۱ قانون احکام دائمی برنامه‌های توسعه، تفویض اختیار در این خصوص برای هیئت امناء پیش‌بینی نشده است، بنابراین ماده ۱۲۸ آیین‌نامه مصوب هیئت امناء^۱ و به تبع آن بخشنامه شماره ۱۳۹۱/۸/۲۹-۱۰۰۱۲۴۴ وزیر بهداشت، درمان و آموزش پزشکی خلاف قانون و خارج از حدود اختیارات دانسته شد و مستند به بند ۱ ماده ۱۲ و ماده ۸۸ قانون تشکیلات و آیین دادرسی دیوان عدالت اداری مصوب سال ۱۳۹۲ ابطال گردید. این رأی دیوان، مجدداً رویکرد دیوان در تفسیر مضیق از ماده ۱ قانون احکام دائمی برنامه‌های توسعه کشور را تأیید می‌نماید که حتی آن را قابل تفویض هم نمی‌داند. غیر قابل تفویض بودن اختیارات هیئت امناء با اصل سرعت در فعالیت‌های تجاری و فناورانه^۲، همسو نیست.

همچنین اداره کل حقوقی قوه قضائیه، در یک نظریه مشورتی^۳، نظر داده است که: «در قوانین و مقررات جاری نظیر اصل ۸۳ قانون اساسی و ماده ۶۹ قانون تنظیم بخشی از مقررات مالی دولت ۱۳۸۰ در خصوص نقل و انتقال و واگذاری اموال غیر منقول متعلق به دولت به لحاظ اهمیت خاص آن‌ها، مقررات و ضوابط و ترتیبات خاصی تعیین شده است و این امر صرفاً محصور در ماده ۱۱۵ قانون محاسبات عمومی مصوب ۱۳۶۶ نمی‌باشد و اساساً این اموال در مالکیت دستگاه دولتی خاصی و به صورت اموال اختصاصی نیست و لذا مقررات ماده یک قانون احکام دائمی برنامه‌های توسعه کشور در معافیت دانشگاه‌ها، مراکز و مؤسسات آموزش عالی و پژوهشی از شمول قوانین و مقررات عمومی حاکم بر دستگاه‌های دولتی نظیر قانون محاسبات عمومی منصرف از نقل و انتقال اموال غیر منقول متعلق به دولت است؛ بنابراین دانشگاه‌ها و مراکز و مؤسسات آموزش عالی و پژوهشی دولتی نیز که

۱- ماده ۱۲۸ آئین‌نامه اداری استخدامی اعضای هیئت علمی دانشگاه‌های علوم پزشکی و خدمات بهداشتی درمانی کشور مصوب اردیبهشت ۱۳۹۱ وزیر بهداشت درمان و آموزش پزشکی) اشعار می‌دارد: «مسئولیت پاسخگویی به ابهامات و تفاسیر و سؤالات مطروحه در خصوص مفاد این آیین‌نامه از سوی موسسه به عهده کمیته ۳ تا ۵ نفره منتخب از سوی وزیر خواهد بود. این کمیته زیرمجموعه مستقیم وزیر بوده و مجموعه مصوبات و تصمیمات کمیته به منزله مصوبه هیئت امناء تلقی می‌گردد.»

۲- با توجه به پویایی مسائل مربوط به شیوه‌های تجاری‌سازی فناوری و لزوم اتخاذ تصمیمات سریع در این خصوص، اصل سرعت در فعالیت‌های تجاری و فناورانه، بسیار مهم و تعیین‌کننده است.

۳- تاریخ نظریه: ۱۳۹۸/۰۶/۱۳ شماره نظریه: ۳۸۴/۹۸/۷

بهره‌بردار اموال دولتی هستند، در نقل و انتقال و واگذاری این اموال ملزم به رعایت قوانین مربوطه و از جمله مقررات ماده ۱۱۵ قانون محاسبات عمومی ۱۳۶۶ می‌باشند».

نتیجه: با توجه به اختلاف برداشت‌ها از ماده یک، استفسار از مجلس شورای اسلامی لازم است تا حکم مسئله مشخص شود: متن (پیشنهادی) استفساریه:

«آیا با استناد به ماده ۱ قانون احکام دائمی برنامه‌های توسعه کشور، هیئت‌امناى دانشگاه‌ها و پژوهشگاه‌ها می‌توانند مجوز سرمایه‌گذاری جهت کلیه فعالیت‌های لازم برای تجاری‌سازی را صادر نمایند یا الزامات قانون اجرای سیاست‌های کلی اصل ۴۴ قانون اساسی، همچنان بر دانشگاه‌ها و پژوهشگاه‌ها حاکم است؟»

ب- تأسیس شرکت دانش‌بنیان به منظور تجاری‌سازی نتایج تحقیقات

ماده ۴۳ قانون الحاق برخی مواد به قانون تنظیم بخشی از مقررات مالی (۲) که در سال ۱۳۹۳ به تصویب مجلس شورای اسلامی رسیده است، مقرر می‌دارد: «دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی و پژوهشی (دولتی و غیردولتی) مجازند با ایجاد و مشارکت در شرکت‌های دانش‌بنیان که حداکثر چهل و نه درصد سهام آن متعلق به دانشگاه‌ها، مؤسسات پژوهشی و دیگر واحدهای دولتی و مابقی سهام متعلق به اعضای هیئت‌علمی و دانشجویان و سایر سهامداران بخش خصوصی است، نتایج تحقیقات اعضای هیئت‌علمی و دانشجویان خود را تجاری‌سازی نمایند». جزئیات اجرایی این ماده، در تاریخ ۱۳۹۵/۴/۲۰ در دستورالعمل شماره ۷۹۰۰۹ به تصویب وزارت علوم، تحقیقات و فن‌آوری رسیده است.

در همین زمینه، تبصره ۷ ماده یک قانون احکام دائمی برنامه‌های توسعه کشور مقرر می‌دارد: «تبصره ۷- به منظور گسترش و ارتقای کیفیت و اثربخشی آموزش عالی و مهارت‌آموزی، دولت موظف است نسبت به تحقق موارد زیر اقدام کند: ۱- اعضای هیئت‌علمی می‌توانند با موافقت هیئت‌امناى همان دانشگاه نسبت به تشکیل مؤسسات و شرکت‌های صد درصد خصوصی دانش‌بنیان اقدام و یا در این مؤسسات و شرکت‌ها مشارکت کنند. این مؤسسات و شرکت‌ها برای انعقاد قرارداد پژوهشی مستقیم و یا غیرمستقیم با دستگاه‌های اجرائی، مشمول قانون منع مداخله کارکنان دولت در معاملات دولتی و اصلاحات بعدی آن نیستند».

مطالعه موردی پرونده سازمان سرمایه‌گذاری دانشگاه تهران

در دانشگاه تهران با هدف چابک‌سازی فعالیت‌های تجاری‌سازی در تاریخ ۱۳۸۹/۸/۱۷ سازمانی با عنوان سازمان توسعه و سرمایه‌گذاری دانشگاه تهران براساس مصوبه هیئت‌امناى این دانشگاه تشکیل گردید. هیئت‌امناى دانشگاه تهران مستند مصوبه خود در این خصوص را ماده ۱ قانون احکام دائمی برنامه‌های توسعه کشور و همچنین قانون هیئت‌های امنا، قرار داده بود لیکن سازمان بازرسی با آن مخالفت کرده است. بخشی از دادخواست سازمان بازرسی کل کشور به شرح ذیل است:

این مصوبه مستند به بند «ب» از ماده ۷ قانون تشکیل هیئت‌های امنا مصوب گردیده، درحالی‌که اولاً- بند مذکور ناظر بر تشکیلات اداری موسسه بوده که آن‌هم تابع شرایط خاص مقرر در آن بند است، به عبارت دیگر موضوع این بند ساختار تشکیلاتی و اداری دانشگاه است که سازمان توسعه و سرمایه‌گذاری دانشگاه تهران خارج از شمول آن بوده و به فرض آن‌که در چارچوب

این ساختار نیز قرار گیرد، هیئت امنای دانشگاه می‌بایست پیشنهاد تشکیل سازمان فوق را به وزارتخانه مربوط ارائه تا با هماهنگی سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور به تصویب شورای عالی انقلاب فرهنگی برسد که در عمل این امر محقق نگردیده و اساسنامه سازمان یادشده به موجب فصل دهم آن (مشمول بر ۱۹ ماده و ۱۴ تبصره) در جلسه مورخ ۱۳۸۹/۷/۱۸ (به استناد بند (ب) ماده ۷ قانون تشکیل هیئت‌های امنا) به تصویب هیئت امنای دانشگاه تهران، رسیده است.

در هیچ‌یک از بندهای ماده ۷ آن قانون، به هیئت امنای دانشگاه تهران مجوزی جهت تشکیل سازمانی به نام توسعه و سرمایه‌گذاری (که براساس ماده ۳ اساسنامه اهداف اقتصادی به منظور بهره‌گیری بهینه از منابع، امکانات و مزیت‌های دانشگاه عنوان و از طریق تأسیس شرکت‌های تجاری و مؤسسات و نهادها به منظور تجاری‌سازی علم و تقویت تجارب عملی را مطرح می‌نماید) داده نشده و اساساً فعالیت این سازمان خارج از وظایف و رسالت آموزشی و پژوهشی دانشگاه تهران بوده و ملاً خارج از حدود اختیارات هیئت امناء دانشگاه موصوف است. همچنین به موجب ماده ۱ قانون احکام دائمی برنامه‌های توسعه کشور و تبصره‌های ذیل آن دانشگاه‌ها (اعضای هیئت علمی) صرفاً مجاز به تشکیل شرکت‌های دانش‌بنیان می‌باشند. ضمن آن که ایجاد سازمان دولتی (همچون سازمان توسعه و سرمایه‌گذاری دانشگاه تهران) نیازمند تجویز قانون‌گذار است. از این رو ابطال بند ۱ صورتجلسه هیئت امنای دانشگاه تهران مورد تقاضا است.

به نظر می‌رسد با تفسیر مضیق سازمان بازرسی از اختیارات حاصله از ماده ۱ قانون احکام دائمی برنامه‌های توسعه کشور، «تأسیس شرکت» نیز تفسیر موسعی از اساسنامه پژوهشگاه یا بند ب ماده ۷ قانون هیئت‌های امنا^۱ است و مورد قبول سازمان بازرسی کل کشور قرار نخواهد گرفت، چراکه رویه حقوق عمومی در ایران نشان داده است که اساسنامه شرکت‌های دولتی نیز باید به تصویب هیئت وزیران برسد.^۲

با این حال همان‌طور که در استدلال سازمان بازرسی کل کشور آمده است، این سازمان با اشاره به تبصره ۷ ماده ۱ قانون احکام دائمی برنامه‌های توسعه کشور، اعضای هیئت علمی دانشگاه‌ها و مؤسسات پژوهشی را صرفاً مجاز به تشکیل شرکت دانش‌بنیان نموده است و معافیت مندرج در ماده ۴۳ قانون الحاق^۲ نیز مختص شرکت‌های دانش‌بنیان است. از آنجاکه سازمان توسعه و سرمایه‌گذاری دانشگاه تهران، یک شرکت دانش‌بنیان نبوده است، مصوبه هیئت امنا مبنی بر تشکیل آن توسط هیئت عمومی

۱- ماده ۷ قانون تشکیل هیئت‌های امنا در مقام تبیین حدود اختیارات هیئت‌های مذکور اشعار می‌دارد: «ب- تصویب سازمان اداری موسسه براساس ضوابطی که به پیشنهاد وزارتخانه‌های مربوط با هماهنگی سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور به تصویب شورای عالی انقلاب فرهنگی خواهد رسید.»

۲- ماده واحده قانون تعیین مرجع تصویب و یا اصلاح و تغییر اساسنامه شرکت‌ها و مؤسسات تابعه وزارتخانه‌ها، مصوب ۱۳۶۶/۹/۲۲ مجلس شورای اسلامی «به موجب این قانون، تصویب و یا انجام هرگونه تغییر و اصلاح در اساسنامه مؤسسات و شرکت‌های تابعه وزارتخانه‌ها که طبق مجوزهای قانونی ایجادشده یا می‌شوند، با کسب مجوز از مجلس شورای اسلامی در هر مورد بنا به پیشنهاد وزارت ذی‌ربط و تأیید سازمان امور اداری و استخدامی بر عهده هیئت وزیران خواهد بود.»

دیوان عدالت اداری ابطال شده است. از این رویه می‌توان استنباط کرد، دستگاه‌های نظارتی ماده ۱ قانون احکام دائمی را به صورت مضیق تفسیر می‌نمایند.

بنابراین ماده ۴۳ قانون الحاق برخی مواد به قانون تنظیم بخشی از مقررات مالی (۲) که در سال ۱۳۹۳ به تصویب مجلس شورای اسلامی رسیده است، در سال ۱۳۹۵ با تبصره ماده ۱ قانون احکام دائمی برنامه‌های توسعه کشور به موضوع شرکت‌های دانش‌بنیان تأکید شده است و در صورتی که پس از تشکیل به تشخیص معاونت علمی و فناوری ریاست جمهوری، دانش‌بنیان تشخیص داده شود، فعالیت آن منعی نخواهد داشت. از آنجا که تجاری‌سازی یک فعالیت کاملاً تخصصی است و در اساسنامه پژوهشگاه نیرو صرفاً به «کمک به کارگیری نتایج تحقیقات در صنعت برق» اشاره شده است، این شرکت دانش‌بنیان (در صورت تشکیل) می‌تواند به عنوان بازوی تجاری‌سازی پژوهشگاه «در پروژه‌های تحقیق، توسعه و تجاری‌سازی» بدون محدودیت، سرمایه‌گذاری نماید. از دیگر مزایای قانونی این پیشنهاد، بهره‌مندی از معافیت‌ها و مزایای قانونی این شرکت‌ها به موجب قوانین جاری کشور می‌باشد، علی‌الخصوص که این شرکت‌ها مشمول قانون راجع به منع مداخله کارمندان در معاملات دولتی مصوب ۱۳۳۷ نیستند.

ج- صندوق‌های پژوهش و فن‌آوری

به موجب ماده ۴۴ قانون رفع موانع تولید رقابت‌پذیر و ارتقای نظام مالی کشور، در حمایت از شرکت‌ها و مؤسسات دانش‌بنیان و تجاری‌سازی نوآوری‌ها و اختراعات مصوب ۱۳۸۹/۸/۵ مقرر شد: «به منظور ایجاد زمینه‌های مشارکت و سرمایه‌گذاری بخش غیردولتی و حمایت کمی و کیفی از فعالیت‌های پژوهشی و فناوری، بالأخص پژوهش‌ها و فناوری‌های کاربردی توسعه‌ای، دولت مجاز است در تأسیس صندوق‌های غیردولتی پژوهشی و فناوری موضوع ماده (۱۰۰) قانون برنامه سوم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران مصوب ۱۳۷۹/۱/۱۷ مشارکت کند و موظف به تقویت صندوق‌های دولتی موجود می‌باشد و باید ترتیبی اتخاذ کند که این صندوق‌ها مجاز به استفاده از وجوه اداره شده دستگاه‌های اجرایی و سود تسهیلات مالی باشند. اساسنامه صندوق جدیدالتأسیس و آیین‌نامه مشارکت بخش دولتی، نظام بانکی و بخش غیردولتی در تأمین منابع مورد نیاز آن، جایگاه سازمانی، اهداف و وظایف این صندوق‌ها به پیشنهاد مشترک سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور و وزارت علوم، تحقیقات و فناوری حداکثر ظرف مدت یک سال پس از تصویب این قانون به تصویب هیئت وزیران می‌رسد»^۱.

صندوق‌های پژوهش و فناوری ارائه خدمات مالی ویژه به کارآفرینان متخصص، نوآور و شرکت‌های دانش‌بنیان را بر عهده دارند. یکی از حوزه‌های اصلی فعالیت صندوق‌ها، بحث سرمایه‌گذاری ریسک‌پذیر است^۲. سرمایه‌گذاری ریسک‌پذیر یک روش تأمین

۱ - صندوق‌های پژوهش و فناوری باهدف ایجاد زمینه‌ی مشارکت و تسهیل در سرمایه‌گذاری بخش غیردولتی در عرصه فناوری و حمایت از پژوهش‌های کاربردی در ماده ۱۰۰ قانون برنامه سوم توسعه و ماده ۴۵ قانون برنامه چهارم توسعه، هدف‌گذاری و ایجاد شدند.

۲ - حیدری، کیومرث و همکاران، تأمین مالی پایدار برای پژوهش و نوآوری، بهار ۱۳۹۶، ناشر پژوهشگاه نیرو، ص ۷۳.

مالی نوین است که مخصوص شرکت‌های دوره مخاطره طراحی شده و امروزه به‌عنوان مهم‌ترین و مؤثرترین روش مالی طرح‌ها و شرکت‌های نوآور در سطح دنیا مطرح است.^۱

از آنجاکه تجاری‌سازی ذاتاً یک عملیات تجاری و انتفاعی است، انجام این فعالیت‌ها در صندوق پژوهش و فناوری صنعت برق و انرژی توصیه می‌شود؛ از یکسو، سرمایه‌گذاری و مشارکت در تولید دانش فنی با اساسنامه‌ی صندوق مزبور (به‌ویژه ماده ۵ اساسنامه^۲) همخوانی دارد و از سوی دیگر، مقررات دست و پاگیر مربوط به معاملات و سرمایه‌گذاری‌های دولتی بر فعالیت‌های صندوق‌های پژوهش و نوآوری (که در اساسنامه، تصریح به غیردولتی بودن آن‌ها شده است) حاکم نمی‌باشد. به‌ویژه آنکه طبق حکم ماده ۴۴ قانون رفع موانع تولید رقابت‌پذیر و ارتقای نظام مالی کشور، امکان تأسیس صندوق جدید نیز در این راستا وجود دارد.

د- سپرده‌گذاری پژوهشگاه نیرو در قالب «وجوه اداره‌شده» نزد بانک‌های توسعه‌ای دولتی

نظر به شناسایی پژوهشگاه نیرو به‌عنوان یا «سازمان توسعه‌ای» توسط هیئت محترم وزیران، استفاده از ظرفیت‌های قانونی سازمان‌های توسعه‌ای، به‌عنوان یک راه‌حل مستقل در زمینه‌ی سرمایه‌گذاری در تحقیق و توسعه برای تولید محصول نمونه صنعتی و تجاری‌سازی آن، پیشنهاد می‌شود. این ظرفیت قانونی در تبصره ۴ بند الف ماده ۳ قانون اجرای سیاست‌های کلی اصل چهل و چهارم قانون اساسی^۳، موجود است که براساس آن سازمان‌های توسعه‌ای می‌توانند از محل منابع داخلی پژوهشگاه نیرو،

۱- همان

۲- ماده ۵- موضوع فعالیت صندوق عبارت است: «۱. ارائه خدمات مالی و تسهیلاتی به اشخاص حقیقی و حقوقی به‌صورت یارانه، تسهیلات کوتاه‌مدت و بلندمدت، پرداخت تمام یا بخشی از سود تسهیلات و جرائم متعلقه و ارائه خدمات ضمانت‌نامه‌ای برای اجرای طرح‌های پژوهشی، فناوری، نوآوری و تجاری‌سازی نتایج پژوهش‌ها؛ ۲. جذب و یا هدایت منابع مالی دولتی، بانک‌ها و مؤسسات اعتباری مجاز و سایر صندوق‌ها در راستای اهداف و وظایف و اختیارات صندوق؛ ۳. سرمایه‌گذاری خطرپذیر (VC) در طرح‌های پژوهشی و فناوری؛ ۴. مشارکت و سرمایه‌گذاری در ایجاد، توسعه، راهبری و توانمندسازی شرکت‌های پژوهشی و فناوری و دانش‌بنیان؛ ۵. تضمین پرداخت تعهدات و اقساط طرح‌های پژوهشی و فناوری در قرارداد به‌منظور تسریع و تسهیل در اجرای طرح‌ها و قراردادهای و توفیق و ترهین اموال و دارایی‌ها به‌منظور جلوگیری از وقفه در اجرای طرح‌ها.»

۳- سازمان‌های توسعه‌ای مجازند منابع داخلی خود را با اولویت به‌صورت وجوه اداره شده نزد بانک‌های توسعه‌ای دولتی برای اعطاء تسهیلات یا کمک به طرح‌های مصوب در حوزه‌های نوین با فناوری پیشرفته به بخش‌های غیردولتی اختصاص دهند. همچنین این سازمان‌ها می‌توانند تا سقف چهل‌ونهم درصد (۴۹٪) با بخش‌های غیردولتی به‌صورت مشترک در حوزه‌های نوین با فناوری پیشرفته سرمایه‌گذاری نمایند و در این صورت موظفند حداکثر ظرف سه سال پس از بهره‌برداری، سهام یا قدرالسهم خود را مطابق مقررات این قانون واگذار نمایند. نام سازمان‌های توسعه‌ای ذی‌ربط و سرمایه‌گذاری‌های موضوع این بند در هر مورد قبل از اجرا باید به تصویب هیئت وزیران برسد و فهرست آن‌ها همه‌ساله به‌صورت جداگانه و پیوست لوایح بودجه سالانه به مجلس شورای اسلامی اعلام شود.

مبالغی به صورت «وجوه اداره شده»^۱ در اختیار بانک‌های توسعه‌ای دولتی قرار دهند تا در قالب تسهیلات یا کمک به طرح‌های مصوب در حوزه‌های نوین با فناوری پیشرفته، به بخش غیردولتی اختصاص داده شود. به نظر می‌رسد مشارکت پژوهشگاه نیرو در این زمینه، مستلزم رعایت پیش‌شرط‌های زیر است:

- طرح‌های بخش غیردولتی باید در «حوزه‌های نوین با فناوری پیشرفته» باشد؛
- وجوه اداره شده، صرفاً با بانک‌هایی قابل انجام است که دارای دو خصیصه «دولتی بودن» و «توسعه‌ای بودن» می‌باشند؛ بنابراین امکان اختصاص این وجوه در صندوق‌ها و بانک‌های غیردولتی و حتی بانک‌های دولتی «غیر توسعه‌ای» وجود ندارد؛
- با توجه به لفظ «کمک» در این تبصره قانونی که در مقابل «تسهیلات» بکار رفته است، چه‌بسا بتوان این معنا را برداشت کرد که این وجوه می‌تواند به صورت بلاعوض، به طرح‌های با فناوری پیشرفته، اختصاص یابد.

نتیجه‌گیری:

در یک تعریف خلاصه از تجاری‌سازی، می‌توان گفت: «تجاری‌سازی، تولید ثروت بر پایه دانش، خلاقیت، نوآوری، نیازسنجی و برطرف کردن عملی نیازهای روزمره و روزانه صنایع و مردم است». تجاری‌سازی، عامل مهمی برای انگیزه بخشی به نخبگان جوان در جامعه ایرانی است. جامعه‌ای که هم جوان (دانش‌آموخته و نخبه) و هم سرمایه، فراوان دارد و به یقین این دو، موتور پیشران تجاری‌سازی است. هنر تجاری‌سازی، در پیوند دادن سرمایه، دانش و خلاقیت، برای تولید یک محصول موردنیاز صنعت است.

پس از بررسی قوانین و مقررات حاکم بر پژوهشگاه در خصوص سرمایه‌گذاری باهدف تجاری‌سازی، به‌طور خلاصه می‌توان گفت: سرمایه‌گذاری پژوهشگاه از مرحله تولید نمونه صنعتی تا تجاری‌سازی نتایج تحقیقات، مشمول ممنوعیت‌ها و محدودیت‌های مذکور در قانون اجرای سیاست‌های اصل ۴۴ قانون اساسی است، مگر در مواردی که در خود قانون، اصلاحات بعدی آن یا به‌موجب قوانین دیگر، قانون‌گذار از احکامی که در قانون اجرای سیاست‌های کلی اصل ۴۴ قانون اساسی بیان کرده است، عدول کرده باشد که در این برونداد، به تفصیل بدان‌ها پرداخته شد. به‌عنوان جمع‌بندی نهایی و براساس تحلیل و بررسی صورت گرفته، به ترتیب اولویت، راهکارهای ذیل پیشنهاد می‌گردد:

- راهکار اول:** سرمایه‌گذاری مستقیم توسط پژوهشگاه نیرو در فاز تجاری‌سازی در گروه ۳ و ۲ فعالیت‌های اقتصادی دولت؛
- راهکار دوم:** توصیه به انجام فاز تجاری‌سازی از طریق صندوق پژوهش و فناوری صنعت برق با رعایت ماده ۴۴ قانون رفع موانع تولید رقابت‌پذیر (۱۳۹۴/۲/۹) و اساسنامه آن صندوق.

۱- وجوه اداره شده: اعتباراتی که در پیوست قوانین بودجه سنواتی از محل منابع داخلی شرکت‌های دولتی به منظور تحقق اهداف سرمایه‌گذاری و توسعه فعالیت بخش‌های خصوصی و تعاونی و تحقق اهداف مندرج در ماده ۳ این آیین‌نامه در قالب تسهیلات تلفیقی و یارانه سود تسهیلات از طریق قرارداد عاملیت با بانک عامل برای واگذارنده اعتبار پیش‌بینی گردیده است. این تعریف در ماده ۱ آیین‌نامه اجرایی بند ب تبصره ۱۸ ماده واحده قانون بودجه ۱۳۹۷ کل کشور، در تیرماه ۱۳۹۷ به تصویب هیئت‌وزیران رسیده است.

راهکار سوم: سپرده‌گذاری پژوهشگاه نیرو در قالب «وجوه اداره‌شده» نزد بانک‌های توسعه‌ای دولتی؛ با رعایت تبصره ۴ بند الف ماده ۳ قانون اجرای سیاست‌های کلی اصل چهل و چهارم قانون اساسی.

راهکار چهارم: سرمایه‌گذاری پژوهشگاه نیرو از طریق تأسیس شرکت دانش‌بنیان با رعایت ماده ۴۳ قانون الحاق برخی مواد به قانون تنظیم بخشی از مقررات مالی دولت (۲) مصوب ۱۳۹۳/۱۲/۴ مجلس شورای اسلامی و دستورالعمل شماره ۷۹۰۰۹ مورخ ۱۳۹۵/۴/۲۰ مصوب وزیر علوم، تحقیقات و فناوری و تبصره ۷ ماده یک قانون احکام دائمی برنامه‌های توسعه کشور.

با توجه به نتایج و دست آوردهای به‌دست‌آمده، این پروژه را می‌توان به «نوشتر حداکثر استفاده از ظرفیت‌های قانونی برای رفع موانع تجاری‌سازی در پژوهشگاه نیرو» تعبیر کرد. پژوهشگاه نیرو که رسالت مدون و مشخصی در زمینه‌ی انجام تحقیقات در صنعت برق دارد و سالیان سال است که با انعقاد قراردادهای تجاری‌سازی، به گسترش هدفمند «تحقیق و توسعه» در این صنعت، همت گمارده است. این تحقیق و توسعه را زمانی می‌توان «تحقیق و توسعه هدفمند» نامید که حمایت از یک ایده به بلوغ رسیده، به تولید انبوه یک محصول جدید، منجر شود. بدیهی است که هدف اصلی پژوهشگاه نیرو برای ورود به فاز تجاری‌سازی، تأمین نیازهای صنعت برق است؛ هرچند در کنار انجام این رسالت ملی، تجاری‌سازی موفق، می‌تواند به درآمدزایی هم منجر شود.

با احترام - تیم کارشناسی پروژه

منابع و مآخذ

۱. آئین‌نامه اجرایی قانون حمایت از شرکت‌های دانش‌بنیان به شماره ۱۴۱۶۰۲/ت/۴۶۵۱۳ هـ مورخ ۱۳۹۱/۰۸/۲۱
۲. اساسنامه پژوهشگاه نیرو مصوب ۱۳۷۵/۰۲/۰۵ شورای گسترش آموزش عالی.
۳. تصویب‌نامه شماره ۱۹۲۴۳۷/ت/۵۰۳۹۳ هـ مورخ ۱۳۹۲/۱۲/۲۸ هیئت‌وزیران.
۴. تصویب‌نامه شماره ۱۲۰۹۹۷/ت/۴۸۶۰۸ هـ مورخ ۱۳۹۴/۸/۲۴ هیئت‌وزیران.
۵. چالش‌ها و الزامات خصوصی‌سازی و اجرای سیاست‌های کلی اصل ۴۴ قانون اساسی (۱۳۸۸)، تهیه و تدوین موسسه تحقیقاتی تدبیر اقتصاد.
۶. حیدری، کیومرث و همکاران (۱۳۹۶)، تأمین مالی پایدار برای پژوهش و نوآوری، ناشر پژوهشگاه نیرو.
۷. دستورالعمل نحوه‌ی انجام مناقصه و مزایده در معاملات عمده» مصوب ۱۳۹۵/۱۲/۰۷ هیئت‌امنان پژوهشگاه نیرو.
۸. قانون اجرای سیاست‌های کلی اصل ۴۴ قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران با آخرین اصلاحات و الحاقات مصوب ۱۳۹۵/۰۶/۰۷ مجلس شورای اسلامی.
۹. قانون اساسی مصوب ۱۳۵۸/۵/۲۴
۱۰. قانون الحاق برخی مواد به قانون تنظیم بخشی از مقررات مالی دولت (۲) مصوب ۱۳۹۳/۱۲/۴ مجلس شورای اسلامی.
۱۱. قانون بهبود مستمر محیط کسب‌وکار مصوب ۱۳۹۰/۱۱/۱۶ مجلس شورای اسلامی.

۱۲. قانون تعیین مرجع تصویب و یا اصلاح و تغییر اساسنامه شرکتها و مؤسسات تابعه وزارتخانهها، مصوب ۱۳۶۶/۹/۲۲ مجلس شورای اسلامی.
۱۳. گزارش نظارتی مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، کد موضوعی: ۲۲۰- شماره مسلسل ۱۵۶۲۳ - دی‌ماه ۱۳۹۶.
۱۴. مجموعه اساسی معاونت تدوین و تنقیح و انتشار قوانین و مقررات؛ معاونت حقوقی ریاست‌جمهوری، آذر ۱۳۹۱.
۱۵. مصوبه شماره ۴۹۵۱۵ ت/۱۱۸۳۲۰ مورخ ۱۳۹۲/۶/۲۱ هیئت‌وزیران.
۱۶. مصوبه هیئت‌وزیران در زمینه تعیین پژوهشگاه نیرو به‌عنوان یک سازمان توسعه‌ای.
۱۷. مقررات آیین‌نامه‌ی مالی و معاملاتی پژوهشگاه نیرو مصوب ۱۳۹۵/۱۲/۰۷ (که در تاریخ ۱۳۹۷/۰۴/۱۰ به تأیید وزیر محترم علوم، تحقیقات و فناوری رسیده است).
۱۸. - نظام‌نامه مدیریت و راهبری پژوهش و فناوری وزارت نیرو ابلاغی طی نامه شماره ۹۴/۱۰۴۴۲/۵۰/۱۰۰ مورخ ۱۳۹۴/۱/۱۶ وزیر نیرو.

محورهای پژوهشی گروه پژوهشی حقوق

محورهای پژوهشی تشکیل شده در گروه پژوهشی حقوق

در ابتدا لازم است که مروری داشته باشیم بر فلسفه و هدف از تشکیل محورهای پژوهشی.

«به‌منظور تمرکز بر فعالیت‌های آینده‌نگر در حوزه‌های دانشی مبتنی بر برنامه؛

با هدف برقراری جریان پژوهشی متناسب با نیازهای صنعت برق و انرژی کشور و ایجاد پویایی در پژوهشگران به‌منظور تمرکز بر فعالیت‌های هدفمند،

پرهیز از پراکنده‌کاری و ایجاد هم‌افزایی در میان پژوهشگران در موضوعات تخصصی،

در ذیل هر یک از گروه‌های پژوهشی پژوهشگاه نیرو، چند «محور پژوهشی» ایجاد شده است که گام نخست در انجام پژوهش‌های هدفمند و برنامه محور است^۱.

ضمن قدردانی از معاون محترم پژوهشی و مدیران و همکاران محترم این معاونت که ساختار «محورهای پژوهشی» را ایجاد، راهبری و هدایت می‌نمایند؛ در ادامه، با عناوین و چشم‌انداز محورهای پژوهشی تشکیل شده در گروه پژوهشی حقوق، آشنا می‌شویم.

۱- محور پژوهشی «حقوق برق و انرژی‌های تجدیدپذیر»

این محور، با برگزاری همایش ملی حقوق برق و انرژی‌های تجدیدپذیر در سال ۱۴۰۰ هجری شمسی، تلاش وافر برای تولید ادبیات مکتوب در این حوزه دانشی را مد نظر دارد.

همچنین این محور انجام «علم‌سنجی و منبع‌یابی داخلی و بین‌المللی محور» را در نظر دارد.

با احترام - علی نظری منتظر

^۱ - <https://www.nri.ac.ir/news/ctl/ArticleView/mid/1681/articleId/4313> (11/01/2021).

۲- محور پژوهشی «حقوق آب و آبفا»

اقدامات مدنظر این محور عبارتند از:

یک - انجام علم‌سنجی و منبع‌یابی داخلی و بین‌المللی محور.
دو- بازنگری در قوانین و مقررات مربوط به آب و آبفا، به‌منظور پالایش قوانین و مقررات منسوخ، منقضی شده، فاقد اعتبار و ... و شناسایی نقاط ضعف و قوت آن‌ها در پاسخگویی به چالش‌های حقوقی حوزه آب و آبفا.
سه- بهره‌گیری از ظرفیت‌های تمامی ذینفعان و ذیمدخلان چرخه آب برای حفاظت و بهره‌برداری بهینه از منابع آب کشور و توسعه پایدار با حفاظت از منابع آب، خاک و محیط‌زیست.

با احترام - منصور آزادی

۳- محور پژوهشی «حقوق عمومی»

اقدامات مدنظر این محور عبارتند از:

یک- انجام علم‌سنجی و منبع‌یابی داخلی و بین‌المللی محور
دو- نقشه راه ارتقای توان کشور در حقوق برق (امانی)
سه- ایجاد شبکه متخصصان
چهار- ایجاد شبکه دانش
پنج- دیده‌بان بازنگری و پالایش اسناد، قوانین و مقررات با رویکرد از پایین به بالا

با احترام - محمدبرزگر خسروی

۴- محور پژوهشی «حقوق قراردادها، تجارت و سرمایه‌گذاری بین‌المللی»

اقدامات مدنظر این محور عبارتند از:

یک- انجام علم‌سنجی و منبع‌یابی داخلی و بین‌المللی محور
دو- پروژه تبیین ضرورت‌های حقوقی و اقتصادی تأسیس مرکز حل‌وفصل اختلافات صنعت برق و تدوین قواعد آن (پیمانی- در حال مذاکره)؛
سه- چالش‌ها و مزایای حقوقی تجارت و سرمایه‌گذاری داخلی و بین‌المللی برق از طریق فناوری زنجیره بلوک و آثار آن بر حق دسترسی به برق (طرح بهتام).

با احترام - مهدی هفتانی

۵- محور پژوهشی «حقوق مالکیت فکری»

در این محور، دو اقدام انجام شد که در این برونداد، گزارش آن تقدیم خوانندگان گرامی می‌شود.

پژوهشگاه نیرو

اقدام جدید مدنظر این محور عبارتست از: «انجام علم‌سنجی و منبع یابی داخلی و بین‌المللی محور».

با احترام – حسین مهدی زاده

۶- محور پژوهشی «حقوق محیط‌زیست»

اقدامات مدنظر این محور عبارتند از:

یک- علم‌سنجی و منبع یابی داخلی و بین‌المللی محور.

دو- جمع‌آوری اطلاعات، روزرسانی و بررسی آخرین اقدامات انجام‌شده در صنعت برق در خصوص الحاق به توافق‌نامه پاریس.

سه- بررسی اثرات توافق پاریس بر صنعت برق و انرژی‌های تجدید پذیر (مزایا و معایب).

با احترام – مسعود سلوک

رشته کارشناسی ارشد حقوق انرژی

رشته حقوق انرژی یکی از شاخه‌های تخصصی رشته حقوق می‌باشد که متأسفانه تاکنون در نظام آموزش عالی ایران مورد توجه کافی قرار نگرفته و فقط یکی از شاخه‌های آن (حقوق نفت و گاز) چند سالی می‌باشد که در برخی از دانشکده‌های حقوق، آن هم با کم و کاست‌های بسیار محسوس خود، در مقطع کارشناسی ارشد و دکترا تدریس می‌شود.

واقعیت این است که باید ابتدا دوره کارشناسی ارشد «حقوق انرژی» راه‌اندازی می‌گردید و سپس در دوره دکترا به پنج شاخه تخصصی حقوق انرژی (حقوق نفت و گاز، حقوق برق، حقوق آب، حقوق هسته‌ای و حقوق انرژی‌های نوین و تجدیدپذیر) منقسم گردیده و دانش‌آموختگان دوره حقوق انرژی، متناسب با عنوان پایان نامه و فعالیت‌های تحقیقاتی خود در دوره کارشناسی ارشد، در یکی از رشته‌های پنج‌گانه در دوره دکترا ادامه تحصیل دهند.

نبود متخصصین رشته حقوق انرژی در شعب پنج‌گانه آن، زبان‌های جبران‌ناپذیری را وارد ساخته که در موضوع مذاکرات هسته‌ای، آثار آن دیده شد. با تأسیس گروه پژوهشی حقوق و با پیشنهاد اینجانب و موافقت ریاست محترم پژوهشگاه نیرو جناب آقای دکتر محمدصادق قاضی‌زاده، موضوع طراحی دوره کارشناسی ارشد حقوق انرژی از سال ۱۳۹۴ در دستور کار قرار گرفت که النهایه دوره مزبور به همراه دروس و سرفصل‌های مربوطه در یکصد و سی و نهمین جلسه مورخ ۱۳۹۶/۰۴/۲۶ شورای تحول و ارتقاء علوم انسانی در شورای عالی انقلاب فرهنگی مورد تصویب قرار گرفت.

دکتر علی یار ارشدی

(مدیر سابق گروه پژوهشی حقوق)

آخرین وضعیت اجرای رشته حقوق انرژی در دانشگاه‌های کشور

دانشگاه شهید بهشتی، اجرای رشته حقوق انرژی را مورد موافقت قطعی، قرار داده است. این دانشگاه، پس از طی فرآیندهای برنامه‌ریزی آموزشی برای اجرای این رشته، درخواست رسمی خود را تقدیم وزارت محترم علوم، تحقیقات و فن‌آوری نموده است. به امید آنکه در سال آغازین قرن جدید شمسی، شاهد حضور دانشجویان مقطع کارشناسی ارشد حقوق انرژی، در صنعت انرژی کشور باشیم. از تمامی تلاشهای انجام شده در زمینه طراحی، تصویب و اجرای رشته حقوق انرژی، به سهم ناچیز خود، صمیمانه سپاسگزارم.

عضو هیات علمی و مدیر گروه

پژوهشگاه نیرو

برونداد تخصصی گروه پژوهشی حقوق
سال اول، شماره ۱، بهمن ۱۳۹۹

همایش حل و فصل اختلافات در صنعت انرژی

همایش ملی حل و فصل اختلافات در صنعت انرژی، به همت موسسه مطالعات حقوق انرژی دانشگاه تهران، وزارت نیرو و وزارت نفت در روزهای ۱۰ و ۱۱ آذرماه ۱۳۹۸، در محل سالن خلیج فارس پژوهشگاه نیرو برگزار شد.

نهاد داوری در قراردادهای ملی، بین‌المللی و کنوانسیون‌های جهانی، جایگاه تعریف‌شده‌ای دارد. نهاد داوری در صنعت انرژی به دلیل ماهیت فنی - مهندسی موارد اختلاف، از اهمیتی دوچندانی برخوردار است. نهاد داوری می‌تواند با توافق داوطلبانه و خردمندانه دو طرف قرارداد، حل و فصل اختلاف را در یک مسیر ساختارمند و از قبل طراحی‌شده، قرار دهد. با تحکیم نهاد داوری، حرکت در مسیر قراردادهای بُرد - بُرد میسر می‌شود.

این عکس یادگار یک تفاهم نامه است. تفاهم نامه پژوهشگاه نیرو با موسسه مطالعات حقوق انرژی دانشگاه تهران، که در تاریخ ۱۲ آبان ۱۳۹۸ به امضا رسید. با امضای این تفاهم نامه، افتخار میزبانی همایش ملی حل و فصل اختلافات در صنعت انرژی، به گروه پژوهشی حقوق پژوهشگاه نیرو رسید. لازم است که از زحمات یکایک همکاران موسسه مطالعات حقوق انرژی دانشگاه تهران و از لطف و همراهی بخشهای مختلف پژوهشگاه نیرو (به ویژه معاون محترم توسعه مدیریت و منابع و مدیران و همکاران ایشان) که امکان برگزاری شایسته این همایش را فراهم نمودند، صمیمانه سپاسگزاری نماییم.

کتاب قوانین برق
(تمام قوانین در یک قانون جامع)
«کد قانون برق»

با توجه به مأموریت خاص پژوهشگاه نیرو در صنعت برق کشور و نظر به شناسایی پژوهشگاه نیرو به عنوان یک «سازمان توسعه‌ای» توسط هیأت محترم وزیران و وظیفه‌ی جدید این پژوهشگاه در زمینه‌ی مدیریت تحقیقات صنعت برق، پروژه «تدوین قانون جامع صنعت برق» در مهرماه ۱۳۹۵ به تصویب رسید که در آذرماه ۱۳۹۷، مراحل تدوین آن به پایان رسید و در روز پژوهش و در حاشیه جشنواره پژوهش و فناوری وزارت نیرو در سال ۱۳۹۸، با حضور آقای مهندس مهاجری معاون وزیر در امور تحقیقات و منابع انسانی رونمایی گردید.

کتاب قوانین برق در ۶ بخش و ۱۸ فصل، تنظیم شده است. در این کتاب **از طریق تنقیح غیراصلاحی قوانین**، سعی شده است تا «دسترسی آسان» شهروندان و مجریان قانون به قوانین و مقررات لازم‌الاجرا در صنعت برق، فراهم شود به امید آنکه گامی کاربردی و هرچند کوچک، در مسیر قانونمندی و قانون‌مداری برداشته باشیم، چرا که بدون شک، شرط اول اجرای قانون، دسترسی آسان همه ذینفعان و مراجعان و مجریان، به «متن قانون و مقررات» است.

عمده‌ی مخاطبان کتاب پیش‌رو، مردم عزیز (مشترکین و سرمایه‌گذاران) و مجریان قانون (کارگران، کارشناسان، مدیران، مهندسان، دست‌اندرکاران امور فنی، شرکت‌های تخصصی فعال در امور تولید، انتقال و توزیع برق) می‌باشند.

به پاس اقدامات دفتر حقوقی وزارت نیرو (که موفق به چاپ جلد پنجم مجموعه قوانین و مقررات وزارتخانه شده‌اند)، دسترسی به قوانین مرتبط با صنعت برق، سرعت گرفت، هرچند عبور از پیچ‌وخم عناوین متعدد قانونی برای «دسته‌بندی موضوعی آن‌ها» مستلزم صرف وقت بسیار شد که این مهم با راهبری جناب آقای دکتر ارشدی و همکاری آقای بهزاد بقایی و کارشناسی و ممارست سرکار خانم سمانه جان‌زمین، به سرانجام رسید که از این بزرگواران، بسیار سپاسگزارم. همچنین از همکاران افتخاری این پروژه، آقای مهدی فرهادخانی و آقای دکتر علی نظری منتظر که آخرین اصلاحات را اعلام نمودند، صمیمانه تشکر می‌نمایم.

مدیر پروژه: دکتر حسین مهدی زاده

۱ برابر با ماده ۱۱ شیوه‌نامه انتشار و دسترسی آزاد به اطلاعات متضمن حق و تکلیف برای مردم مصوب ۱۳۹۹/۰۲/۰۹، متقاضیان می‌توانند برای دسترسی به متن روزآمد و حاوی آخرین اصلاحات و الحاقات تنقیحی مقررات، اطلاعات موردنیاز را از موسسه‌ای که آن را صادر کرده و یا مسئولیت اجرای آن مصوبه را بر عهده دارد، مطالبه کنند.

معاهده منشور انرژی (ECT)

ABOUT THE ENERGY CHARTER TREATY (ECT)

In the early 1990s, after the end of the Cold War, the Dutch Prime Minister at the time, Ruud Lubbers, took the initiative to establish cooperation in the field of energy between the East and the West. His efforts paved the way for the Energy Charter Treaty (ECT) which was signed in December 1994 at Lisbon and entered into force in April 1998.

The ECT establishes a unique multilateral legal framework for facilitating international energy cooperation. Its key principles, namely, openness of energy markets, investment protection and non-discrimination stimulate foreign direct investment and cross-border trade. As of 1 March 2020, the ECT has 56 Signatories and Contracting Parties (including the European Union and EURATOM).

The Energy Charter Secretariat is based in Brussels, Belgium. It is headed by Secretary-General Urban Rusnák. The main functions of the Secretariat include:

- 🚩 Monitoring the implementation of the ECT;
- 🚩 Assisting governments in enhancing their investment climate through various instruments;
- 🚩 Offering support for dispute settlement and conflict resolution;
- 🚩 Developing regulation and model agreements for cross-border energy projects;
- 🚩 Organising capacity building and training sessions related to the ECT;
- 🚩 Assisting Observer countries with ECT accession

یکی از موضوعات بین المللی که مورد توجه گروه پژوهشی حقوق می باشد: پیمان منشور انرژی است که در این زمینه تاکنون اقدامات زیر صورت پذیرفته است:

- ۱- تألیف کتاب با عنوان «آثار حقوقی الحاق ایران به معاهده منشور انرژی»- نشر بهنامی
- ۲- عضویت و مشارکت در کارگروه پیمان منشور انرژی در وزارت نیرو؛
- ۳- در همایش حل و فصل اختلافات در صنعت انرژی، ۴ پنل برگزار شد که یکی از این پنلها به موضوع «معاهده منشور انرژی» اختصاص یافت. در این پنل تخصصی ۴ سخنرانی انجام گردید.

عنوان پنل : معاهده منشور انرژی و الزامات داوری آن

هیأت رئیسه پنل

دکتر میر شهبیز شافع عضو هیأت علمی دانشگاه شهید بهشتی	دکتر حسین مهدی زاده عضو هیأت علمی پژوهشگاه نیرو	دکتر مالک شریعتی نیاسر پژوهشگر پژوهشگاه محیط زیست
---	--	--

سخنرانان پنل:

- ۱- دکتر اسدا... صحرانورد با موضوع «چالش های حقوقی روسیه با منشور انرژی و احتمال تکرار وضعیت مشابه نسبت به ایران».
- ۲- دکتر سید امیر حسام موسوی با موضوع «تعهدات دولت میزبان براساس پیمان منشور انرژی».
- ۳- دکتر علی نظری منتظر با موضوع «بررسی شرط داوری و حل اختلاف در قراردادهای صنعت برق».
- ۴- دکتر راحله سید مرنضی حسینی با موضوع «صلاحیت ایکسید در دعوای ماسدار علیه دولت اسپانیا».

خلاصه ای از کتاب «آثار حقوقی الحاق ایران به معاهده منشور انرژی (ECT)»

پیمان منشور انرژی^۱ (ECT) نوعی پیمان چندجانبه است که در ۱۷ دسامبر ۱۹۹۴ در لیسبون به امضا رسید. در آوریل ۱۹۹۸ لازم الاجرا شد. تا یکم مارس ۲۰۲۰، پنجاه و شش کشور این معاهده را امضاء نموده و یا در مراجع قانونگذاری خود به تصویب رسانده اند. ج.ا.ایران، عضو ناظر^۲ پیمان منشور انرژی می باشد. براساس ماده ۴۰ معاهده، عضویت در معاهده منشور انرژی شامل یک مرحله مقدماتی و چهار مرحله اصلی می باشد.

معاهده منشور انرژی از ۸ بخش مشتمل بر ۵۰ ماده، تنظیم شده است که بنیادی ترین موضوعات مربوط به انرژی را دربرمی گیرد. این معاهده دارای ۱۹ پیوست و ۲ پروتکل می باشد که به موجب ماده ۴۸ منشور جز لاینفک معاهده محسوب می شود.

برخی اهداف معاهده منشور انرژی

- ۱- حمایت از سرمایه گذاری و توسعه آن براساس اصل عدم تبعیض میان اتباع داخلی و خارجی با توجه به اصل برخورداری از بالاترین حقوق و مزایای اعطایی به اتباع خارجی دیگر و به سایر کشورها؛
- ۲- تجارت آزاد مبتنی بر مقررات سازمان تجارت جهانی؛
- ۳- ترانزیت آزاد با ضمانت های اجرایی حقوقی برای تداوم جریان بدون وقفه انرژی؛
- ۴- داوری بین المللی الزامی؛
- ۵- توسعه قوانین کشورهای عضو در بخش انرژی، در جهت هماهنگی و انطباق با اصول حقوق بین الملل؛
- ۶- انتقال تکنولوژی، دایر نمودن بازارهای مالی و اعتباری، توسعه شرایط رقابت و سیاست گذاری و بهینه سازی در بخش انرژی و حفظ محیط زیست؛

مزایا و معایب الحاق ج.ا.ایران به معاهده منشور انرژی؛

الحاق ایران به معاهده منشور انرژی متضمن چه منافع و یا مخاطراتی خواهد بود؟

الف) بررسی مزایای الحاق ایران به معاهده منشور انرژی

دو نکته اساسی را باید در زمره مزایای الحاق ایران به معاهده منشور انرژی مورد توجه قرار داد:
اول: کشور ایران با داشتن منابع غنی انواع انرژی، امکان بیشتری برای جذب سرمایه گذار به دست آورده و از انتقال مطمئن انرژی و امنیت آن به مقصد نهایی بهره خواهد برد.

1 - Energy Charter Treaty

۲ - مهم ترین فایده عضویت ناظر، ایجاد فرصت هایی جهت ارتباط نزدیک تر با شرکت کنندگان در جلسات بین المللی و ارائه دیدگاه ها درباره موارد مختلف و نیز امکان مشورت با سایر کشورها و آشنایی با مباحث مطروحه در کنفرانس و آمادگی جهت الحاق ایران به معاهده منشور انرژی است.

دوم: صیانت از سرمایه‌گذاری‌های شرکت‌های خارجی (در مقابل خطراتی مانند سلب مالکیت مستقیم و یا غیرمستقیم، رفتار تبعیض‌آمیز و یا نقض هر کدام از بندهای معاهده) از اهداف اصلی معاهده است که باعث ایجاد اعتماد برای سرمایه‌گذار و بالمآل تشویق سرمایه‌گذاری خارجی در ایران می‌شود.

اما برخی معتقد می‌باشند که علاوه بر دو نکته‌ی فوق، الحاق به این معاهده متضمن ۳ فایده دیگر نیز می‌باشند که عبارتند از:

- معاهده منشور انرژی به‌عنوان بازار و مجمعی برای تبادل نظر و اطلاعات در رابطه با برنامه‌ریزی‌ها و سیاست‌های مربوط به استفاده بهینه از انرژی و همچنین مسائل زیست‌محیطی؛
- معاهده منشور انرژی روشی متوازن برای دستیابی سرمایه‌گذاران به منابع انرژی در پیش گرفته است؛
- در صورت الحاق به معاهده، شرایط و قوانین حاکم بر اکتشاف، توسعه و مالکیت منابع باید شفاف و در دسترس بوده و این قوانین تبعیض‌آمیز هم نباشد و لذا زمانی که سرمایه‌گذاری خارجی هم سو با قوانین ملی کشوری تحقق یابد این معاهده، خط ارتباطی بین سرمایه‌گذاری و دولت میزبان خواهد بود.^۱

ب) بررسی معایب الحاق ایران به معاهده منشور انرژی

در ابتدا لازم به ذکر است که اگر در تبیین معایب معاهده، به خطا رویم، مستند به بند ۳ ماده ۴۷ معاهده، با فرض لغو عضویت، تا ۲۰ سال^۲ تعهدات کشور میزبان در قبال سرمایه‌گذار خارجی، ادامه خواهد داشت.

الحاق به این معاهده متضمن معایبی بدین شرح می‌باشد:

- از آنجایی که کشور ایران بعد از پیروزی انقلاب اسلامی در معرض تحریم‌های گسترده‌ای از سوی کشورهای مختلف قرار گرفته است و لذا با فرض الحاق به معاهده، باز هم فرصت و چشم‌انداز مناسبی برای سرمایه‌گذاران خارجی به‌عنوان یک دولت میزبان سرمایه محسوب نمی‌گردد. درواقع در وضعیت کنونی، پیوستن ایران به چنین معاهداتی صرفاً ایجادکننده تعهدات خواهد بود و از مزایای ناشی از معاهده بهره‌ای نخواهد برد.
- هدف منشور، همان‌طور که صراحتاً در آن ذکر شده است، صیانت از سرمایه‌گذاری‌ها و گرفتن امتیازات ویژه از کشورهای صاحب منابع از جمله در زمینه ترانزیت انرژی از قلمروی سرزمینی این کشورها است. به عبارت دیگر، مفاد الزام‌آوری که در معاهده منشور انرژی برای دولت عضو وجود دارد، در کاهش ریسک برای سرمایه‌گذار نقش اساسی دارد و لذا مقررات الزام‌آور مذکور قدرت مانور کشور عضو بالأخص کشورهایی مانند ایران که صاحب منابع عظیم انرژی می‌باشند، را از بین خواهد برد. به بیان دیگر طبق مفاد این معاهده سرمایه‌گذار می‌تواند در حالات مختلف و با ظهور کوچک‌ترین اختلاف با دولت ایران، اقدام به اقامه دعوا علیه دولت نزد مراجع داوری بین‌الملل کرده و از حقوق خود دفاع کند. لازم به ذکر است که از زمان نافذ شدن این معاهده در سال ۱۹۹۸ تاکنون چندین مناقشه بین سرمایه‌گذاران و دولت‌های میزبان براساس مفاد معاهده منشور انرژی مورد رسیدگی قرار گرفته و حل‌وفصل شده است.^۳
- لذا همین امر قطعاً سبب طرح دعاوی متعدد علیه ایران از سوی سرمایه‌گذاران در مراجع ملی و بین‌المللی خواهد شد. کما اینکه در طول ۲۰ سال گذشته که از عمر معاهده می‌گذرد، تاکنون ۱۳۵ دعاوی حقوقی از سوی شرکت‌های سرمایه‌گذار علیه کشورهای

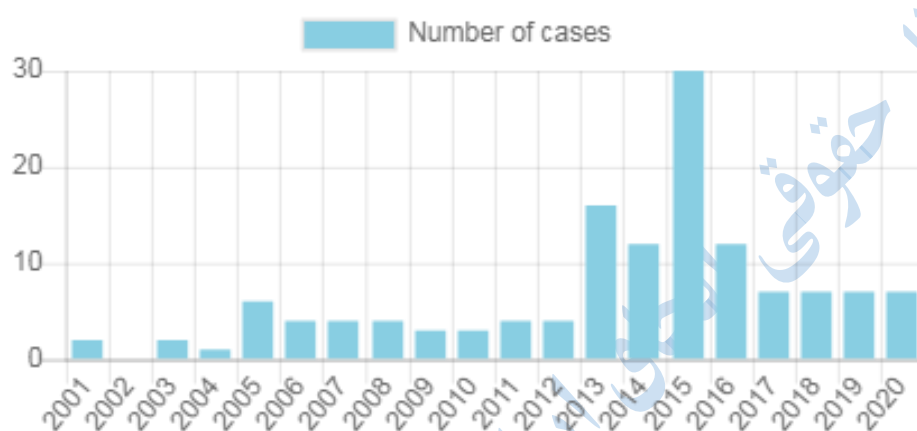
۱ - غفاری سید محمد رضا، بررسی آثار پیوستن ایران به پیمان منشور انرژی، ۱۳۹۳، اداره ارتباطات و روابط با مجامع انرژی، صص ۵-۶

۲. مقررات این معاهده در مورد سرمایه‌گذاری‌های انجام شده در قلمرو طرف متعاقد ... از تاریخی که خروج یک طرف متعاقد از معاهده به مورد اجرا در می‌آید برای یک دوره ۲۰ ساله از چنین تاریخی کماکان اعمال خواهد شد.

3- <http://www.taadolnewspaper.ir/131/55848>

تولیدکننده انرژی که عضویت این منشور را پذیرفته‌اند در مراجع بین‌المللی اقامه‌شده که در چند مورد دعاوی در جریان رسیدگی بوده و در موارد دیگر کشورهای تولیدکننده، محکوم‌شده‌اند.^۱

Number of Arbitration Cases under the ECT: 135 cases^۲

- میان مقررات منشور انرژی و مقررات ایران به‌ویژه در بخش سرمایه‌گذاری و حل‌وفصل اختلاف در حوزه‌ی داوری، اختلاف‌نظرهای زیادی وجود دارد که در فرض الحاق ایران به معاهده، تمام این مقررات باید اصلاح گردند. اصلاح این مقررات به لحاظ مغایرت برخی از آن‌ها با قانون اساسی، قطعاً امکان‌پذیر نبوده (مانند پذیرش داوری برخلاف اصل ۱۳۹ قانون اساسی) و در برخی دیگر نیز با مشکلات فراوان در مجلس شورای اسلامی مواجه خواهد شد.
- یکی دیگر از معایب الحاق به این معاهده موضوع صادرات انرژی توسط سرمایه‌گذار می‌باشد. براساس ماده ۷ منشور، سرمایه‌گذار مجاز به صادر کردن انرژی تولیدشده به کشورهای موردنظر خود خواهد بود و دولت متعاهد نیز مجاز به جلوگیری از آن نمی‌باشد. حال اگر سرمایه‌گذار قصد صادرات تولید انرژی به سرزمین‌های اشغالی و یا دولت‌های متخاصم با ایران را داشته باشد نه‌تنها هیچ مکانیسمی جهت جلوگیری از آن وجود ندارد بلکه باید خطوط انتقال خود را (بر طبق ماده ۷) در اختیار سرمایه‌گذار قرار دهد.
- لزوم صدور روایید برای کارکنان کلیدی سرمایه‌گذار (ماده ۱۱ منشور) نیز از دیگر معایب آن می‌باشد سرمایه‌گذاران خارجی ممکن است با این امکان، جهت واردکردن عناصر اطلاعاتی دشمن به سرزمین ایران دست یابند.

۱ - در بارزترین مورد، شرکت یوکاس Yukos اقدام به طرح دعوا علیه دولت روسیه کرد و این دولت محکوم به پرداخت ۵۰ میلیارد دلار خسارت به شرکت نفتی یوکاس در سال ۲۰۰۴ میلادی شد. بعداً این دعوا روسیه در سال ۲۰۰۹ رسماً عضویت خود در این منشور را لغو نمود.

۲ - <https://www.energychartertreaty.org/cases/statistics/2021>.

نتیجه‌گیری کلی (این نتیجه‌گیری توسط مولفین^۱ محترم کتاب انجام گرفته است)

معاهده منشور انرژی براساس معاهده اروپایی انرژی، الگوهای سازمان همکاری اقتصادی و توسعه و همچنین بسیاری از معاهدات دوجانبه سرمایه‌گذاری، به وجود آمده است. جهت دسترسی سرمایه‌گذاران به مناطق مختلف جغرافیایی کشور میزبان جهت حفاری، کشف، بهره‌برداری و در مراحل فروش طراحی گردیده و بر همین اساس تعهداتی در معاهده برای دولت عضو مقرر شده است؛ البته، اصل حاکمیت کشورها بر منابع طبیعی در ماده ۱۸ معاهده، به رسمیت شناخته شده است، اما معاهده به موازات این اصل، به پیش‌بینی تعهداتی به نفع سرمایه‌گذاران نیز مبادرت کرده است. براساس ماده ۱۶ معاهده، سرمایه‌گذاران می‌توانند فواید و مزایای معاهده منشور انرژی و همچنین معاهدات قبلی و بعدی که کشورهای متعاقد به شأن پیوسته‌اند را ادعا کنند. درواقع این ماده متضمن یک نفع کلیدی برای سرمایه‌گذاران بوده، به‌گونه‌ای که آنان از مزایای سایر معاهدات که دولت عضو به آن پیوسته است، بهره‌مند خواهد شد.

همان‌طور که گفته شد جابجایی آزادانه سرمایه و ارز خارجی، صادرات انرژی، به‌کارگیری آزاد نیروی انسانی و پرسنل کلیدی از دیگر تکالیفی است که دولت‌ها براساس این معاهده موظف به اجرای آن‌ها هستند که در صورت الحاق ایران، دولت ایران مشمول رعایت الزامات ناشی از آن خواهد شد.

از طرف دیگر به دلیل دسترسی ایران به دریای آزاد و وجود منابع عظیم نفت و گاز در کشور، سرمایه‌گذاری در آن برای شرکت‌های چندملیتی جذاب می‌باشد؛ اما نباید موانع موجود بر سر راه ایران از جمله اعمال تحریم‌ها به بهانه‌های گوناگون را نادیده گرفت؛ چراکه الحاق ایران به معاهده نه تنها این مشکلات را کاهش نمی‌دهد بلکه تعهداتی نیز ایجاد می‌کند. نباید فراموش کنیم که معاهده اصولاً برای حمایت از سرمایه‌گذاران در برابر کشورهای صاحب منابع انرژی و ارائه ابزار قانونی برای حمایت از این سرمایه‌گذاری‌ها طراحی گردیده است و در صورت الحاق، باید همواره خود را برای دعاوی حقوقی و پرداخت غرامت‌های احتمالی آماده کنیم.

در زمینه حل و فصل اختلاف نیز منشور در بسیاری از موارد چاره‌ای جز توسل به نظام داور، نیاندیشیده است که این امر با اصل ۱۳۹ قانون اساسی در تضاد آشکار است. از سویی باید پذیرفت معاهداتی همچون معاهده منشور انرژی و ایکسید و ... معاهداتی سرمایه‌گذار محور هستند و بیش از حامی حقوق سرمایه‌گذاران می‌باشند. ایران به عنوان کشور غنی از منابعی همچون نفت و گاز و سایر منابع انرژی محرک اصلی سرمایه‌گذاران است اما دولت ایران بیش از هرچیز با توجه به اصول انقلابی خود، به حاکمیت ارزش بیشتری می‌دهد؛ لذا **با توجه به جمیع جهات به نظر می‌رسد عدم الحاق به معاهده منشور انرژی، قطعاً نزدیک‌تر به صواب خواهد بود.**

در پایان ذکر این نکته ضروری می‌باشد که با عنایت به اینکه اعمال حق شرط (بر طبق ماده ۴۶ معاهده) ممنوع می‌باشد، لذا دولت ایران قادر به درج شروط خود در زمان الحاق به این معاهده نخواهد بود و فقط می‌تواند در صورت تمایل به الحاق، از طریق صدور اعلامیه تفسیری (در فرض پذیرش الحاق ایران) آنچه را که از مواد و متن منشور برداشت می‌کند را اعلام کرده که بعدها در صورت بروز اختلافات احتمالی بتواند به اعلامیه تفسیری خود استناد کند. هرچند که توجه مراجع اختلاف بین‌المللی به این گونه تفاسیر جای بحث فراوان دارد.

۱- مولفین کتاب آثار حقوقی الحاق ایران به معاهده منشور انرژی عبارتند از: دکتر علی یار ارشدی، سعید غفاری، محدثه نائب اقا، نرگس سادات حسینی، شقایق گلزار، اکرم مقدم گلزار

پژوهشگاه نیرو

برونداد تخصصی گروه پژوهشی حقوق

سال اول، شماره ۱، بهمن ۱۳۹۹

گزارش پروژه «طراحی و پیاده سازی نمونه قرارداد هوشمند مبتنی بر قراردادهای حقوقی

پژوهشگاه نیرو»

واحد مجری: گروه پژوهشی حقوق مجری پروژه: خانم مهندس شیدا سید فرشی

مدیر پروژه: خانم دکتر الهه حبیبی ناظر پروژه: آقای دکتر علی کرمانشاهی

این پروژه در سه فاز انجام شده است؛ فاز اول: شناخت قرارداد هوشمند، فاز دوم: طراحی و پیاده سازی نمونه اولیه قرارداد هوشمند، فاز سوم: امکان سنجی استفاده از قرارداد هوشمند. لازم می دانم به نوبه خود از کلیه همکاران این پروژه، همچنین از مجری و مدیر محترم پروژه، صمیمانه قدردانی نمایم.

با احترام

حسین مهدی زاده

عضو هیأت علمی و مدیر گروه پژوهشی حقوق

گزارش پروژه^۱:

مفهوم قرارداد هوشمند برای اولین بار در سال ۱۹۹۴ توسط برنامه‌نویس، رمزنگار و حقوق‌دان آمریکایی به نام نیک سابو، به این صورت تعریف شد: «قرارداد هوشمند یک پروتکل تراکنشی کامپیوتری است که شرایط قرارداد را تنظیم و اجرا می‌کند». به عبارت دیگر قرارداد هوشمند یک توافق خودکار و قابل اجرا بر روی فناوری بلاکچین و ارزهای رمزنگاری شده است. بدین معنا که با استفاده از منابع کدنویسی در کامپیوتر به صورت غیر متمرکز طراحی می‌شوند و می‌توان آن‌ها را با هزینه‌ای کم، استاندارد و اجرا نمود. بلاکچین را می‌توان یک نوع سیستم ثبت اطلاعات و گزارش بر روی شبکه در نظر گرفت. تفاوت این سیستم با سیستم‌های دیگر این است که اطلاعات ذخیره شده روی این نوع سیستم، میان همه اعضای شبکه به اشتراک گذاشته می‌شوند و با استفاده از رمزنگاری امکان حذف و دستکاری اطلاعات ثبت شده تقریباً غیرممکن است. برای ایجاد یک قرارداد هوشمند، نیازمندی‌هایی مانند برنامه‌ریزی و تعیین روشی برای برنامه‌نویسی و ویرایش قرارداد، انتخاب یک قالب استاندارد جهت ذخیره‌سازی، بازیابی و انتقال قرارداد هوشمند، انتخاب یک پروتکل شبکه جهت استقرار قرارداد هوشمند، انتخاب افرادی با مهارت برنامه‌نویسی و تبدیل قرارداد به کد برنامه و در نهایت انتخاب روشی جهت در دسترس قراردادن قرارداد هوشمند برای ذینفعان ضروری می‌باشند. در این راستا جهت طراحی و ایجاد یک قرارداد هوشمند لازم است تا یک متدولوژی مناسب برای تولید و توسعه آن تعیین شود.

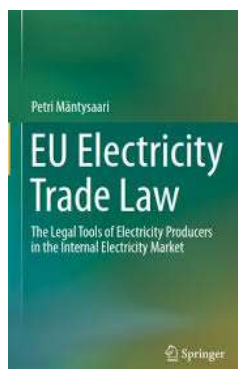
در این پروژه با توجه به ویژگی‌های نمونه قرارداد هوشمند، متدولوژی اسکرام از نوع چابک انتخاب گردید. با توجه به فازهای این متدولوژی در ابتدا لیستی اولیه‌ای از نیازمندی‌های یک نمونه قرارداد هوشمند بر اساس تحلیل قرارداد حقوقی PUF22-0 تهیه شد. این قرارداد تحقیقاتی، توافقی و سندی است که در آن مشخصات اصلی قرارداد در خدمات پژوهشی (برون‌سپاری پژوهش) مانند مشخصات دو طرف، موضوع، مدت، مبلغ قرارداد و تعهدات دو طرف (شامل مجری و کارفرما) بیان شده است و باید به امضای هر دو برسد. با توجه به تحقیقات انجام گرفته در مرحله اول پروژه «شناخت قرارداد هوشمند» و استخراج لیست نیازمندی‌ها وظیفه‌مندی و کیفی از قرارداد حقوقی PUF22-0 جهت تبدیل به قرارداد هوشمند، یک معماری سطح بالا معرفی گردید. در این معماری سه بخش وجود دارد. برنامه قرارداد هوشمند، یک برنامه کاربردی جهت تعامل کاربران با قرارداد هوشمند و بستر بلاکچین شبیه‌سازی شده جهت اجرای قرارداد هوشمند. در تولید و توسعه انجام گرفته در مرحله دوم «طراحی و پیاده‌سازی نمونه اولیه قرارداد هوشمند»، علاوه بر مشکلاتی مانند عدم توانایی و مهارت لازم در برقراری ارتباط میان برنامه کاربردی و قرارداد هوشمند، موانعی از جمله عدم وجود بستر ارز مجازی جهت پرداخت بانکی و نیاز به حذف موارد ضروری از قرارداد حقوقی جهت هوشمندسازی شناسایی گردید. تمامی این موارد در مرحله سوم پروژه «امکان‌سنجی استفاده از قرارداد هوشمند» مورد تحلیل و بررسی قرار گرفت. در این راستا، مطالبی از وضعیت کنونی بلاکچین در ایران، گردآوری شد. در ایران نیز موسسات و شرکت‌هایی در سال‌های اخیر در زمینه تحقیقات و خدمت‌رسانی تکنولوژی بلاکچین فعالیت داشتند. علاوه بر بررسی وضعیت کنونی کشور و اخبار در رابطه با وجود مجوزهای قانونی، مصاحباتی با سه سازمان در صنعت برق و سه سازمان در سه حوزه متفاوت و غیربرق انجام گرفت. سپس نتایج مصاحبات و مطالب گردآوری شده، بر اساس معیارهای کمی و کیفی و

^۱ - خبرنامه گروه پژوهشی فناوری اطلاعات و ارتباطات، نویسنده سرکار خانم دکتر الهه حبیبی - شماره ۵ - پاییز ۱۳۹۸

همچنین حقوقی بررسی و امکان‌سنجی ایجاد قرارداد هوشمند مورد تحلیل قرار گرفت. با توجه به ویژگی‌های کمی و کیفی ارائه شده، ایجاد یک قرارداد هوشمند با زیرساخت بلاکچین و با در نظر گرفتن تمامی هزینه‌های مالی و زمانی، بسیار مورد توجه قرار می‌گیرد و امکان‌پذیر است. اما یکی از عوامل مهم و اثرگذار در ایجاد و استفاده از قرارداد هوشمند، قوانین و مجوزهای لازم برای انجام این کار است. این قوانین می‌بایست به صورت بالادستی ابلاغ شوند تا استفاده از قرارداد هوشمند در سازمان‌ها با مشکل مواجه نگردد. از سوی دیگر، وجود قوانینی جهت استفاده از رمزارزهای موجود یا تصویب رمزارزهای داخلی در استفاده از قرارداد هوشمند بسیار اثرگذار خواهد بود. این امر منجر به فراگیر شدن استفاده از رمزارزها می‌شود و بدین ترتیب از دید فرهنگی و اجتماعی نیز آموزش و ترغیب سازمان‌ها در ایجاد قرارداد هوشمند، بسیار آسان‌تر انجام می‌گیرد. با توجه به دانش آموخته‌های پروژه موارد زیر می‌توانند به عنوان پیشنهاد جهت ادامه این پژوهش قابل بررسی باشند:

۱. راه‌اندازی آزمایشگاه تحقیقاتی بلاکچین
۲. ایجاد شبکه‌های تولید محتوا و به اشتراک‌گذاری مبتنی بر بلاکچین
۳. استفاده از بلاکچین به عنوان بستری برای تایید اعتبارسنجی صحت داده‌ها
۴. تحقیقات در زمینه تولید رمزارز پژوهشی.

حقوق تجارت برق در اروپا

مترجم: آقای مهدی هفتانی^۱

(دانشجوی دکتری دانشجوی دکتری حقوق تجارت و سرمایه گذاری بین المللی، دانشگاه

شهید بهشتی

کتاب حقوق تجارت برق در اتحادیه اروپا^۲، با کمی اغماض، به عنوان نخستین تالیف مدون در حوزه حقوق برق در جهان، شناخته می‌شود. این کتاب با بیان ابزارهای حقوقی برای تولید کنندگان برق، در سال ۲۰۱۵ توسط دکتر پتری مانتیساری^۳ استاد دانشکده حقوق فنلاند تالیف و توسط انتشارات اشپرینگر به چاپ رسیده است. این کتاب با رویکرد بسیار نوآورانه‌ای در ۱۲ فصل به بررسی جنبه‌های حقوقی تجارت برق در اتحادیه اروپا پرداخته است. با توجه به نگاه بین‌رشته‌ای مولف، این کتاب برای پژوهشگران حقوق انرژی، اقتصاد انرژی و حتی مهندسين برق نیز قابل استفاده است. به امید آنکه با ترجمه این منبع غنی، زمینه توسعه ادبیات حقوق برق در کشور، بیش از پیش فراهم شود.

نویسنده چهار هدف مهم را از چاپ کتاب عنوان کرده است: نخست، تشریح ویژگی‌های عینی برق و بازارهای عمده فروشی برق و تفاوت آن با سایر انواع انرژی و بازارهای انرژی است؛ دوم، تولید کنندگان برق چگونه می‌توانند از ابزارهای حقوقی در راستای نیل به اهداف خود استفاده کنند؛ سوم، تشریح مقررات بازارهای داخلی برق در اتحادیه اروپا از دیدگاه تولید کنندگان برق است؛ و چهارم، تئوری‌سازی در حقوق تجارت برق از دیدگاه تولید کنندگان برق و با تمرکز بر رفتار واقعی بازار است. بررسی جنبه‌های حقوقی سیاست‌های حمایتی از انرژی‌های تجدید پذیر و همچنین طبقه بندی قراردادهای تامین برق از جمله دیگر نکات مفید و قابل توجه کتاب است.

کتاب دارای ۱۲ فصل می باشد.

فصل اول: معرفی

در این فصل به معرفی ساختارها و مفاهیم کلیدی بازارهای عمده فروشی برق، پرداخته شده است.

۱ - از همکاری جناب آقای دکتر وحید قربانی، همکار محترم گروه اقتصاد برق و انرژی، در ترجمه برخی اصطلاحات مرتبط با اقتصاد برق و انرژی، کمال تشکر را داریم.

۲- EU Electricity Trade Law

۳ - Petri Mäntysaari

فصل دوم: ترسیم چشم انداز

در فصل دوم مولف به توضیح مفاهیم زیر پرداخته است:

- معرفی تفصیلی ساختار و مشارکت کنندگان در بازارهای برق
- معرفی مدل های بازرگانی تولیدکنندگان برق و مشارکت کنندگان بازار عمده فروشی
- معرفی اجمالی قوانین فیزیکی مربوط به برق
- معرفی موضوعات خاص و ویژه ای که می بایست در بازار فیزیکی برق مدیریت شوند
- بحث در خصوص مدل های متنوع رقابتی
- در چه شرایطی تأمین برق و ترانزیت آن، می تواند به عنوان «خدمت» تلقی شود.

فصل سوم: معرفی مقررات بازارهای برق

این فصل یک معرفی کلی در خصوص جنبه های اساسی مقررات گذاری در بازارهای برق در اتحادیه اروپا به دست می دهد رژیم مقررات گذاری بازارهای برق از اجزای بسیاری تشکیل می شود: مقررات گذاری بازارهای برق؛ مقررات گذاری بازارهای مالی؛ مقررات گذاری کارآمدی انرژی و انتشار گازهای گلخانه ای؛ و حقوق رقابت.

فصل چهارم: بازارهای برق

بازارهای برق رقابتی به دو روش ساختار بندی می شود. تجارت برق ممکن است مستقیم (دوجانبه) یا متمرکز (بورس ها یا سایر بازارهای سازمان دهی شده) باشد.^۱ این فصل به مورد اخیر می پردازد.

فصل پنجم: بازارهای مالی انتقال

از آن جا که ظرفیت انتقال در بازار انتقال تخصیص داده می شود، این فصل به بررسی متدهای تخصیص بازار محور (حراج های ضمنی یا آشکار) و یا غیر بازار محور (قراردادهای دوجانبه) در زمینه انتقال برق می پردازد.

فصل ششم: بازارهای متصل شده (یکپارچه)

به دلیل محدودیت های فیزیکی، بازارهای برق، ملی یا منطقه ای هستند. شرکت های برق با این حال می توانند از یک بازار بزرگ تر بهره مند شوند. اتصال بازارها یک راه برای یکپارچه کردن بازارهای فیزیکی نزدیک به هم محسوب می شود. اتصال بازار، نقدشوندگی و حجم بازار را افزایش می دهد و سبب جذابیت برای مشارکت کنندگان می شود. اتصال بازار گوشه ای از تلاش ها برای ایجاد یک بازار واحد (یا داخلی) برق است که پیش بینی می شود منافع بزرگی را به ارمغان بیاورد. این فصل به بررسی مقررات حاکم بر ادغام یا اتصال بازارهای داخلی به یکدیگر پرداخته است.

فصل هفتم: برق تجدیدپذیر و بازار انتشار

۱- Krause T (2003), p. 4.

سرمایه‌گذاری‌ها در برق تجدیدپذیر بیشتر ناشی از مقررات‌گذاری است تا ناشی از بازار. بیشتر ابزارهای مهم مقررات‌گذاری عبارت است از: مجوزها؛ سیاست‌های قیمتی و سیستم‌های جایگزین؛ اولویت در دسترسی و دیسپاچینگ؛ تخصیص هزینه‌ها برای اتصال به شبکه؛ وظایف بهره‌برداران توزیع و انتقال؛ اندازه‌گیری خالص؛ و ضمانت مبدأ. برنامه تجارت انتشار اتحادیه اروپا (ETS)^۱ مهم‌ترین ابزار حقوقی در این خصوص محسوب می‌شود. فصل هفتم موارد مذکور را از دیدگاه حقوقی مورد بررسی قرار داده است.

فصل هشتم: قراردادهای بلند مدت تامین برق

در فصل هشتم به این سوال اساسی پرداخته شده است که برق کالا است یا خدمت و بر این اساس چه مقرراتی بر تجارت کالا یا خدمات برق حاکم است. بر این اساس رویکرد قوانین در کشورهای مختلف نسبت به خدمت یا کالا تلقی کردن برق، در این فصل مورد مطالعه قرار گرفته است.

فصل نهم: قراردادهای تعادل (بازار)

بهره‌بردار سیستم انتقال برای تسهیل حفظ فرکانس سیستم که تعادل در سیستم محسوب می‌شود از قراردادهایی استفاده می‌کند. بین دودسته از قراردادها می‌توان قائل به تمایز شد. دسته اول، قراردادهایی که به‌منظور کاهش عدم تعادل در آغاز (قبل از تزریق به شبکه) طراحی می‌شود. دسته دوم، قراردادهای تعادلی هستند که تعادل در زمان واقعی (خدمات جانبی فعالان بازار) را بعد از بسته شدن بازار لحظه‌ای تسهیل می‌کند. این فصل به بررسی این قراردادها پرداخته است.

فصل دهم: قراردادهای انتقال

برق نمی‌تواند بدون اتصال به سیستم‌ها و ظرفیت انتقال، تأمین شود. قراردادهای فیزیکی انتقال، قراردادهایی برای تأمین ظرفیت انتقال است.

قرارداد دوجانبه انتقال یک قرارداد بین: (الف) یک تأمین‌کننده خدمت انتقال (معمولاً بهره‌بردار سیستم انتقال که شبکه مدیریت گروه و یا تجارت سیستم‌ها، در کشورهایی که چنین فعالیت بازرگانی ممکن است، را بهره‌برداری می‌کند)^۲؛ (ب) یک مشتری خدمت انتقال (یک توزیع‌کننده، یک تولیدکننده برق که مستقیماً به شبکه وصل است یا یک مشتری مستقیم که یک نقطه از شبکه را در اختیار دارد) می‌باشد. در فصل دهم مولف به مطالعه انواع قراردادهای انتقال، مقررات حاکم بر آن‌ها، حقوق و تعهدات طرفین در این قراردادها پرداخته است.

۱- See NASDAQ OMX, Trading Appendix 2/Clearing Appendix 2, Contract Specifications, Commodity Derivatives (24 November 2014), Part B, section 3.2.1.

۲- Article 17(4) of Regulation 714/2009. For Regulation 1228/2003, see de Hauteclocque A and Rious V (2010).

فصل یازدهم: قراردادهای مالی

این فصل بر ویژگی‌های خاص جنبه‌های حقوقی قراردادهای مالی برق (مشتقات) تمرکز دارد. قراردادهای مالی برق منتهی به تأمین فیزیکی برق نمی‌شوند. این قراردادها در بورس‌های برق یا بازارهای دوجانبه مبادله می‌شود. اکثریت طرف‌های معامله شرکت‌های برق هستند. سایر طرف‌های معاملاتی شامل بانک‌ها و شرکت‌های سرمایه‌گذاری می‌شوند. قالب عرفی قراردادهای مالی برق شامل قراردادهای آتی، اختیار و معاوضه می‌شوند. قراردادهای آتی و اختیار (نسبت به سایر انواع) رواج بیشتری دارند. انواع این قراردادها در این فصل بررسی شده است.

فصل دوازدهم: ابزارهای مالی مشتقه در بازارهای انتقال

روش‌های تخصیص بازار محور - در اتحادیه اروپا، مدل هدف استفاده از روش‌های بازار محور است برای تخصیص بلندمدت یا کوتاه‌مدت ظرفیت انتقال فرامرزی و درون ناحیه‌ای است.

روش‌های بازار محور به معنای استفاده از حراج‌های علنی و غیرعلنی یا هردوی آنهاست. مبادله دائم می‌تواند برای بازار میان روز استفاده شود. ظرفیت بلندمدت درون ناحیه‌ای (درون‌مرزی) باید در قالب حقوق فیزیکی انتقال یا حقوق مالی انتقال به فعالان بازار تخصیص داده شود. روش‌های غیر بازار محور - روش‌هایی که بازار محور نیستند برای نمونه شامل رزرو ظرفیت انتقال براساس قراردادهای بلندمدت، مکانیسم هر کس زودتر آمد نوبت اوست و تخصیص به تناسب سهم انجام می‌شود. وقتی که ظرفیت انتقال به جریان برق در یک‌فاصله طولانی‌تر در آینده تخصیص داده می‌شود متداول است که از ترکیبی از روش‌های بازار محور و غیر بازار محور استفاده شود. فصل پایانی کتاب انواع این قراردادها را مورد مطالعه قرار داده است. ترجمه کتاب حقوق تجارت برق در اتحادیه اروپا در آینده نزدیک، توسط گروه پژوهشی حقوق چاپ می‌شود.

اهمیت و ضرورت تصویب نظام‌نامه حقوق مالکیت فکری در پژوهشگاه نیرو^۱

فوائد عملی حمایت از حق اختراع^۲ در دو محور اصلی قابل ذکر است:

یک۔ اعطاء حقوق انحصاری؛

دو-امکان طرح دعوی حقوقی و یا کیفری علیه ناقض حق.

یک۔ اعطاء حقوق انحصاری

۱- این مطالب توسط دکتر حسین مهدی زاده، نگارش شده است.

(۱۶)

قانون ثبت اختراعات، طرحهای صنعتی و علائم تجاری مصوب ۱۳۸۶؛ حقوق انحصاری ناشی از ثبت اختراع در خصوص اختراعات فرآیندی و اختراعات محصولی را به تفصیل ذکر کرده است. حق اختراع فرایند به عبارت بسیار ساده به معنی حق اختراعی است که از یک فرایند ساخت حمایت می کند و حق اختراع محصول تنها از محصولات حمایت می کند.^۱ در مورد حق اختراع فرآیند صرف، قلمرو حمایت منحصرأ محدود به فرایند تولید می شود به عبارت دیگر، تحت حق اختراع فرایند صرف، استفاده شخص ثالث از فرایند ثبت شده، «نقض حق اختراع» محسوب می شود اما استفاده یا فروش محصولی که بدان شکل تولید شده، هیچ نقضی محسوب نمی شود.^۲

بند «الف» ماده ۱۵ قانون ثبت اختراعات، طرحهای صنعتی و علائم تجاری مصوب ۱۳۸۶ مقرر می نماید: «حقوق ناشی از گواهی نامه اختراع به ترتیب زیر است:

الف - بهره برداری از اختراع ثبت شده در ایران توسط اشخاصی غیر از مالک اختراع، مشروط به موافقت مالک آن است. بهره برداری از اختراع ثبت شده به شرح آتی خواهد بود:

۱- در صورتی که اختراع در خصوص فرآورده باشد:

اول - ساخت، صادرات و واردات، عرضه برای فروش، فروش و استفاده از فرآورده

دوم - ذخیره به قصد عرضه برای فروش، فروش یا استفاده از فرآورده

۲- در صورتی که موضوع ثبت اختراع فرآیند باشد:

اول - استفاده از فرآیند

دوم - انجام هر یک از موارد مندرج در جزء (۱) بند (الف) این ماده در خصوص کالاهایی که مستقیماً از طریق این فرآیند به

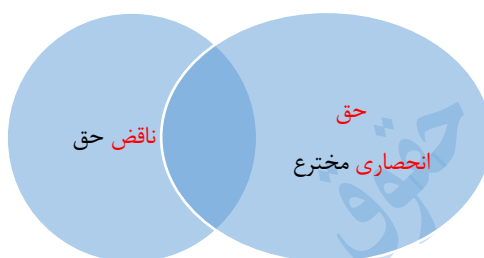
دست می آید.»

۱. حبیب، سعید، (۱۳۹۱-۱۳۹۰)، جزوه آموزشی حقوق مالکیت صنعتی (۱)، دانشکده حقوق و علوم سیاسی، دانشگاه تهران، ص ۳۱

۲. همان

دو- امکان طرح دعوی حقوقی و یا کیفری علیه ناقض حق:

امکان قانونی برای طرح دعوی حقوقی و یا کیفری علیه هر شخص ثالثی که «حق انحصاری مخترع» را نقض کند، وجود دارد:

- برابر «قانون ثبت علائم و اختراعات مصوب ۱۳۱۰» رسیدگی به دعاوی حقوقی یا جزایی مربوط به اختراع در محاکم شهر تهران به عمل می آمد (ماده ۴۶ قانون).
- برابر «قانون حمایت از حقوق پدیدآورندگان نرم افزارهای رایانه ای مصوب ۱۳۷۹» هر کس حقوق مورد حمایت این قانون را نقض نماید علاوه بر جبران خسارت، به حبس و جزای نقدی محکوم می گردد (ماده ۱۳ قانون لازم الاجرا)
- برابر «قانون ثبت اختراعات، طرحهای صنعتی و علائم تجارتي مصوب ۱۳۸۶» هر شخصی که با علم و عمد مرتکب عملی شود که حقوق مخترع و یا طراح صنعتی را نقض کند، مجرم شناخته شده و علاوه بر جبران خسارت به پرداخت جزای نقدی یا حبس و یا هردوی آنها محکوم می شود (بند ب ماده ۱۵ و ماده ۶۱ قانون).

چالش حوزه اختراع و یا طرح صنعتی و کارفرمایی

چالش پذیرش عملی نظام حمایت از حق اختراع در رابطه استخدامی و یا رابطه قراردادی (فرض مسئله درجایی است که رابطه استخدامی و یا رابطه قراردادی بین یک متخصص و بنگاه صنعتی برقرار شده باشد - آیا در این فرض، بازهم می توان گفت «نظام حمایت از حق اختراع» دارای فواید عملی است؟)

در ماده ۵ قانون ثبت اختراعات، طرحهای صنعتی و علائم تجارتي مصوب ۱۳۸۶، موارد زیر، تصریح شده اند:

- «حقوق اختراع ثبت شده منحصرأ به مخترع تعلق دارد؛
- در صورتی که اختراع ناشی از استخدام یا قرارداد باشد، حقوق مادی آن متعلق به کارفرما خواهد بود، مگر آنکه خلاف آن در قرارداد شرط شده باشد.
- نام مخترع در گواهینامه اختراع قید شود.»

در زمینه حقوق معنوی مخترع (از جمله ذکر نام مخترع در گواهینامه اختراع)، چالشی وجود ندارد. در زمینه حقوق مادی این چالش اساسی پیش می‌آید که بنا بر پیش فرض قانون‌گذار، کلیه حقوق مادی ناشی از اختراع، متعلق به کارفرما است. لذا به نظر می‌رسد که بازمی‌گردیم به قبل از سال ۱۳۱۰ شمسی (سال آغاز اعطاء حقوق انحصاری به مخترع). هدف اصلی و اساسی حمایت از اختراع، اعطای حقوق انحصاری به مخترع است تا از این مسیر، مخترع بتواند کسب درآمد کند در حالی که در اختراعات ناشی از استخدام و یا اختراعات ناشی از قرارداد، کسب درآمد مخترع محدود می‌شود به دریافت حقوق ماهانه از کارفرما. {هرچند بدیهی است که حقوق بگیر، باید تمام توان خود را به خدمت بگیرد، اما در برخی از موارد، متاسفانه در بر روی پاشنه دیگری می‌چرخد}. به نظر اینجاست که گفته‌اند «نوآوری و خلاقیت به زحمات فراوانش نمی‌ارزد و همه، غرق در روزمرگی می‌شوند».

راه حل:

در دانشگاه‌ها، پژوهشگاه‌ها و شرکت‌های مادر تخصصی باید یک دستورالعمل لازم‌الاجرا توسط بالاترین رکن تصمیم گیر در آن سازمان و یا شرکت (هیأت ریسه، هیأت مدیره و ...) به تصویب برسد و مطابق آنچه که قانون‌گذار اجازه داده است، سهم همکار نوآور، به طور قطعی تعیین شود.

همکار متخصص و نوآور ما اگر بداند که مطابق یک دستورالعمل لازم‌الاجراء، چه بخشی از حقوق مادی ناشی از ثبت اختراع و یا طرح صنعتی (البته و حتماً پس از تجاری سازی و کسب درآمد) به شخص وی تعلق می‌گیرد، انگیزه محاسبه‌شده‌ای قبل از بروز و افشاء ایده (ایده به بلوغ رسیده)ی خود دارد و در مسیر نوآوری، هدفمند حرکت می‌کند و خود را در مزایای مادی آن اختراع، سهیم می‌داند.

به نظر می‌رسد، به همان میزان که مدیران ارشد سازمان برای بروز خلاقیت و نوآوری در عمل، ارزش قائل باشند، باید «درصد سهم همکار نوآور» را افزایش دهند. برای مثال اگر در صنعت برق، همکاران متخصص و فهیم این صنعت بتوانند کالاهای محصولات موردنیاز صنعت را با اختراع و نوآوری به مرحله تولید داخل برسانند؛ آثار زیر را در پی دارد. اولاً: جامعه از این خلاقیت و نوآوری به تولید و خودکفایی^۱ می‌رسد.

ثانیاً: سازمان متبوع فرد خلاق و نوآور، از یک‌سو سهم نوآورانه‌ای در تولید کالاهای و محصولات موردنیاز صنعت دارد، همان کالاهای و محصولات که چه‌بسا تا قبل از آن وارداتی بوده‌اند و از سوی دیگر، از محل سهم باقیمانده برای کارفرما، برای سازمان درآمدزایی خواهد شد.

ثالثاً: فرد خلاق و نوآور با کسب درآمدی که رابطه مستقیم با میزان خلاقیت و نوآوری وی دارد، نیازهای مادی خود و خانواده‌اش را به شایستگی تأمین می‌کند. به عبارت دیگر، افزایش انگیزه مادی کلیه همکاران (اعم از اعضای هیات علمی، پژوهشی و غیر پژوهشی) هدف اصلی از تدوین چنین نظام نامه ای است.

۱ - با این هدف است که در برنامه ششم توسعه مقرر نمودند که: «دستگاه‌های اجرایی مجازند در راستای توسعه، انتشار و کاربست فناوری، مالکیت فکری، دانش فنی و تجهیزاتی را که در چارچوب قرارداد با دانشگاه‌ها و مؤسسات پژوهشی و فناوری دولتی ایجاد و حاصل شده است، به دانشگاه‌ها و مؤسسات یادشده واگذار نمایند» (بند خ ماده ۶۴ قانون برنامه ششم توسعه)

در اینجاست که می‌توان گفت «نظام حمایت از حق اختراع و طرح صنعتی در آن سازمان» برقرار شده است. بدین ترتیب، راه‌حل اساسی، تدوین یک «دستورالعمل لازم‌الاجرا»^۱ است که بتواند این چالش را به یک «فرصت» برای خلق ایده تا دستیابی به پدیده و محصول، تبدیل نماید. لازم به ذکر است که هیأت ریسه محترم پژوهشگاه نیرو، کلیات نظام نامه مالکیت فکری را در مهرماه سال ۱۳۹۹ به تصویب رسانده‌اند.

آشنایی با روش‌های بررسی و فرآیند ثبت اختراع^۲

مقدمه:

در عصر حاضر، رشد و پیشرفت کشورها به ویژه در حوزه اقتصادی و صنعتی بدون سرمایه‌گذاری و حمایت از تولید دانش و فناوری و تجاری‌سازی دستاوردهای آن ممکن نیست. از این رو، بسیاری کشورها بر اقتصاد دانش بنیان تأکید کرده و درصد هستند تا با تغییر در ساختارهای حقوقی و اقتصادی خود، زمینه تحقق چنین امری را فراهم کنند. تجربه جهانی نشان می‌دهد که پیشرفت در علم و فناوری بدون فراهم آوردن چتر حمایتی از مبدعان و مبتکران، امکان پذیر نیست. این مقاله در دو بخش تنظیم شده است. پیش شرطهای قانونگذار برای ثبت اختراع و مراحل اختصاری ثبت اختراع.

بخش اول - پیش شرطهای قانونگذار برای ثبت اختراع:

در دنیا برای ثبت اختراع از سه روش اعلامی، پیش‌آزمایی (تحقیقی) و مختلط^۳ استفاده می‌شود.^۴ در روش اعلامی یا روش بدون رسیدگی قبلی، ثبت اختراع بر اساس «ادعای مخترع» صورت می‌گیرد، در این روش، «ادعای مخترع» مقرون به صحت تلقی شده و به شرط عدم سابقه ثبت، «ادعای مخترع» به ثبت می‌رسد.^۵ در «روش اعلامی» براساس صرف ادعای مخترع و بدون هیچ‌گونه رسیدگی ماهوی و به‌صرف رعایت شرایط شکلی اظهارنامه، نسبت به ثبت اختراع وی اقدام می‌کنند.^۶ بر این اساس است که ماده ۳۶ قانون ثبت علائم و اختراعات مصوب ۱۳۱۰ (قانون سابق)، تصریح می‌کرد که: «ورقه اختراع به هیچ وجه برای قابل استفاده بودن و یا جدیدبودن و یا حقیقی بودن اختراع، سندیت ندارد...».

۱. آیین نامه‌های مصوب در کشور، از جمله: آیین نامه حقوق مالکیت فکری و معنوی دانشگاه صنعتی شریف، دستورالعمل اجرایی مالکیت فکری انستیتو پاستور ایران، دستورالعمل مالکیت فکری صنعت نفت، آیین نامه حقوق مالکیت فکری جهاد دانشگاهی، آیین نامه اجرایی حمایت از مالکیت فکری و ثبت اختراع دانشگاه خواجه نصیرالدین طوسی، آیین نامه مالکیت فکری (معنوی) دانشگاه آزاد اسلامی، خط مشی و ضوابط حقوق مالکیت فکری دانشگاه خوارزمی.

۲. این مقاله توسط دکتر حسین مهدی زاده و دکتر محمدحسین عرفان منش، نگارش شده است.

۳. در برخی از کشورها از هر دو روش استفاده می‌شود، برای مثال در کشور سوئیس، در مورد اختراعاتی که در زمینه ساعت و دارو انجام می‌گیرد، روش بررسی پیش‌آزمایی (تحقیقی) و در سایر زمینه‌ها با استفاده از روش اعلامی نسبت به ثبت اقدام می‌کنند (حبیب، ۱۳۹۰: ۶۱).

۴. حبیب، پیشین، ص ۶۰.

۵. همان، ص ۵۹.

۶. امامی، اسدا... (۱۳۹۰)، حقوق مالکیت صنعتی، تهران: نشر میزان، صص ۴۵۶-۴۵۷.

در نظام حقوقی ایران، بررسی قوانین و مقررات مربوطه نشان می‌دهد که تا قبل از وضع قانون ثبت اختراع مصوب ۱۳۸۶، غلبه با استفاده از روش ثبت اعلامی است. ماده ۳۶ قانون ثبت اختراعات ۱۳۱۰ «روش ثبت اعلامی» را در ثبت اختراعات پذیرفته بود و بر «عدم سندیت ورقه اختراع» و امکان طرح دعوا خلاف مفاد آن، صراحت داشت. بدین ترتیب «صرف عدم سابقه ثبت» آن اختراع، برای ثبت و صدور پروانه ثبت اختراع به نام متقاضی (مخترع)، کافی بود و شرایط ماهوی بررسی نمی‌شد.^۱ بنابراین در روش اعلامی، تمام مسئولیت‌ها متوجه مخترع می‌شود و هر کس بر خلاف آن، ادعا یا اعتراضی داشت باید در دادگاه مطرح سازد تا دادگاه به وسیله بررسی مدارک و یا ارجاع امر به کارشناس، حقیقت موضوع را احراز کند.^۲

در روش پیش آزمایی (تحقیقی)، با بهره جستن از افراد متخصص در حوزه های مختلف علوم، نسبت به بررسی ماهوی اختراع مخترع، اقدام می‌نمایند.^۳ در این روش، ابتدا موضوع اختراع هم از نظر شکلی و هم از نظر وجود شرایط ماهوی مقرر در قانون، بررسی می‌شود^۴ و صحت و سقم آن مطالعه می‌شود.^۵ به نظر می‌رسد که در قانون ثبت اختراع، طرح صنعتی^۶ و علائم تجاری مصوب ۱۳۸۶ (قانون لازم الاجراء)، قانونگذار روش پیش آزمایی (تحقیقی) را پذیرفته است.

بررسی مفاد قانون، هیچ تردیدی را باقی نمی‌گذارد که اعمال روش پیش آزمایی (تحقیقی)، در فرایند ثبت مالکیت صنعتی در قانون مصوب ۱۳۸۶ موردنظر بوده و تحولی که در کشورهای دیگر اتفاق افتاد، در ایران نیز محقق شده است.^۷ در زمینه ثبت اختراع، دلایل این نتیجه‌گیری به شرح زیر می‌باشد:

الف- مطابق ماده ۳ قانون مصوب ۱۳۸۶، گواهینامه اختراع سندی است که برای حمایت از اختراع صادر می‌شود و به دارنده آن حقوق انحصاری اعطا می‌کند. در این ماده مقنن برخلاف ماده ۳۶ قانون سابق، از «سندیت داشتن گواهینامه اختراع» سخن به میان آورده است.

ب- ماده ۱۳ قانون مصوب ۱۳۸۶، تصریح می‌کند که مرجع ثبت (اداره مالکیت صنعتی)، اظهارنامه ثبت اختراع را از نظر انطباق با «شرایط مندرج در قانون و آیین‌نامه» بررسی و سپس اقدام به ثبت می‌کند (در ماده ۲۸ آیین‌نامه اجرایی قانون ثبت اختراع،

۱. طباطبائی حصار، نسرين (۱۳۹۸)، حق دسترسی به اطلاعات در سیستم ثبت مالکیت صنعتی ایران، فصلنامه مطالعات حقوق خصوصی، دوره ۴۹، ص ۴۹۲

۲. حبیب، پیشین، ص ۶۰

۳. همان

۴. امامی، پیشین، ص ۴۵۸

۵. طباطبائی حصار، پیشین، ص ۴۹۰

۶. هرچند مفاد ماده ۲۷ قانون مصوب ۱۳۸۶ در خصوص ثبت طرح صنعتی، اداره مالکیت صنعتی را موظف به بررسی مطابقت اظهارنامه با مفاد برخی مواد این قانون دانسته و ممکن است این ابهام را به وجود آورد که در خصوص طرح‌های صنعتی شیوه ثبت تحقیقی به‌طور کامل موردنظر مقنن نبوده، لکن لزوم تأمین کارکرد اطلاع‌رسانی سیستم‌های ثبتی توسط مقنن و توجه به فلسفه و هدف موجود در سایر مواد قانون از جمله مواد ۱۳ و ۳۹ مورد اشاره و توجه به ماده ۸۲ آیین‌نامه اجرایی این قانون که در خصوص ثبت طرح صنعتی بررسی همه شرایط مقرر در قانون را لازم دانسته، باب این تفسیر را باز می‌کند که در ثبت طرح‌های صنعتی هم باید قائل به تحقیقی بودن شیوه ثبت بود (طباطبائی حصار، ۱۳۹۸: ۴۹۰).

۷. طباطبائی حصار، پیشین، ص ۴۹۰

مصوب ۱۳۸۶، امکان استعلام توسط مرجع ثبتی از مراجع ذی ربط و متخصصان و کارشناسان برای احراز شرایط ماهوی اختراع در تبصره نخست ذیل همین ماده، پیش بینی شده است؛

ج- ماده ۱۷ قانون پنجم توسعه به منظور حمایت از شرکت های دانش بنیان، دولت را مجاز می داند که نسبت به تأمین و پرداخت بخشی از هزینه ثبت اختراعات، تولید دانش فنی و حمایت مالی از تولیدکنندگان برای خرید دانش فنی و امتیاز اختراعات اقدام کند (بند و) تبصره ۳ این ماده مقرر می دارد: «سازمان ثبت اسناد و املاک کشور موظف است صرفاً پس از ارائه گواهی ممیزی علمی اختراعات از سوی مراجع ذیصلاح نسبت به ثبت اختراعات اقدام نماید»، یعنی این حمایت موجب نمی شود که «ممیزی و بررسی صحت اختراع جدید» نادیده گرفته شود.^۱

بخش دوم - مراحل اختصاری ثبت اختراع:

در بخش اول مقاله، مشخص گردید که اداره مالکیت معنوی، مطابق قانون و آیین نامه مربوط به ثبت اختراعات مصوب ۱۳۸۶، باید از روش پیش آزمایی (تحقیقی) تبعیت نماید. لذا در صورت داشتن شرایط لازم برای اثبات اختراع خود، با طی فرآیند زیر می توان نسبت به دریافت «گواهینامه اختراع»^۲ اقدام کرد.

اول از همه، باید خاطر نشان کرد که در حقوق مالکیت صنعتی (اختراعات، علائم تجاری و طرح های صنعتی)، «ثبت» شرط حمایت است. به سخن دیگر، ثبت اثر الزامی است و حقوق انحصاری، پس از صدور گواهینامه اختراع^۳، به مخترع تعلق می گیرد. در حال حاضر مرکز مالکیت معنوی به عنوان نهاد زیر مجموعه سازمان ثبت اسناد و املاک کشور در قوه قضاییه مرجع ثبت مالکیت صنعتی از جمله اختراعات در کشور می باشد. برای ثبت اختراع، می بایستی درخواست ثبت ابداع و اختراع را در قالب "اظهارنامه" به مرجع ثبت تسلیم نمود.

تسلیم اظهارنامه اختراع همانند دیگر امور مربوط به ثبت اختراع در حال حاضر به صورت الکترونیکی امکان پذیر است و متقاضیان از طریق آدرس <http://ipm.ssaa.ir> اظهار نامه خود را تسلیم اداره اختراع مرکز مالکیت معنوی می نمایند. در زمان ثبت الکترونیکی اظهارنامه، مراحل زیر باید انجام شود:

۱- درج اطلاعات اظهارنامه شامل مالک اظهارنامه، نماینده قانونی، دریافت کننده ابلاغ، مشخصات مخترع، عنوان و خلاصه

اختراع، ادعای حق تقدم

۲- بارگذاری ضامم

۳- بازبینی اطلاعات و ضامم

۴- پرداخت هزینه و دریافت شماره اظهارنامه

در مرحله اول، طبق ماده ۵ آیین نامه اجرایی قانون ثبت اختراعات، طرح های صنعتی و علائم تجاری اطلاعات مربوط به مالک اختراع از قبیل نام، شماره ملی، نشانی، کدپستی و اطلاعات تماس، تابعیت و مشخصات شغلی و در صورتی که متقاضی «شخص

^۱ همان، ص ۴۹۴

^۲ Certificate of Invention -

^۳ ماده ۱۵ قانون ثبت اختراعات مصوب ۱۳۸۶، حقوق ناشی از گواهینامه اختراع را بیان نموده است..

حقوقی» است ذکر نام، نوع فعالیت، اقامتگاه، محل و شماره ثبت، شناسه ملی «اشخاص حقوقی» و تابعیت درج می‌شود. در این مرحله، افزودن حداقل یک مالک (شخص حقیقی یا شخص حقوقی) ایرانی یا غیرایرانی، اجباری است و در صورت وجود بیش از یک مالک، تعیین میزان مالکیت ضروری است.

پس از درج اطلاعات در خصوص مالک یا مالکین اظهارنامه، اطلاعات مربوط به نماینده قانونی وارد می‌شود. اگر مالک یا مالکین، شخص حقیقی هستند، الزامی به معرفی نماینده قانونی وجود ندارد. اگر مالک یا مالکین «شخص حقوقی» است، صاحبان امضاء شرکت یا موسسه و یا وکیل رسمی آن شرکت، نماینده قانونی می‌باشد. همچنین در این قسمت، می‌بایست دریافت کننده ابلاغ‌ها نیز معین گردد. دریافت کننده ابلاغ صرفاً یک شخص حقیقی است که شامل مالک، یکی از مالکین یا یکی از نمایندگان قانونی می‌شود که تمام مکاتبات اداره اختراع را از طریق سامانه و همچنین آدرس الکترونیکی و ارسال پیامک، دریافت می‌کند.

در ادامه، مشخصات مخترع همانند اطلاعات مربوط به مالک یا مالکین اظهارنامه و نماینده قانونی درج می‌گردد. مخترع یا مخترعین لزوماً شخصی حقیقی هستند. باید در نظر داشت چنانچه مخترع بخواهد نام وی در گواهینامه ثبت اختراع قید نگردد، مراتب طی نامه عدم قید نام مخترع در گواهینامه در بخش ضامین اظهار نامه درخواست و پیوست می‌گردد.

بخش بعد از مرحله اول، وارد نمودن عنوان و خلاصه اختراع است. عنوان اختراع باید به صورتی تنظیم گردد که جنبه نوآورانه و برجستگی فنی را به طور مختصر و گویا بیان نماید. در کشورهای مختلف و خصوصاً کشور ما جستجوی بسیاری از اختراعات در بانکهای اطلاعاتی بنابر کلید واژه‌های «عنوان اختراع» می‌گیرد و از این جهت، دارای اهمیت بسیاری برای ادارات اختراع و کارشناسان و استفاده کنندگان از اختراع می‌باشد. از این رو، «عنوان» باید در عین اختصار، گویا و مبین ویژگی‌های فنی اختراع باشد تا علاوه بر قابلیت جستجوی بهتر سوابق، موجب می‌گردد تا سایر افراد از اختراع مذکور مطلع شده و بالتبع در صورت نیاز قراردادهای لازم را برای خرید و اجازه استفاده با مالک اختراع منعقد نمایند. باید توجه شود که این کلید واژه‌ها نباید توصیفی و رنگ و صبغه تبلیغاتی داشته باشند و از درج عباراتی مثل بهتر، بهترین، عالیترین، زیباترین و فنی‌ترین خودداری شود.^۱

خلاصه توصیف که فقط برای بیان اطلاعات اختراع به کار می‌رود و نمی‌تواند مبنای تفسیر برای تعیین حدود ادعا باشد، مطابق با ماده ۱۳ آئین نامه اجرایی قانون ثبت اختراعات، باید مستقیماً زمینه فنی‌ای که اختراع به آن تعلق دارد را تعیین کند تا در جستجوی سوابق اختراع ادعایی مورد استفاده قرار گیرد. به علاوه، در خلاصه اختراع نکات زیر باید رعایت گردد:

- ۱- مشکل فنی، اساس راه حل ارائه شده برای آن و کاربرد یا کاربردهای اصلی اختراع را اجمالاً روشن نماید
- ۲- بنا به اقتضا مشتمل بر فرمول‌های شیمیایی یا معادلات ریاضی باشد تا براساس آن‌ها ویژگی‌های اختراع به بهترین شکل بیان شود.
- ۳- در صورتی که برای توضیح اختراع ارجاع به نقشه ضرورت داشته باشد، پس از توضیح خلاصه هر قسمت باید نشانه‌های ارجاع دهنده به هریک از نقشه‌ها در داخل پرانتز ذکر گردد.
- ۴- عدم بیان ارزش و مزایای اختراع.

۱- <http://iripo.ssaa.ir/index.jsp?pageid=597&g=88&p=1&showitem=1>

در بخش درج عنوان و خلاصه اختراع، افشای اختراع در نمایشگاه رسمی داخلی یا بین المللی، افشاء به دلیل یا در نتیجه سوء استفاده اشخاص ثالث یا ذی حق قبلی، اینکه آیا اختراع جنبه نرم افزاری دارد یا خیر و همچنین پیشنهاد مرجع استعمال (مرجع بررسی کننده شروط جدید بودن، گام ابتکاری و کاربرد صنعتی) نیز مشخص می گردد.

در صورتی که اختراع در نتیجه شرکت در یک نمایشگاه رسمی داخلی یا بین المللی افشاء شده باشد، این مسئله در اظهارنامه ذکر می گردد. در این فرض، متقاضی باید گواهی شرکت در این نمایشگاه را که به تأیید مسئولان ذی ربط رسیده همراه با درج این مطلب که اختراع فقط در نمایشگاه مذکور به نمایش گذاشته شده است، در بخش ضامائم پیوست نماید. مطابق با تبصره ماده ۲۶ آئین نامه اجرایی قانون ثبت اختراعات، منظور از نمایشگاه رسمی نمایشگاهی است که توسط دولت یا ادارات ذی صلاح داخلی تشکیل می شود و یا توسط دولت یا اشخاص ذی صلاح در یک کشور عضو کنوانسیون پاریس و در سطح بین المللی برگزار می گردد. در فرض اخیر گواهی مسئولان ذی ربط نمایشگاه رسمی باید به تأیید نمایندگی های جمهوری اسلامی ایران رسیده باشد.

اگر اختراع به دلیل یا در نتیجه سوء استفاده اشخاص ثالث یا ذی حق قبلی، افشاء شده باشد، می بایستی تمامی مدارک دال بر سوء استفاده شخص ثالث در بخش ضامائم پیوست شود. همچنین، در این بخش، مشخص می شود که آیا اختراع جنبه نرم افزاری دارد. در این صورت، طبق طبقه بندی تعیین شده توسط شورای عالی انفورماتیک نرم افزارها (سه دسته: سیستمی، کاربردی و خدماتی)، طبقه نرم افزار تعیین می گردد.

با توجه به اینکه پس از لازم الاجرا شدن قانون ثبت اختراعات، طرح های صنعتی و علائم تجاری مصوب ۱۳۸۶، نظام ثبت اختراع در ایران به صورت «تحقیقی» اجرا می شود، مطابق با مجوز تبصره ۱ ماده ۲۸ آئین نامه اجرایی قانون ثبت اختراعات، مرجع ثبت می تواند از مراجع ذی ربط اعم از خصوصی یا دولتی و یا از متخصصان و کارشناسان امر برای احراز شرایط ماهوی اختراع (گام ابتکاری و کاربرد صنعتی) استعمال و کسب نظر نماید. اظهارنظر مراجع و اشخاص مذکور جنبه مشورتی داشته و استعمال و کسب نظر از مراجع و اشخاص مذکور براساس قراردادهای منعقد با آنها صورت می گیرد. متقاضی می تواند در این مرحله، مرجع استعمال پیشنهادی خود را از میان مراکز موجود در لیست انتخاب نماید. در پیوست این راهنما، فهرستی از مراجع استعمال آمده است.

در آخرین قسمت از مرحله اول، می تواند ادعای حق تقدم خود را ثبت نماید. طبق ماده ۹ قانون ثبت اختراعات مصوب ۱۳۸۶، متقاضی می تواند همراه با اظهارنامه خود، طی اعلامیه ای حق تقدم مقرر در کنوانسیون پاریس برای حمایت از مالکیت معنوی مورخ ۱۲۶۱ هجری شمسی (۲۰ مارس ۱۸۸۳) و اصلاحات بعدی آن را درخواست نماید. حق تقدم می تواند براساس یک یا چند اظهارنامه ملی یا منطقه ای یا بین المللی باشد که در هر کشور یا برای هر کشور عضو کنوانسیون مذکور تسلیم شده است و با پذیرش درخواست حق تقدم حمایت های مذکور در کنوانسیون پاریس شامل آن خواهد بود.

بنابر قاعده حق تقدم^۱ متقاضی ثبت اختراع از تاریخ تسلیم اظهارنامه یک سال حق تقدم خواهد داشت که برای ثبت اختراع به کشورهای دیگر عضو کنوانسیون پاریس مراجعه و تقاضای ثبت اختراع بنماید و وقتی در این فاصله اظهارنامه دیگری توسط

اتباع سایر کشورها یا همان کشور، تسلیم اداره ملی ثبت اختراع آن کشور گردد، شخصی که زودتر از سایرین اظهارنامه خود را در اداره ملی یکی از کشورهای عضو کنوانسیون پاریس تسلیم کرده است، بر دیگران مقدم می باشد و اگر در این فاصله زمانی یک سال، به آن اداره ملی برای ثبت اختراع مراجعه کند، نسبت به سایرین که بعد از تاریخ تسلیم اظهارنامه مقدم در کشور مبدأ اظهارنامه تسلیم نموده اند، حق تقدم خواهد داشت.^۱

در مرحله بعد، ضمائم که در بالا به آن اشاره شد، در سامانه بارگذاری می گردد. در میان ضمائم، توصیف اختراع، ادعا یا ادعاهای اختراع و نقشه یا نقشه‌ها (در صورت لزوم) اهمیت فراوان دارد.

ادعای اختراع باید عناصر اختراعی را که حمایت از آن درخواست شده است، در چارچوب مشخصه‌های فنی تعیین کند. هر اختراع می تواند مشتمل بر یک یا چند ادعا باشد. ادعا یا ادعاها ممکن است ناظر بر فرآورده، فرایند، فرایند دستیابی به یک فرآورده و یا ترکیبی از فرایند و فرآورده باشد، مشروط بر اینکه راجع به یک مفهوم اختراعی باشد. همچنین مطابق ماده ۱۱ آئین نامه اجرایی قانون ثبت اختراعات، ادعا یا ادعاها باید صریح و منجز بوده و دارای شرایط زیر باشند:

- ۱- معقول بودن تعداد آن‌ها با توجه به ماهیت اختراع و شماره گذاری ترتیبی آن‌ها در صورت تعدد
- ۲- از اطلاعات افشاء شده در توصیف اختراع فراتر نرود و به طور کامل در توصیف اثبات و مدلل شده باشد.
- ۳- ویژگی‌های فنی قابل حمایت را با استفاده از جملات مثبت، بیان نماید.
- ۴- جز در موارد غیرقابل اجتناب، از ارجاع به نقشه‌ها یا توصیف امتناع گردد و تاحد ممکن از به کار بردن عباراتی مانند «همان طور که در توصیف آمد» یا «همان طور که در نقشه‌ها نشان داده شده» خودداری شود.
- ۵- در صورتی که برای فهم ادعا ارجاع به نقشه ضرورت داشته باشد، پس از بیان ادعا، شماره صفحه نقشه و علامت مشخص کننده آن در داخل پرانتز ذکر گردد.
- ۶- مشتمل بر شیوه اجرا و مزایای اختراع نباشد.

در صورتی که برای توضیح اختراع ارجاع به نقشه‌ها، نمودارها و جداول ضرورت داشته باشد، پس از توضیح خلاصه هر قسمت می توان از نقشه، نمودار و جدول استفاده کرد و آن را در ضمائم اضافه کرد. وضوح و شفافیت نقشه‌ها به نحوی باشد که امکان تکثیر یا تصویربرداری آن میسر باشد.

پس از بارگذاری ضمائم مربوطه، نوبت به بازبینی اطلاعات وارد شده و ضمائم می شود. در این مرحله، خلاصه‌ای از اطلاعات وارده، قابل مشاهده است در صورت صحیح بودن و تایید آنها، سامانه نیز تمام موارد اجباری را چک و در صورتیکه موردی را خالی مانده و یا صحیح درج نشده باشد، پیغام را اطلاع رسانی می کند تا نقص رفع شود.

پس از تأیید، پرداخت هزینه و دریافت شماره اظهارنامه مرحله پایانی می باشد. پرداخت هزینه‌ها برای مالکین ایرانی به صورت برخط (آنلاین) دریافت می گردد. برابر با بند ۸ ماده ۱۱۱ و بند ۵ ماده ۱۱۴ آیین نامه اجرایی، پرداخت هزینه^۲ ثبت اظهارنامه، اجباری است و در صورتی که پرداخت انجام نگردد، اظهارنامه فاقد اعتبار بوده و هیچگونه حقی برای متقاضی ایجاد نخواهد کرد.

۱- <http://iripo.ssaa.ir/index.jsp?pageid=597&g=88&p=1&showitem=1>

۲- برابر با بند ۸ ماده ۱۱۱ و بند ۵ ماده ۱۱۴ آیین نامه اجرایی، پرداخت هزینه ثبت اظهارنامه، اجباری است

شایان ذکر است برای پیگیری اظهارنامه، مشاهده آخرین وضعیت پرونده و اقدامات انجام شده از سوی اداره ثبت اختراع می‌توان با مراجعه به سامانه و استفاده از شماره اظهارنامه و رمز عبور، از وضعیت آن مطلع شد.

پس از تسلیم اظهارنامه و ضامنه آن، اداره ثبت اختراع در مرکز مالکیت معنوی اظهارنامه را مورد بررسی قرار می‌دهد و در صورتیکه اظهارنامه و ضامنه آن اعم از توصیف و ادعا و خلاصه و نقشه مطابق مقررات قانون و آئین نامه اجرایی آن تنظیم نشده باشد، مطابق مقررات مبادرت به صدور اخطار رفع نقص می‌نماید که از طریق سامانه قابل مشاهده می‌باشد. متقاضی ظرف ۳۰ روز مهلت دارد تا نسبت به اصلاح یا تکمیل مدارک و ضامنه اقدام نماید. در غیر اینصورت، اظهارنامه باطل و کان لم یکن تلقی می‌گردد. در عین حال، اگر متقاضی در ظرف موعد ۳۰ روزه قادر به تکمیل مدارک و ضامنه نباشد، می‌تواند با ذکر دلایل، یکبار تمدید مهلت را از مرجع ثبت درخواست کند و مرجع ثبت می‌تواند فقط برای یکبار با درخواست وی موافقت نماید.^۱

زمانی که اظهارنامه و ضامنه آن تکمیل باشد و مطابق قانون و آئین نامه تنظیم شده باشد، و احراز اینکه اختراع از موضوعات قابل ثبت و حمایت است، کارشناس اداره ثبت اختراع بر اساس واژه‌های استنباطی از ادعا و توصیف و خلاصه، اختراع مورد نظر را در سیستم جستجو می‌نماید و در صورتیکه اختراعاتی مشابه اختراع مورد ادعا در سیستم (بانک اطلاعات داده) اداره اختراع مشاهده نماید طی ابلاغیه وجود اختراعات مشابه به متقاضی اعلام می‌کند. متقاضی می‌تواند دانش فنی مورد ادعا و سوابق اعلامی را تحلیل نماید و به صورت مستدل (با ذکر دلیل)، جدید بودن و گامهای ابتکاری و مزایای اختراع خود را نسبت به اختراعات پیشین بیان کند. در صورت پذیرش استدلال متقاضی، کارشناس رسیدگی کننده اظهارنامه، برای احراز شرایط ماهوی ثبت اختراع (جدید بودن، گام ابتکاری و کاربرد صنعتی) مبادرت به استعلام از یکی از مراجع ذیصلاح می‌نماید (فهرست مراجع استعلام^۲). پاسخ استعلام نیز در اکثر موارد از طریق سامانه قابل مشاهده است.^۳

اگر مرجع استعلام (Examination Center)، پس از بررسی، اختراع را از حیث شرایط ماهوی تایید نماید، مرجع ثبت طی اعلامیه (تصمیم مرجع ثبت مبنی بر اعطای گواهی‌نامه اختراع موضوع ماده ۳۰ آئین نامه) و همچنین مبلغ مورد نیاز ثبت را در سامانه ثبت اختراع قرار می‌دهد. متقاضی می‌بایستی ظرف ۳۰ روز از تاریخ اعلامیه نسبت به پرداخت هزینه اقدام نماید تا گواهی‌نامه ثبت اختراع برای وی صادر شود.^۴

اگر مرجع استعلام، پس از بررسی، اختراع را از حیث شرایط ماهوی تایید نکند (مساعد نبودن نظر مرجع استعلام)، متقاضی ثبت اختراع، برای یکبار حق اعتراض دارد.

منابع

- امامی، اسد... (۱۳۹۰)، حقوق مالکیت صنعتی، تهران: نشر میزان.
- حبیب، سعید (۱۳۹۱-۱۳۹۰) جزوه آموزشی حقوق مالکیت صنعتی (۱)، دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه تهران.

۱- <http://iripo.ssaa.ir/index.jsp?pageid=597&g=88&p=1&showitem=1>

۲- <http://iripo.ssaa.ir/index.jsp?pageid=597&g=88&p=1&showitem=1>

۳ <http://iripo.ssaa.ir/index.jsp?pageid=597&g=88&p=1&showitem=1>

۴ <http://iripo.ssaa.ir/index.jsp?pageid=597&g=88&p=1&showitem=1>

- طباطبائی حساری، نسرین (۱۳۹۸)، حق دسترسی به اطلاعات در سیستم ثبت مالکیت صنعتی ایران، فصلنامه مطالعات حقوق خصوصی، دوره ۴۹.
- قانون ثبت اختراع، طرح صنعتی و علائم تجاری مصوب ۱۳۸۶؛
- آیین‌نامه اجرایی قانون ثبت اختراع، طرح صنعتی و علائم تجاری مصوب ۱۳۸۶؛

- <http://iripo.ssaa.ir>

ضمیمه مقاله: جمهوری اسلامی ایران افزون بر قوانین و مقررات داخلی، در معاهدات بین‌المللی متعدد در حوزه مالکیت فکری نیز عضو می‌باشد که فهرستی از قوانین و مقررات داخلی و معاهداتی که ایران به آن‌ها ملحق شده ذیل ارائه گردیده است.

الف. فهرست قوانین ملی مالکیت فکری ایران^۱

قانون	مصوب
قانون حمایت از حقوق مؤلفان، مصنفان و هنرمندان	۱۳۴۸
قانون ترجمه، تکثیر کتب و نشریات و آثار صوتی	۱۳۵۲
قانون حمایت از حقوق پدیدآورندگان نرم افزارهای رایانه ای	۱۳۷۹
قانون تجارت الکترونیکی	۱۳۸۲
قانون ثبت ارقام گیاهی و کنترل گواهی بذر و نهال	۱۳۸۲
قانون حمایت از نشانه های جغرافیایی	۱۳۸۳
قانون ثبت اختراعات، طرح های صنعتی و علائم تجاری	۱۳۸۶

ب. فهرست قوانین و مقررات ملی مرتبط با مالکیت فکری ایران

قانون	مصوب
قانون مطبوعات	۱۳۷۹
قانون تشویق و حمایت از سرمایه گذاری خارجی	۱۳۸۰
ابلاغیه رهبر معظم انقلاب اسلامی در خصوص سیاست های کلی اصل ۴۴ قانون اساسی	۱۳۸۴
ابلاغیه در خصوص سیاست های کلی توسعه بخش های غیر دولتی از طریق واگذاری فعالیت ها و بنگاه های دولتی	۱۳۸۴
قانون ساماندهی مد و لباس	۱۳۸۵

۱ - قانون ثبت علائم و اختراعات مصوب ۱۳۱۰، به دلیل نسخ صریح، در این جدول نیامده است

۱۳۸۹	سیاست های کلی تشویق سرمایه گذاری
۱۳۸۹	قانون برنامه پنج ساله پنجم توسعه جمهوری اسلامی ایران
۱۳۸۹	سند نقشه جامع علمی کشور
۱۳۹۲	قانون سیاست های اجرایی اقدامات ملی مربوط به مالکیت صنعتی از نقشه جامع علمی کشور

ج- قوانین و معاهدات بین المللی در وضعیت حاضر^۱

ردیف	نام معاهده	نسخه	اعضا	وضعیت عضویت ایران	سال تصویب	سال الحاق
۱	کنوانسیون پاریس در حمایت از مالکیت صنعتی	معاهده اصلی	۱۷۷	عضو است	۱۸۸۳	۱۳۳۸
		اصلاحیه بروکسل	۲۳	عضو نیست	۱۹۰۰	---
		اصلاحیه واشنگتن	۳۶	عضو نیست	۱۹۱۱	---
		اصلاحیه لاهه	۳۳	عضو نیست	۱۹۲۵	---
		اصلاحیه لندن	۴۴	عضو است	۱۹۳۴	۱۳۳۸
		اصلاحیه لیسبون	۵۲	عضو است	۱۹۵۸	۱۳۳۴
		اصلاحیه استکهلم	۱۹۵	عضو است	۱۹۶۷	۱۳۷۷
۲	معاهده همکاری حق اختراع PCT	معاهده اصلی با اصلاحیه ۱۹۷۹ و ۲۰۰۱	۱۵۲	عضو است	۱۹۷۰	۱۳۹۲
۳	توافقنامه مادرید در ارتباط با ثبت بین المللی علائم	معاهده اصلی	۵۵	عضو است	۱۸۹۱	۱۳۸۲
		اصلاحیه بروکسل	۱۰	عضو نیست	۱۹۰۰	---
		اصلاحیه واشنگتن	۱۴	عضو نیست	۱۹۱۱	---

۱- در این زمینه، مقاله ای با عنوان «موافقت نامه های بین المللی راجه به طبقه بندی مالکیت صنعتی» توسط آقای دکتر محمد حسین عرفان منش آماده گردیده است که در صفحه اختصاصی گروه پژوهشی حقوق (در قسمت تازه های حقوق انرژی) در سایت پژوهشگاه نیرو در دسترس می باشد.

ردیف	نام معاهده	نسخه	اعضا	وضعیت عضویت ایران	سال تصویب	سال الحاق
		اصلاحیه لاهه	۱۳	عضو نیست	۱۹۲۵	---
		اصلاحیه لندن	۱۸	عضو نیست	۱۹۳۴	---
		اصلاحیه نیس	۱۷	عضو نیست	۱۹۵۷	---
		اصلاحیه استکهلم	۵۶	عضو است	۱۹۶۷	۱۳۸۲
۴	پروتکل توافقنامه مادرید در ارتباط با ثبت بین‌المللی علائم با اصلاحیه ۲۰۰۶ و ۲۰۰۷	معاهده اصلی	۱۰۱	عضو است	۱۹۸۹	۱۳۸۲
۵	توافقنامه مادرید بمنظور جلوگیری از نصب نشانه‌های منبع غیرواقعی یا فریبنده بر کالاها	معاهده اصلی	۳۶	عضو است	۱۸۹۱	۱۳۸۳
		اصلاحیه واشنگتن	۱۴	عضو نیست	۱۹۱۱	---
		اصلاحیه لاهه	۱۸	عضو نیست	۱۹۲۵	---
		اصلاحیه لندن	۲۳	عضو نیست	۱۹۳۴	---
		اصلاحیه لیسبون	۲۵	عضو است	۱۹۵۸	۱۳۸۳
		اصلاحیه استکهلم	۲۵	عضو است	۱۹۶۷	۱۳۸۳
۶	توافقنامه لوکارنو در طبقه‌بندی بین‌المللی طرح‌های صنعتی	معاهده اصلی با اصلاحات ۱۹۷۹	۵۵	از مؤسسان	۱۹۶۸	۱۳۹۶
۷	موافقتنامه نیس درباره طبقه‌بندی بین‌المللی کالاها و خدمات برای اهداف ثبت علائم	معاهده اصلی با اصلاحات بعدی	۸۴	عضو است	۱۹۵۷	۱۳۹۶
۸	معاهده مراکش برای تسهیل	معاهده اصلی	۴۰	از مؤسسان	تأسیس ۲۰۱۳	---

پژوهشگاه نیرو

ردیف	نام معاهده	نسخه	اعضا	وضعیت عضویت ایران	سال تصویب	سال الحاق
	دسترسی اشخاص نابینا و دارای نقص بینایی به آثار منتشره				(لازم الاجرا نشده است)	
۹	کنوانسیون مؤسس سازمان جهانی مالکیت معنوی	معاهده اصلی با اصلاحات ۱۹۷۹	۱۹۱	عضو است	۱۹۶۷	۱۳۸۰
۱۰	موافقتنامه لیسبون در مورد ثبت و حمایت بین المللی از اسامی مبدأ و ثبت بین المللی آنها	معاهده اصلی	۲۸	عضو است	۱۹۵۸	۱۳۸۳
		اصلاحیه استکهلم	۲۷	عضو است	۱۹۶۷	۱۳۸۳
		اصلاحیه ژنو	۰	عضو نیست	تأسیس ۲۰۱۵ (لازم الاجرا نشده است)	---

پژوهشگاه نیرو

برونداد تخصصی گروه پژوهشی حقوق

سال اول، شماره ۱، بهمن ۱۳۹۹

ICJ
International Court of
Justice
Press Release
No. 2021/5
3 February 2021

در دعوای مطروحه توسط
جمهوری اسلامی ایران علیه
ایالات متحده آمریکا،
دیوان بین المللی دادگستری
صلاحیت رسیدگی دارد.
۱۵ بهمن ۱۳۹۹

Islamic Republic of Iran v. United States of America

The Court finds that it has jurisdiction, and that the Iran's Application is admissible, (This judgment is final, without appeal and binding on the parties),

1 By fifteen votes to one,

Finds, consequently, that it has jurisdiction, on the basis of Article XXI, paragraph 2, of the Treaty of Amity, Economic Relations, and Consular Rights of 1955, to entertain the Application filed by the Islamic Republic of Iran on 16 July 2018, and that the said Application is admissible

در تاریخ ۱۵ بهمن ماه ۱۳۹۹ همان گونه که از بررسی و ارزیابی مجموع دفاعیات کتبی و شفاهی طرفین قابل پیش بینی بود، دادگاه دادگستری بین المللی (رکن قضایی سازمان ملل متحد) رای خود در ردّ ایرادات مطروحه توسط ایالات متحده آمریکا نسبت به صلاحیت دادگاه برای رسیدگی به دعوای ایران علیه آمریکا به دلیل نقض پیمان مودت مورخ ۱۳۳۴ (۱۹۵۵) با اعاده تحریم های یک جانبه و غیر قانونی و احراز صلاحیت رسیدگی را صادر کرد.^۱ دادگاه دادگستری بین المللی با رد همه ایرادات آمریکا صلاحیت رسیدگی نسبت به دعوای ایران را تنها با یک رای مخالف پذیرفت؛ یعنی فقط قاضی اختصاصی دولت آمریکا در این تصمیم صلاحیتی با دادگاه همراه نبود. البته او هم برخی از ایرادات صلاحیتی آمریکا را وارد ندانست.^۲

۱- جنیدی، لعیا، مقاله با عنوان «تمهیدات لازم برای توفیق نهایی در لاهه»، منتشر شده در روزنامه ایران مورخ ۹۹/۱۱/۱۸، صفحه ۲.

۲- همان.

پژوهشگاه نیرو

برونداد تخصصی گروه پژوهشی حقوق

سال اول، شماره ۱، بهمن ۱۳۹۹

وبینار پروژه بهروزرسانی قراردادهای تجاری سازی پژوهشگاه

سخنران: مهدی هفتانی

عنوان سمینار:

ارائه نتایج پروژه بهروزرسانی قراردادهای تجاری سازی پژوهشگاه

عنوان سمینار:

NRI New Commercialization Contracts

شرح مختصری از رزومه سخنران:

پژوهشگر گروه حقوق پژوهشگاه نیرو،

دانشجوی دکتری حقوق تجارت و سرمایه گذاری بین المللی، دانشگاه شهید بهشتی

خلاصه عناوین مورد ارائه در سمینار:

(۱) آسیب سنجی قراردادهای تجاری سازی پژوهشگاه نیرو

(۲) مقررات حاکم بر قراردادهای تجاری سازی پژوهشگاه نیرو

(۳) ارائه مدل های جدید قراردادهای تجاری سازی

در این پروژه نتایج حاصل از «پروژه بهروزرسانی قراردادهای تجاری سازی پژوهشگاه» ارائه خواهد شد.

زمان برگزاری:

دوشنبه ۹۹/۱۲/۱۸ ساعت ۱۱:۳۰-۱۰

